

İnceleme Araştırma Eserleri Yayınları: 3

ISBN 978-975-6415-14-6

İlmi Araştırmalar Serisi: 2

Kitabın Orijinal Adı

القرآن و التحريف

el-Kur'ân ve't-Tahrif

Kitabın Adı
Kur'ân'a Dil Uzatanları Tanıyalım!

Kitabın Yazarı:
Muhammed b. Abdurrahman es-Seyf

Çeviri:
Bekir Salihoğlu

Kapak-İç Düzen
Muhammed Ersöz

Baskı-Cilt
İstanbul Matbaacılık

Birinci Baskı

www.iaeserleri.com
e-mail: iaeserleri@gmail.com

Muhammed b. Abdurrahmân es-Seyf

Kur'ân'a Dil Uzatanları
Tanıyalım!

Türkçesi
Bekir Salihoğlu

Haziran 2007

İÇİNDEKİLER

İçindekiler 5
Giriş 11

Birinci Bölüm
Ehl-i Sünnet ve Kur'ân-ı Kerîm

Ehl-i Sünnet ve Kur'ân-ı Kerîm 15

İkinci Bölüm
Şîa ve Kur'ân-ı Kerîm

Şîa ve Kur'ân-ı Kerîm...15

A- Kur'ân'ın Tahrif Edildiğini ve Eksiltildiğini
Açıkça İfade Eden Şîa Alimleri
1- Ali b. İbrahim el-Kummî 19
2- Nimetullah el-Cezâirî ve
Tahrif Konusundaki İtirafları 20
3- el-Feyd el-Kâşânî (ö. 1091h)..23
4- Ebû Mansûr ahmed b. Mansûr et-Tabersî (ö. 620h) 24
5- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî...25
6- el-Müfîd lakaplı
Şeyh Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân 25
7- Ebu'l-Hasen el-'Âlemî..28
8- Sultân Muhammed b. Haydar el-Cenâbezî 35
9- Allâme Hüccet Adnân Bahrânî 36
10- Meşhur Allame Muhaddis Yusuf Bahrânî..............................36
11- Nûrî Tabersî (ö.1320h) ve eseri Faslu'l-Hitâb........................37
12- Allâme Muhakkık Hacı Mirza
Habîbullâh el-Hâşimî el-Hûî 40
13- el-Meysem el-Bahrânî...40
14- Diğer Bazı Şiî Alimler...41
15- Sikatu'l-İslam lakabıyla anılan
Muhammed b. Yakub el-Küleynî..41
16- el-'Ayyâşî adıyla tanınan
Muhammed b. Mes'ûd 43
17- Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen es-Saffâr.........................44
18- Şiî alim el-Mukaddes
Erdebilli Ahmed b. Muhammed..44
19- Murşidul lakaplı Hacı Kerim Kirmânî 44

20- Âyetullah fi'l-'Âlemîn lakaplı
Hintli müctehid Dildâr Ali 44
21- Molla Muhammed Takî el-Kâşânî..44
22- Ebû Ahmed b. Ahmed b. Halef el-'Usfûr el-Bahrânî............45
23- Allâme Abdullah Şebber 46
24- Ayetullahu'l-'Uzmâ Humeynî..47
25- el-Mevlâ Muhammed Sâlih el-Mâzindrânî 47
26- Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî 47
27- Allâme Şeyh Abbas el-Kummî...48
28- Allâme Âyeyullâh el-Abbâsî el-Huseynî el-Kâşânî................48

B- Kur'ân-ı Kerîm'e Dil Uzatan Rivayetlerin
Mütevatir ve Müstefîz Olduğunu Sözyleyen Şiî Alimler 49
1- Şeyhu'l-Müfîd 49
2- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî...49
3- Nimetullah el-Cezâirî...49
4- Muhammed Bâkır el-Meclisî 49
5- Sultan Muhammed el-Cenâbezî 49
6- Allâme Seyyid Adnân el-Bahrânî...50
7- Allâme Abdullah Şebber..50
8- Muhammed Sâlih el-Mâzindrânî 50
9- el-Hurr el-'Âmilî 50

C- Önde Gelen Şîa Alimleri Kur'an'da Tahrif ve Eksiklik
Bulunduğu Görüşünün Şîa Mezhebinin
Temel Meselelerinden Olduğunu Söylerler.......................................50
1- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî...50
2- Allâme Adnân el-Bahrânî..51

D- Önde Gelen Şîa Alimleri Şîa'nın
Kur'an'ın Tahrif ve Eksiltmeye Maruz Bırakıldığı
Konusunda Görüş Birliği Ettiklerini Söylemektedirler 51
1- Allâme Adnân el-Bahrânî..51
2- Kerkerî'nin talebesi Şeyh Yahya..51
3- Şeyh Muhammed b. Nu'mân (el-Müfîd)...................................51

E- Şîa'nın İsnâ Aşeriyye Kolunun "İlim Havzaları"nda
Kur'ân-ı Kerîm Tedrisinin İhmal Edilmesi...52

F- Şîa'nın İddia Ettiği Tahrif ve Eksiltme Bazılarının
İleri Sürdüğü Gibi Yalnızca Tefsirde Değil Bizzat Lafzında,
Ayetlerinde, Sûrelerinde ve Tefsirindedir 53

G- Şîa Alimleri Tarafından Kur'ân-ı Kerim'den
Çıkarıldığı İddia Edilen Velâyet ve Nûreyn Sûreleri 54

1- Nûreyn (İki nur) Sûresi......54
2- Velâyet Sûresi......55

H- İmam Ali Hilafete Geçince Gerçek Kur'an'ı
Neden Ortaya Çıkarmadı?! 55
1- Nimetullah el-Cezâirî......55
2- Allâme muhakkık Mirza Habibullah Hâşimî Hûî......55

I- Şîa, Sözde Eksik ve Muharref Olduğunu İddia Ettiği
Bir Kur'ân'ı Neden Okuyup Hükmüne Baş Vuruyor?!......56
1- Nimetullah el-Cezâirî 56
2- Mufîd lakaplı Muhammed b. Nu'mân......57
3- Mirza Habibullah el-Hâşimî el-Hûî 57
4- Allâme Adnân el-Bahrânî......57
5- Muhaddis Yusuf el-Bahrânî......58
6- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî......58

J- Şîa İnancına Göre Gerçek Kur'an Nerede?! 58
1- Nimetullah el-Cezâirî......58
2- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî 58
3- Murşidulenâm lakaplı Hacı Kerimhan Kirmânî......58
4- Ali Asğar el-Burûcerdî......59
5- el-Mufîd lakaplı Muhammed b. Nu'mân 59
6- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî......59
7- Muhaddis Yusuf el-Bahrânî......59

K- Şîa'nın Kur'an'ın Tahrife ve Eksiltmeye
Maruz Kaldığını Söylemesinin Gerçek Nedeni Nedir?......59
1. Kur'an-ı Kerim'de İmametin Zikredilmemesi 59
2. En Başta Ebû Bekr, Ömer ve Osmân radıyallâhu anhum
Olmak Üzere Ashab-Kiram'ı Tekfir Eden Şia'nın
İnancına Muhalif Olarak Kur'an-ı Kerim'in
Muhacirleri ve Ensar Öncelikli Olarak Tüm Ashabı
Övgü İle Anması 61
"Kureyş'in İki Putu"!? Duası......63
3. İmamların İsimlerinin, Faziletlerinin,
Mucizelerinin ve Kabirlerinin Faziletlerinin
Kur'an-ı Kerim'de Zikredilmemesi......64
Kerbelâ Toprağının Kabe'den Daha Faziletli Görülmesi 66

L- Kur'an'ın Tahrif Edildiği Görüşünü
Takiyye Gereği Reddeden Şîa Alimleri......67
1- en-Nûrî et-Tabersî......67
2- Nimetullah el-Cezâirî......67

3- Adnân el-Bahrânî..67
Tahrifin Reddi Takiyye mi Gerçek mi?..67

Üçüncü Bölüm
Hûî ve Kur'ân-ı Kerîm

el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân Adlı Eserinde el-Hûî 71

Dördüncü Bölüm
Sünnî Kaynaklarda Yer Alıp da
Şîa Tarafından Sünnîler Aleyhine Kullanılan Rivâyetler

A- Tilavetin Neshedilmesi...73
B- Kıraat Farklılıkları 75
C- Besmele Meselesi..77
Rivayetler ve Reddiye 77

Beşinci Bölüm
Bazı Şiî İlim Adamlarını Biyografileri

A-Bazı Şii Alimlerin *Dört Kitap* Hakkındaki Görüşleri 97
B-Bu İlim Adamlarının Şîa Nezdindeki Konumu 97
1-Muhammed Bâkır el-Meclisî (ö. 1111h.)...97
2-Nimetullâh b. Abdillah el-Cezâirî,
el-Envâru'n-Nu'mâniyye müellifi 98
3-Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Ferrûh (es-Saffâr)..............99
4-Ebû Mansûr Ahmed b. Ali b. Ebî Tâlib et-Tabersî 100
5-el-Mufîd olarak meşhur Ebû Abdillâh
Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân..101
6-es-Sadûk olarak bilinen Ebû Cafer Muhammed b. Ali b.
el-Huzeyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî.....................................102
7-Ebu'l-Kâsim el-Mûsevî el-Hûî 103
8-Muhammed Sâdık es-Sadr...103
9-Zeynuddîn Ali b. Yunus el-'Âmilî en-Nabâtî 103
10-Ebû 'Amr Muhammed b. Ömer b. Abdilaziz el-Keşşî.................104
11-Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî 104
12-Hâşim b. Süleyman el-Bahrânî...105
13-Allâme Şeyh Yusuf b. ahmed el-Bahrânî 105
14-Ebu'l-Hasen Ali b. İbrahim el-Kummî 106
15-Ayetullahu'l-Uzmâ Humeynî...107
16-el-Mevlâ Muhsin el-Kâşânî olarak da bilinen
Şeyh Muhammed b. el-Murtaza...107
17-Ebu'l-Hasen el-'Âmilî...108

18-Muhammed Rıza el-Muzaffer 109
19-Allâme Ağa Bezrek et-Tahrânî 109
20-Muhammed el-Huseyn Kâşifu'l-Ğıtâ..110
21-Abdulhuseyn Şerefuddîn el-Mûsevî...110
22-Huseyn Muhammed Takıyyuddîn en-Nûrî et-Tabersî...............110
23-el-'Ayyâşî olarak tanınan büyük muhaddis
Ebu'n-Nadr Muhammed b. Mes'ûd b. 'Ayyâş
es-Sülemî es-Semerkandî...111
24-Muhammed b. Ali b. Şehr Âşûb 112
25-Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî 113
26-Ebû Cafer Muhammed b. Yakub b. İshak el-Küleynî................113
27-Kemaleddîn Meysem el-Bahrânî..114
28-Adnân el-Bahrânî 114
29-Abdullah Şebber 114
30-Muhammed Salih el-Mâzindrânî 115
31-el-Kef'amî olarak da tanınan
Takıyyuddîn İbrahim b. Ali..116
32-Muhakkık el-Mizra Habibullah el-Hâşimî el-Hûî.........................116
Son Söz...117
Araştırma Sırasında Yararlanılan Kaynaklar...................................118

***

"Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr 15/9)

Giriş

Alemlerin Rabbi Allah'a sonsuz hamd-u senâlar olsun! Peygamberimiz, peygamberlerin sonuncusu, muttakilerin imamı Muhammed'e, tertemiz ailesine ve tüm sahabilerine salât ve selâm eylerim. Bu girişten sonra;

Bu çalışmamla açık bir gönülle ve aydın bir akılla hakkı arayıp yapıcı eleştiriyi kabul eden İsnâaşere mezhebi mensubu Şiîlere hitap ediyorum. Çalışmamız, şii ya da sünnî birçok kimsenin bilmediği bir gerçeği gün yüzüne çıkarmaktadır. Bu gerçek, İsnâaşere mensubu şii alimlerin elimizde bulunan Kur'an-ı Kerim'in muharref ve eksik olduğuna; asıl eksiksiz Kur'ân'ın ise *mehdi muntazar* (beklenen mehdi) yanında olduğuna inanmalarıdır.

Böyle bir inanç apaçık küfür ve Allah Celle Celâhû'nun yalanlanması demektir. Çünkü elimizde bulunan Kur'ân-ı Kerim, Allah tarafından kulu ve rasûlü Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e Arapça lafızları ve yüce manaları ile birlikte Cebrâil aleyhisselâm vasıtasıyla indirilmiş olan ilâhî kelamdır. Kur'ân, Rasûlullah'ın en büyük, en muazzam mucizesi ve delilidir. Allah celle celâluhû Kur'ân'ı insanların uyacakları bir anayasa; rotasını izleyerek yürüyecekleri bir yol; izini takip edecekleri bir önder kılmıştır. Fatiha Sûresi ile başlayıp Nâs Sûresi ile biten mushafın iki kapağı arasında korunup muhafaza edilmektedir. Nesilden nesile hem yazılı, hem de sözlü olarak ve her türlü değişim (tebdîl) ve dönüşümden (tağyîr) korunarak günümüze kadar aktarılagelmiştir. Bu fiili durum şu ayetleri onaylamaktadır: *"Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr 15/9), "Ona (Kur'ân) önünden de ardından da bâtıl gelemez." (Fussilet, 41/42)* Allah celle celâluhû peygamberlerine birçok kitap inzal buyurmuş ve hikmeti gereği bu kitapların korumasını üstlenmemiş, muhafaza işini bu kitaplara muhatap olan kimselere tevdi etmiştir. Ayet-i kerimede şöyle buyurmaktadır: *"Biz, içinde doğruya*

rehberlik ve nur olduğu halde Tevrat'ı indirdik. Kendilerini (Allah'a) vermiş peygamberler onunla yahudilere hükmederlerdi. Allah'ın Kitab'ını korumaları kendilerinden istendiği için Rablerine teslim olmuş zâhidler ve bilginler de (onunla hükmederlerdi). Hepsi ona (hak olduğuna) şahitlerdi." (Mâide, 5/44) Allah Celle Celâluhû'nun Kur'ân'ı koruması ise, Kur'ân'ın bir araya (cem edilmesi) derlenmesi, tedvîni, ezberlenip ezberletilmesi yolunda muazzam çabalar sarfeden ashab, tabiîn ve tebeuttâbiîn vasıtasıyla gerçekleşmiştir.

Ey Şîa'nın İsnâaşeriye koluna mensup olanlar! Kur'ân'ın sıhhatine inanmak dinin temel esas ve rükünlerindendir. Tek bir harfini dahi inkar eden, Kur'ân'ın tümünü ve iman esaslarından birini inkar etmiş olur. Kur'ân'ın korunduğuna, muhafaza edildiğine inanmamak, Kur'ân'ın inkarına ve Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in getirdiği şeriatın uygulamadan kalkmasına yol açar. Çünkü bu durumda Kur'ân'ın her bir ayetinde tahrif ve değişim ihtimali zuhur edecektir. İhtimaller ortaya çıkınca da inanç ve imana yönelik hususlar geçerliliğini yitirecektir. Çünkü iman, ancak yakînî, yani kesin hususlara dayanır. Zan ve ihtimaller üzerine oturtulamaz.

Ey Şîa'nın İsnâaşeriye koluna mensup olanlar! Bu alimlere uymanız, görüşlerini bahane etmeniz caiz değildir. Bilakis yapmanız gereken, bu alimlerden uzak kalmaktır. Böylelikle şu ayeti tatbik etmiş olacaksınız: *"Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri, yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları altlarından ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedi kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır." (Mücâdele, 58/22)*

Allah celle celâluhû'ya iftiralar atan bu alimleri savunanlar! Takvalı olun! Allah'tan korkun! Heva ve hevese uymaktan sakının! Aksi halde yoldan saparsınız. Ataları, dedeleri ve onların yazıp,çizdiklerini, söylediklerini bir kenara bırakın! En doğrusu hakka tabi olmaktır. Bu alimlerin söylediklerini bir kenara bırakıp bu yolu terk edin! Peygamberlerde, toplumlarına hakkı haykıran peygamberlerde sizin için güzel numuneler bulunmaktadır. Size nasihat etmek istiyorum, size şefkatle muamele etmek istiyorum. Allah celle celâluhû şöyle buyurmaktadır: *"Ey inananlar! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun." (Tahrîm, 66/6)*

Bir vecizede şöyle denir: "*En hayırlı öğüt, samimi bir dilden insaflı bir kulağa dökülendir.*" Allah celle celâluhû'ya yemin ederim ki, size karşı gerçekten samimiyim. Sizden rica ediyorum; söylediklerime kulak verir misiniz? İnsaf ölçülerine göre hareket eder misiniz?

Şîa'nın İsnâaşeriyye koluna mensup olanlar! Son olarak sizden bir ricam daha var: Bu eserin son kısmında isimleri zikredilen ve sizin inaçlarınızdan bahseden eserleri okuyunuz! Heves ve taassubun etkisinden uzak kalarak okumanızı dilerim. Ve Allah celle celâluhû'dan bu kitaplar vesilesiyle hakkı size hak olarak göstermesini, hakka uymakla nimetlendirmesini; batılı batıl olarak gösterip batıldan uzak tutmasını temenni ederim. Allah celle celâluhû buna gerçekten kadirdir.

Allah celle celâluhû'nun izniyle yazabildiklerimiz bunlardan ibarettir. Muhammed'e, ailesine ve ashâbına salât ve selâm olsun!

Allahım, tebliğ ettim! Allahım şahit ol!

Muhammed b. Abdurrahmân es-Seyf

Birinci Bölüm

EHL-İ SÜNNET VE KUR'ÂN-I KERİM

Ehl-i Sünnet ve tüm Müslümanlar Kitabullah'ın tahriften, ekleme ve eksiltmeden korunmuş olduğu konusunda icmâ etmiştir. Kur'ân, Allah Celle Celâluhû'nun koruması altındadır: *"Kur'ân'ı Kesinlikle biz indirdik; Elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr, 15/9)* Ehl-i Sünnet tarafından itimad edilen eserlerde buna muhalif tek bir sahih rivayet yer almamaktadır. Ehl-i sünnetten olan müfessirler *"Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr 15/9)* ayet-i kerimesinin tefisirinde Kur'ân'ın değişime, dönüşüme ve tahrife tabi tutulmaktan korunduğunu zikrederler. Misal olarak şu tefsirlere bakılabilir: Kurtubî, *Câmi'u Ahkâmi'l-Kur'ân*; Nesefî, *Medâriku't-Tenzîl; Tefsîru'l-Hâzin; Tefsîru İbni Kesîr;* Beydâvî, *Envâru't-Tenzîl;* Âlûsî, *Rûhu'l-Me'ânî;* Sıddık Hân, *Fethu'l-Beyân;* Şankıtî, *Advâu'l-Beyân* vd.

Önde gelen Sünnî alimler Kur'ân'da ekleme ya da eksiltme olduğuna inananın dinden çıktığını açıkça ifade etmektedirler.

Ehl-i sünnetin bu inancı delile dahi ihtiyaç göstermeyecek derecede meşhur ve mütevatir bir inançtır. Dahası bu inanç, Müslümanlar nezdinde mütevatir olarak kabul edilen esaslardan biridir.

Kadı 'Iyâz[1] *rahimehullâh* şöyle der: "Tüm yeryüzünde Müslümanlarca okunan, Müslümanların eliyle Mushaflarda yazılmış olan, ilki Fâtiha Sûresi, sonuncusu da Nâs Sûresi olan sûreleri iki kapak arasında bir araya toplayan Kur'ân'ın, peygamberi Muhammed *Sallallâhu aleyhi ve sellem*'e Allah-u Teâlâ tarafından inzal edilmiş kelamı ve vahyi olduğu

---

1 'Iyâz b. Mûsâ b. 'Amrûn el-Yahsabî es-Sebtî Ebu'l-Fadl. Mağrib alimi, zamanının hadis imamıdır. Eserlerinden bazısı: *eş-Şifâ, Meşâriku'l-Envâr, el-İlmâ'* vd. Hicrî 476'da doğmuş 544 yılında Marakeş'te vefat etmiştir. Biyografisi için bk. Ed-Dabbî, *Buğyetu'l-Multemis*, s.437; en-Nebâhî, *Târîhu Kudâti'l-Endelüs*, s.101

üzerinde Müslümanlar icma etmiştir. Bununla birlikte içindeki her şeyin hak olduğu konusunda ve kasıtlı olarak Kur'ân'dan herhangi bir şeyi çıkaranın, tek bir harfi yerine icma edilmiş olan mushafta bulunmayan ve Kur'ân'dan olmadığında görüş birliğine varılmış olan bir başka harfi kasıtlı olarak koyanın ya da herhangi bir harf eklemede bulunanın kafir olduğu konusunda da icma etmişlerdir."[2]

Kadı 'İyad Ebû Osman el-Haddâd'ın şöyle dediğini nakleder: "Tevhidi din olarak benimsemiş olan herkes Kur'ân'dan bir tek harfin inkârının küfür olduğu hususunda hemfikirdir."[3]

İbn Kudâme[4] de şunları kaydeder: "Kur'ân'dan tek bir sûreyi, kelimeyi ya da üzerinde ittifak sağlanmış bir tek harfi inkar edenin kafir olduğu konusunda Müslümanlar arasında ihtilaf bulunmamaktadır."[5]

Bağdâdî de şunları kaydetmektedir: "(Ehl-i sünnet) Kur'ân ve sünnette delil bulunmadığı halde ashabın Kur'ân'ın bir kısmını değiştirip tahrif ettikleri yönünde iddialar ileri süren bazı Rafızîleri tekfir etmektedirler."[6]

Kadı Ebû Ya'lâ[7] şöyle demektedir: "Kur'ân değişime, dönüşüme, eksiltme ya da artırıma tabi tutulmamıştır. Rafızîler ise bunun aksine görüş beyan ederek Kur'ân'ın değiştirildiğini, dönüştürüldüğünü, nazım ve tertibinde farklılıklar meydana getirildiğini ileri sürmektedirler. -Ebû Ya'lâ daha sonra sözlerini şöyle sürdürür- Kur'ân, bir grup sahabinin huzurunda bir araya cem edilmiş, derlenmiştir. Ashab Kur'ân üzerinde icma etmiş ve hiçbirisi inkar, red ya da yıkıcı bir eleştiride bulunmamıştır. Kur'ân'ı değişime ya da dönüşüme tabi tutan biri var olsaydı mutlaka ashabdan biri tarafından nakledilirdi. Çünkü böyle bir durum normal şartlarda sükut ederek geçilmesi mümkün görülmeyen konulardandır. Kur'ân üzerinde değişiklik yapan biri var olsaydı eğer, Hz. Ali *radıyallâhu anh*'ın bunu açıklaması,

---

2 *eş-Şifâ*, s.1102-1103.

3 age.

4 Abdullah b. Muhammed b. Kudâme el-Makdisî ed-Dimaşkî Ebû Muhammed Muvaffakuddîn. Ehl-i sünnetin önde gelen imamlarından, ümmetin fıkıh alimlerindendir. Eserlerinden bazısı: *el-Muğnî, Fadâilu's-Sahâbe, el-Kader,* vd. Filistin'in Nablus kentine bağlı Cemâ'îl Köyü'nde hicrî 541 yılında dünyaya gelmiş; hicrî 620 senesinde Dimaşk'ta vefat etmiştir. Bk. *Muhtasar Tabakâti'l-Hanâbile*, s.45-47 ve *el-A'lâm*, c.4, s.191-192

5 İbn Kudâme, *Lum'atu'l-İ'tikâd*, s.19.

6 *el-Fark beyne'l-Firak*, s.315, Dâru Âfâkı'l-Cedîde, Beyrut.

7 Muhammed b. el-Huseyn b. Muhammed b. Halef b. el-Ferrâ' Ebû Ya'lâ. Hem usul, hem de furû konusunda çağının önde gelen ilim adamlarındandı.*el-Ahkâmu's-Sultâniyye* kaleme aldığı eserlerinden biridir. Hicretin 380. yılında dünyaya gelmiş; 458. senesinde de vefat etmiştir. *Tabakâtu'l-Hanâbile*, c.2, s.193-230; *el-A'lâm*, c.6, s.331.

düzeltmesi ve değişiklik yapılan noktaların düzeltildiğini insanlara genel olarak açıklaması gerekirdi. Böyle yapmadığına göre ve hatta var olan Kur'ân'ı okuyup ona göre muamele ettiğine göre; bu da göstermektedir ki, Kur'ân değişime ve dönüşüme tabi tutulmamıştır."[8]

İbn Hazm şunları kaydeder: "İki kılıf arasında bulunan mushafta değiştirme yapıldığını söylemek, apaçık küfürdür; Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'i yalanlamaktır."[9]

Fahrurrâzî, *"Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr, 15/9)* ayetinin tefisirinde şunları zikretmektedir: "Bu Kur'ân'ı tahriften, eksiltme ve artırıma tabi tutulmaktan biz koruruz. … Herhangi birisi çıkıp da Kur'ân'daki bir harf ya da noktayı değiştirmeye kalklarsa, dünya ehli ona 'bu bir sahtekarlıktır, Allah kelamının değiştirilmesidir' der. O kadar ki Kur'ân'ı yanlış okuyan bir ihtiyarı çocuk bile düzeltebilir. Başka hiçbir kitaba böylesine bir koruma nasip olmamıştır. Mutlaka her kitaba az ya da çok tashif, tahrif ve değişim bulaşmıştır. Mülhidlerin, Yahudi ve Hıristiyanların iptal ve ifsat çalışmalarına rağmen Kitabullah'ın tahrifin her türünden korunmuş olarak kalabilmesi, en büyük mucizedir."[10]

Şeyhulislam İbn Teymiyye de şunları kaydeder: "Kur'ân'dan bazı ayetlerin çıkarıldığı ya da ketmedildiği yolunda iddialar ileri sürenler veya meşru amelleri rafa kaldıracak tarzda bâtınî bir takım yorumları bulunduğunu iddia edenler, aynı hüküm (tekfir hükmü) altına dahildirler. Böyleleri Karmatî, Bâtınî, Tenâsuhçu (Reenkarnasyoncu) gibi adlarla anılırlar. Bunların küfre girdikleri konusunda ihtilaf bulunmamaktadır."[11]

Tefsir, Kur'ân ilimleri, hadis, akide, usul ve diğer ilimlere dair kaleme alınmış olan eserlerde bu konuya ilişkin sayılamayacak kadar delil bulunmaktadır.

---

8 *el-Mu'temed li Usûli'd-Dîn*, s.258.
9 *e-Fasl fi'l-Milel ve'n-Nihal*, s.40.
10 *Mefâtîhu'l-Ğayb*, c.19, s.160-161.
11 *es-Sârimu'l-Meslûl*, s.586, Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, Beyrut.

İkinci Bölüm
ŞÎA VE KUR'ÂN-I KERİM

Kur'ân'ın Tahrif Edildiğini ve Eksiltildiğini Açıkça İfade Eden Şîa Alimleri:

1- Ali b. İbrahim el-Kummî:

Kur'ân tefsiri mukaddimesinde (c.1, s.36, Dâru's-Sürûr,[12] Beyrut) şunları kaydeder:

> *"Bir harf yerine bir başka harfin konulması (şeklindeki tahrife) misal "Aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna, insanların Allah aleyhine*[13] *(kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın." (Bakara, 2/150)* Yani (*"Aralarından haksızlık edenler (kuru inatçılar) müstesna" yerine)*[14] *"insanların ve zulmedenlerin Allah aleyhine (kullanabilecekleri) bir delili bulunmasın."* şeklindedir. Bir diğer misal de *"Ey Musa! Korkma; çünkü benim huzurumda peygamberler korkmaz. Ancak, kim haksızlık eder, sonra, işlediği kötülük yerine iyilik yaparsa, bilsin ki ben (ona karşı da) çok bağışlayıcıyım, çok merhamet sahibiyim." (Neml, 27/10, 11)* ayetinde *illâ men zaleme* ifadesi (benim huzurumda … ve zulmedenler korkmaz) anlamında *ve lâ men zaleme* şeklindedir. Bir başka örnek *"Hata dışında bir mümin bir mümini öldüremez." (Nisâ, 4/92)* ayeti (hata ile de olsa öldüremez) anlamında *ve lâ hataen* şeklindedir. Bir diğer misal: *"Yaptıkları bina, (ölüp de) kalpleri parçalanıncaya kadar yüreklerine devamlı olarak bir kuşku (sebebi) olacaktır. Allah çok iyi bilendir, hikmet sahibidir." (Tevbe, 9/110)* ayetinde *illâ en takatta'a* yerine *hattâ tenkati'a* şeklindedir."!!

Müellif aynı eserinin aynı cilt ve sayfasında da şunları kaydetmektedir:

---

12 Not: Tefsirin basımını gerçekleştiren Beyrut A'lemî Yayınevi, Seyyid Tayyib el-Mûsevî'nin Kur'an'ın tahrif edildiği görüşünde olan şia alimlerini açıklayan mukaddimesini baskıdan çıkarmıştır.

13 Kur'an'da "Allah aleyhine" yerine "sizin aleyhinize" olarak geçmektedir. Kummî'nin tefsirinde yer aldığı şekliyle naklettim.

14 Adı geçen şii müfessir ayetin orijinalinde bulunan illellezîne bölümünün ve lâ lillezîne şeklinde olduğunu iddia etmektedir. (çev.)

> "Allah-u Teâlâ'nın indirdiğinin hilafına olan, "*Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz; iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız." (Âl-i İmrân, 3/110)* ayetidir. Ebû Abdillah aleyhisselâm bu ayeti okuyana: 'Müminlerin emirini, Ali oğlu Hasan ve Hüseyin aleyhimusselâm'ı öldüren en hayırlı ümmet (öyle mi)?' demiştir. Kendisine 'Peki, ey Rasûlullah'ın evladı! Bu ayet nasıl inmiştir?' denildiğinde şu cevabı vermiştir: 'Bu ayet şöyle nazil olmuştur: *"Siz, insanların iyiliği için ortaya çıkarılmış en hayırlı imamlarsınız'* Görmüyor musunuz? Allah celle celâluhû onları ayetin devamında *"iyiliği emreder, kötülükten meneder ve Allah'a inanırsınız"* şeklinde övmektedir. Buna benzer bir ayet de Ebû Abdillah aleyhisselâm'a okunan şu ayettir: *"Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bizi takvâ sahiplerine önder kıl! derler." (Furkan, 25/74)* Ebû Abdillah aleyhisselâm şöyle demiştir: 'Kendilerini muttakilere imam kılması için dua ederek Allah celle celâluhû'dan büyük bir şey istemektedirler.' Bunun üzerine 'Ey peygamber evladı! Öyleyse bu ayet nasıl indi?' denildiğinde, *"Rabbimiz! Bize gözümüzü aydınlatacak eşler ve zürriyetler bağışla ve bize takvâ sahiplerinden bir önder kıl! derler."* şeklinde inmiştir.' Bir diğeri de "Onun önünde ve arkasında Allah'ın emriyle[15] onu koruyan takipçiler (melekler) vardır." (Ra'd, 13/11) ayetidir. Ebû Abdillâh 'Bir şey Allah celle celâluhû'nun emrinden nasıl korunur ve takipçi nasıl önde bulunur?' demiştir. Kendisine 'Bu nasıl olabilir? Ey peygamber evladı!' diye sorulduğunda, 'Bu ayet şu şekilde nazil olmuştur dedi: *"Onun arkasında takipçiler ve önünde gözcüler olmak üzere Allah'ın emriyle onu koruyanlar vardır."* Buna dair birçok misal bulunmaktadır."!!

Tefsirin aynı baskısının c.1, s.37'de şunları kaydetmektedir:

> "Şu ayetler tahrif edilmiştir: *"Fakat Allah, Ali hakkında sana indirdiğine şahitlik eder; onu kendi ilmi ile indirdi. Melekler de şahitlik ederler. Ve şahit olarak Allah kafidir." (Nisâ, 4/166), "Ey Rasûl! Rabbinden sana Ali hakkında indirileni tebliğ et! Eğer bunu yapmazsan elçiliğini yapmamış olursun." (Mâide, 5/67), "İnkar edip Muhammed ailesinin hakkına zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir." (Nisâ, 4/168), "Muhammed ailesinin hakkına zulmedenler hangi akıbete döndürüleceklerini yakında bileceklerdir." (Şu'arâ, 26/227), "Muhammed ailesi hakkına zulmedenler ölümün boğucu dalgaları içinde iken bir görsen"!! (En'âm, 93)*

2- Nimetullah el-Cezâirî ve Tahrif Konusundaki İtirafları:

Cezâirî, *el-Envâru'n-Nu'mâniyye,* c.2, s.357, 358'de şunları kaydetmektedir:

> "(Yedi kıraatın) ilahî vahiy ürünü ve mütevatir olduğunu, hepsinin ruhu'l-emîn tarafından indirildiğini kabul etmek, Kur'ân'da kelam, madde ve irab bakımından tahrifin vaki olduğunu açıkça bildiren mustefîz ve hatta mütevatir haberleri bir kenara bırakmaya götürür. Bununla birlikte ashabımız *radıyallâhu anhum* bu görüşün[16] sıhhati konusunda ittifak etmiş-

15 Ayetin bu kısmında *min emrillâh* (Allah'ın emrinden) ifadesi geçmektedir.
16 Müellif, Kur'an'ın tahrif edildiği konusundaki rivayetlerin sahih olduğunu kasdetmektedir.

lerdir. Evet Murtaza, Sadûk ve Şeyh Tabersî bu hususta muhalefet ederek iki kapak arasında bulunan mushafın inzal olunmuş asıl Kur'ân olduğuna, tahrif ve değiştirmenin vaki olmadığına hükmetmişlerdir."!

"Görüldüğü kadarıyla muhalif görüş sahiplerinin bu görüşleri[17] birçok maslahata dayanmaktadır. Bu maslatlardan biri de yıkıcı eleştirilerin engellenmesidir. Çünkü tahrif caiz olsa, tahrife açık böyle bir Kur'ân'ın kaideleri ve ahkamı ile nasıl amel edilecek?"![18]

Nimetullah Cezâirî sözlerine devam ederek ashabın Kur'ân'a el uzattıklarını, tahrife tabi tuttuklarını ve imamların faziletini konu eden ayetleri çıkardıklarını söyler!

Eserinin c.1, s.97'de şunları kaydeder:

"Uydurma haberlerin[19] çokluğuna şaşmayın! Çünkü (sahabiler) Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sonra din üzerinde birtakım değiştirme ve dönüştürme faaliyetlerinde bulundular. Bu yolda yaptıkları en önemli iş de Kur'ân'ı değiştirip, kelimelerini tahrif etmeleridir. Rasûl'ün ailesine ve tertemiz imamlara yönelik övgüleri, münafıklar hakkındaki yergileri ve işledikleri kötülükleri sergileyen ayetleri çıkarmışlardır. Nûru'l-Kur'ân'da[20] bunların açıklaması zikredilecektir."!!

Cezâirî de şia'nın bilinen nağmelerini tekrarlayarak Kur'ân'ın indirildiği şekliyle ancak Hz. Ali *radıyallâhu anh* tarafından cem edildiğini ve asıl Kur'ân'ın Mehdi'nin yanında bulunduğunu ifade etmekte; ashabın Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraberliklerinin yalnızca dini değiştirmek ve Kur'ân'ı tahrif etmek amacına yönelik olduğunu söylemektedir. Eserinin c.1 s.360-362. sayfalarında şunları kaydetmektedir:

"Rivayetlerde müstefiz olarak bildirildiğine göre Kur'ân'ı indirildiği gibi bir araya telif eden ve bu işlemi Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vasiyeti doğrultusunda gerçekleştiren Hz. Ali *radıyallâhu anh*'tan başkası değildir. Rasûlullah'ın vefatından sonra altı ay boyunca yalnızca Kur'ân'ı bir araya derlemekle meşgul oldu. Cem işini bitirince Rasûlullah'tan sonra hilafet iddiasında bulunanlara gelerek 'İşte! Allah celle celâluhû'nun indirdiği gibi olan kitap budur' dedi. Bunun üzerine Ömer b. Hattab kendisine: 'Bizim ne sana, ne de Kur'ân'ına ihtiyacımız var! Bizde Osman'ın yazdığı Kur'ân var.' dedi. Bu sözler üzerine Ali onlara şöyle söyledi: 'Bugünden sonra onu göremeyeceksiniz. Evladım Mehdi aleyhisselâm çıkana kadar da hiç kimse göremeyecektir. Bu Kur'ân'da[21] birçok fazlalık bulunmaktadır. Tahriften de uzaktır. Osman, Hz. Peygamber sal-

---

17 Tahrifin reddedilmesine ilişkin görüşleri.

18 Cezâirî'nin bu sözünden tahrifi reddedenlerin bu yönde ileri sürdükleri görüşlerinin akideden değil başka sebeplerden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

19 Ashab-ı kiramın menkıbe ve faziletlerini anlatan hadisleri kasdetmektedir.

20 Saygıdeğer okuyucu! Nûru'l-Kur'an ile kastedilen *el-Envâru'n-Nu'mâniyye* kitabındaki bir bölümdür. Ancak bu bölüm, tehlikeli muhtevası sebebiyle eserin sonraki baskılarından çıkarılmıştır!?

21 Bununla Mehdi'de bulunan Kur'an'ı kasdetmektedir.

lallâhu aleyhi ve selem tarafından bilinen bir maslahat üzerine vahiy katipliğinde bulunmuştu. Bu maslahata göre Rasûlullah; "Kur'ân konusunda bu bir iftiranın ürünüdür" ya da "Cebrail tarafından indirilmemiştir" gibi sözlerle kendisini yalanlamamaları için onlara katiplik yaptırmıştı. Yine aynı maslahata binaen vefatından altı ay öncesinden itibaren Muaviye'ye de vahiy katipliği yaptırmıştı. Osman ve benzerleri bir grup insanla birlikte ancak mescide gelebilir ve Cebrail aleyhisselâm'ın orada indirdiği vahyi yazarlardı. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in evinin içinde gelen vahyi ise, yalnızca Emiru'l-müminîn Hz. Ali aleyhisselâm yazabilirdi. Çünkü Rasûlullah'ın evine girip-çıkabilme ayrıcalığı bulunmaktaydı. Dolayısıyla risalet evinde nazil olan ayetleri yalnızca o yazabilmiştir. Bugün insanların elinde dolaşan Kur'ân, Osman hattı ile yazılmış olandır. Bu Kur'ân'ı *İmam* olarak adlandırıp geri kalanını yakmış ya da saklamışlardır. *İmam* adındaki Kur'ân'ı Osman'ın halifelik iddiasında bulunduğu dönemde diğer ülke ve bölgelere göndermişlerdir. Bu nedenle Osman hattının kurallarının Arap Dil kurallarına aykırı olduğu görülmektedir.

Ömer kendisinin hilafe olduğunu iddia ettiği dönemde Hz. Ali aleyhisselâm'a kendisinin bir araya derlediği orijinal Kur'ân'ı vermesi için haber göndermişti. Ali aleyhisselâm bu isteğin amacının İbn Mes'ûd'un Kur'ân'ı gibi yakılmak ya da saklanmak olduğunu biliyordu. Bu sayede 'İşte Kur'ân budur; Osman'ın yazdığıdır, bundan başkası değildir.' denebilecekti. Bu nedenle Kur'ân'ı ona göndermedi. Orijinal Kur'ân, şu anda diğer semavî kitaplarla ve peygamberlerin mirasları ile birlikte Mehdi aleyhisselâm efendimizde bulunmaktadır. Emîru'l-müminîn aleyhisselâm[22] hilafet makamına oturunca daha önceki uygulamalara karşı tatsız bir tutum sergilenebilir endişesiyle orijinal Kur'ân'ı ortaya çıkartıp varolan Kur'ân'ı gizlemeyi başaramadı. Benzer endişe nedeniyle duha namazını yasaklamaya, hac ve kadın konusundaki mutaları uygulamaya da güç yetiremedi. Osman'ın yazdığı Kur'ân, kurranın eline düşene dek olduğu gibi kaldı. Osman ve ashabınınkine benzer biçimde med, idğam, iltikâ-i sâkineyn gibi tasarruflarda bulundular. Bazı ayetlerde insan tabiatının ve aklî hükümlerin kabul edemeyeceği tasarruflara yöneldiler."!!!

c.2, s.363'te şunları kaydetmektedir:

"Değiştirilmiş olduğu halde böyle bir Kur'ân'ın okunması nasıl caiz olabilir? Şeklinde bir soru yöneltilirse, cevaben şöyle diyebiliriz: Rivayetlerde yer aldığına göre (imamlar) aleyhimusselâm, kendi taraftarlarına (şiaya) mevcut olan Kur'ân'ı namazlarda okumayı, ahkamı ile amel etmeyi emretmişlerdir. Bu uygulama, *Sahibu'z-Zamân* efendimiz ortaya çıkıp varolan Kur'ân insanların elinden semaya kaldırılıncaya ve Emîru'l-müminîn aleyhisselâm tarafından derlenen Kur'ân ortaya çıkıp okununcaya; ahkamı ile amel olununcaya kadar devam edecektir."!!![23]

---

22 Şiî alim Cezâirî'nin bu sözleri, Ali radiyallâhu anh'ın kendi hilafeti döneminde orijinal Kur'ân'ı niçin ortaya çıkarmadığı yönünde Şiîlerin kendi kendilerine sordukları sorunun cevabıdır!?

23 Bu sözler de Cezâirî'nin Sünni ve şiî kesimlerce sorulan 'tahrif edildiği halde Şiîler bu Kur'an'ı niçin okumaktalar?' şeklindeki soruya cevap teşkil etmektedir.

3- el-Feyd el-Kâşânî (ö. 1091h):

Kur'ân'ın tahrif edildiğini açıkça ifade eden şiî alimlerden biri de *es-Sâfî* adlı tefsirin sahibi, büyük şiî müfessir el-Feyd el-Kâşânî'dir.

Tefsirinin giriş bölümünde eserine niçin bu ismi verdiğini açıklarken şu satırlara yer vermektedir:

> "Bu tefsir, avamın, usanç ve hayret hissine kapılmışların bulanık görüşlerinden arı olması hasebiyle *es-Sâfî* olarak adlandırılmaya layıktır."[24]

Müellif eserini on iki giriş bölümü ile başlatmaktadır. Bu bölümlerden altıncısını Kur'ân'ın tahrife uğradığının isbatına ayırmıştır. Bu mukaddime için kullandığı konu başlığı şu şekildedir: Altıncı Mukaddime: Kur'ân'ın Cem Edilişi, Tahrifi, Eksiltme ve Arttırmaya Maruz Bırakılması Hakkında Bazı Rivayetler ve Yorumları[25]

Müellif, Kur'ân'ın tahrifine dair kendi güvenilir kaynaklarında yer alan ve delil olarak kullandığı rivayetleri serdettikten sonra şu sonucu çıkarmaktadır:

> "Ehl-i Beyt yoluyla gelen bu ve benzeri rivayetlerden anlaşıldığına göre şu an elimizde var olan Kur'ân, tamamıyla Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirilmiş olan Kur'ân değildir. Bilakis bazı yerleri Allah celle celâluhû'nun indirdiği gibi değildir. Bazı kısımları değiştirilmiş, tahrife uğratılmıştır. Birçok yerlerinde eksiltmeler yapılmıştır. Meselâ çoğu yerde Ali aleyhisselâm'ın ismi çıkarılmıştır. Çoğu yerdeki Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ailesi tabiri zikredilmemiş; münafıkların isimleri hazfedilmiş ve daha başka benzeri değişiklikler yapılmıştır. Aynı zamanda Allah celle celâluhû ve Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* katında kabul edilen tertipte de değildir."!!![26]

Bu sözlerinden sonra müellif, tahrifle ilgili olarak zikrettiği görüşün İmâmiyye'nin önde gelen ilim ehlinin inancı olduğunu belirterek şöyle der:

> "Önde gelen alimlerimizin *radiyallâhu anhum* bu konudaki inançlarını ifade edecek olursak; Sikatu'l-İslâm Muhammed b. Yakub el-Küleynî (huzur içinde yatsın) Kur'ân'da tahrif ve eksiltme yapıldığına inanırdı. Çünkü bizzat kendisi *el-Kâfî*'de bu manada birçok rivayet nakletmiştir. Bu rivayetler konusunda olumsuz bir eleştiriye de maruz kalmış değildir. Bununla birlikte eserinin ilk başlarında, bu konuyla ilgili olarak yaptığı rivayetlere bizzat güvendiğini de bildirmiştir. Hocası Ali b. İbrahim el-Kummî *radıyallâhu anh* da aynı inançtadır. Tefsiri bu yöndeki rivayetlerle doludur. Söz konusu inançla ilgili olarak oldukça aşırı bir şekilde düşünmektedir. Şeyh Ahmed b. Ebî Talib et-Tabersî *radıyallâhu anh* da aynı görüştedir. *Kitabu'l-İhticâc* adlı eserinde adları geçen iki şiî alimin yolunu izlemiştir."[27]

---

24 *Tefsîru's-Sâfî*, c.1, s.13, Mektebetu's-Sadr Yayınları, Tahran.
25 age, s.40.
26 age, c.1, s.49, el-A'lemî Yayınları, Beyrut; Sadr Yayınları, Tahran.
27 age. c.1, s.52.

4- Ebû Mansûr Ahmed b. Mansûr et-Tabersî (ö. 620h):

Tebersî *el-İhticâc*'da Ebû Zerr el-Gifârî *radıyallâhu anh*'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

> "Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* vefat edince Ali aleyhisselâm Kur'ân'ı cem etti. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vasiyeti üzerine Muhacirlere ve Ensar'a getirip arzetti. Açtığı ilk sayfada Ebû Bekr'in karşısına skandal boyutta yaptıkları çirkinliklerle ilgili bölümler çıktı. Ömer atılarak 'Ali! Bunu al, geri götür! Ona ihtiyacımız yok!' dedi. Ali aleyhisselâm Kur'ân'ı alıp gitti. Orada bulunanlar -kurradan olan- Zeyd b. Sabit'i getirttiler. Ömer ona: 'Ali bir Kur'ân getirdi. İçerisinde Muhacirlerin ve Ensar'ın kötülükleri anlatılmakta. Kur'ân'ın tarafımızdan telif edilmesi görüşündeyiz. Muhacir ve Ensar aleyhine olan kısımları çıkaracağız.' dedi. Zeyd buna olumlu cevap verdi… Ömer halife olunca tahrif etmek için Ali'de bulunan Kur'ân'ı kendilerine vermesini istedi."!!![28]

Tabersî'nin iddiasına göre Allah-u Teâlâ, Kur'ân'da işlenen cürümlerden söz ederken bu cürümleri işleyenlerin isimlerini de zikretmektedir. Fakat sahabe-i kiram bu isimleri çıkarmış ve kıssalar üstü kapalı olarak kinaye şeklinde kalmıştır. Tabersî şöyle der:

> "Kur'ân'da büyük cürümler işlemiş olan münafıkların isimlerinin kinaye yoluyla gizlenmesi, Allah-u Teâlâ'nın fiili değildir. Kur'ân'ı paramparça eden, değişime ve dönüşüme tabi tutan, dünyayı dinden koparanların fiilidir."!!![29]

Kur'ân lafızlarını tahrif etmekle yetinmeyip manalarını da kendi hevası doğrultusunda yorumlayan Tabersî, Kur'ân'da münafıkların cürümlerini gösteren bir takım sembollerin bulunduğunu ileri sürmektedir. İddiasına göre bu sembollerin anlamlarını da ancak ehl-i beyt imamları bilebilirler. Sahabîler bu anlamları bilselerdi şayet, diğerleri ile birlikte bunları da Kur'ân'dan çıkarırlardı.!!![30]

Tabersî'nin Kur'ân konusundaki inancı bu şekildedir. Açık olarak beyan etmiş olduğu görüşleri, *takıyye* ilkesine bağlılığıyla kendisine saklayıp zikretmedikleri yanında hiçbir şeydir. Şöyle der:

> "Bu meyanda Kur'ân'dan çıkarılan, tahrif edilen ve değiştirilen her şeyi açıklayacak olsam, konu uzar gider. Ayrıca takıyyenin yasakladığı evliya menkıbeleri ve düşman tuzakları ortaya çıkarılmış olur."!!![31]

Bir başka yerde de takiyyenin ortaya çıkarılması konusunda Şîa'yı uyararak şöyle demektedir:

> "Takiyyenin genel oluşu ile birlikte Kur'ân'ı değiştirenlerin isimlerinin ve ayetlere yaptıkları eklemelerin açıklanması caiz değildir. Çünkü bu durumda ta'tîl ve küfür ehli ile kıblemize yönelmeyen diğer din mensupları-

---

28 Tabersî, *el-İhticâc*, el-A'lemî Yayınları, Beyrut, c.1, s.155.
29 age, c.1, s.249.
30 age, c.1, s.253.
31 age, c.1, s.254.

nın delilleri güçlendirilmiş olur. Öte yandan imamların emrine uymak ve kendilerinden razı olmak konusunda ittifak edilmesi suretiyle kabul eden ya da etmeyen herkesin boyun eğdiği bu zahir ilmin iptal edilmesi de söz konusudur. Batıl ehli her zaman hak ehline göre daha fazla sayıda olmuştur."!!![32]

5- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî:

Meclisî'nin görüşüne göre tahrifle ilgili rivayetler mütevatirdir.!! İnkar edilmesi mümkün değildir.!! İddialarına göre tahrif konusundaki rivayetler, imametle ilgili mütevatir rivayetleri düşürürler. Hişâm b. Sâlim > Ebû Abdillah *aleyhisselâm* yoluyla gelen

> "Cebrail aleyhisselâm'ın Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e getirdiği Kur'ân'ın ayetleri on yedi bin ayettir." hadisinin şerhinde şunları kaydetmektedir: "Muvassaktır. Bazı nüshalarda Harun b. Sâlim yerine Hişâm b. Sâlim şeklinde geçmektedir. Rivayet sahihtir. Bu ve benzeri birçok sahih rivayet Kur'ân'ın eksik, değiştirilmiş olduğunu açıkça ifade etmektedir. Benim görüşüme göre konuya ilişkin rivayetler manen mütevatirdir. Bu rivayetlerin tümden bir kenara atılması, daha işin başında bütün rivayetlere güveni ortadan kaldırır. Hatta o kanıdayım ki; bu rivayetler imamet hakkındaki rivayetlerden daha aşağı değildir. İmameti rivayetle nasıl ispat edebilirler?"!!![33]

Yani tahrif konusundaki rivayetler bir kenara atılırsa, imâmet mevzusunu rivayet yoluyla nasıl ispatlayabilirler?

Aynı zamanda Meclisî, eklenmiş olan ayetlerin tefsir kabilinden olduğunu uzak görmektedir.[34]

Bihâru'l-Envâr adlı eserinde şöyle bir bab açmıştır: Allah'ın İndirdiğine Uymayan Ayetlerdeki Tahrif [35]

6- el-Müfîd Lakaplı Şeyh Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân:

Mezhebin kurucularından sayılan Müfîd, Kur'ân'ın tahrif edildiği görüşünü benimsediklerini iki aşamalı olarak itiraf etmektedir:

1. Aşama: Kitabullah Hakkında Kuşkular Uyandırmak

Evâilu'l-Makâlât adlı kitabına Kitabullah hakkında kuşkular uyandırmakla başlamaktadır.

> "İmâmiyye Şiası, dalalet önderlerinin (kendince ashab-ı kiramı kastedi-

---

32 age, c.1, s.249.
33 Meclisî, *Mir'âtu'l-'Ukûl,* c.12, s.525, Dâru'l-Kütubi'l-İslâmiyye, İran.
34 age.
35 *Bihâru'l-Envâr*, c.89, s.66, Kitâbu'l-Kur'ân.

> yor) Kur'ân'ın telifi ile alakalı bir çok noktada muhalif oldukları hususunda müttefiktir."

Söyledikleri aynen şöyledir:

> "Tekrar dönüşün (ric'at) manası üzerinde İmamiyye içinde farklı görüşler bulunsa da birçok ölünün kıyamet gününden önce dünyaya tekrar dönmesi gerektiği üzerinde ittifak etmiştir. Allah celle celâluhû'nun vasfı olarak *bedâ* lafzının -kıyasen değil de semâen olsa da- kullanılması konusunda da hem fikirdirler. Dalalet önderlerinin[36] Kur'ân'ın bir araya telif edilmesi ile alakalı bir çok noktada muhalefet ettikleri hususunda da müttefiktirler. Bu hususta vahyin mucebinden ve Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sünnetinden ayrılmışlardır. Mutezile, Hariciler, Zeydiye, Murcie ve ehl-i hadis bu saydıklarımızın tümünde İmamiyye'nin görüşünün aksi istikamette görüş birliğine varmışlardır."!!![37]

Daha sonra, el-Müfîd, tahrif konusundaki rivayetlerin imamlardan müstefiz rivayetler olduğunu, Kur'ân'ın eksiltilmiş olmasının aklen imkan dışı olmadığını ve Kitabullah'ta arttırmada bulunulmasının da mümkün olduğunu benimsediklerini itiraf eder. Kur'ân'ın tahrif edildiğini büyük bir utanç içinde reddederek şöyle demektedir:

> "Aksine Kur'ân'ın şaibeden uzak olduğu görüşüne meylediyorum. Tahrife yönelik rivayetler yalanlanmamıştır. Şia alimleri bu görüşte olanları tekfir etmemiştir. Daha önce zikredildiği üzere bu alimlerden biri de Benû Nûbeht'tir."!!!

Aynen şunları söylemektedir:

> "Kur'ân'ın değiştirilmesi ve bazı zalimlerce eksiltme ve artırıma tabi tutulması ile alakalı olan rivayetler, Muhammed ailesine mensup hidayet imamlarından müstefiz olarak nakledilmiştir. Kur'ân'ın telifi konusunda ise, mevcut bulunan(sıralama)da sonra gelenin önce, önce gelenin de sonra zikredildiğine hükmolunur. Nasihî, mensuhu, mekkîyi, medenîyi bilenler zikrettiğimiz şekilde tertip etmemişlerdir.
>
> Eksiltme yapılma mevzusu ise aklen imkan dışı ve uzak bir ihtimal olarak görülmemektedir. Bu iddiayı ileri sürenlerin görüşlerini inceledim, Mutezile ve diğerleri ile mevzu üzerine konuştum. Bu görüşün geçersizliğine dair dayandıkları herhangi bir delile rastlamadım.
>
> İmamet ehlinden bir grup alim şöyle demektedirler: Ne kelime, ne harf, ne ayet ve ne de sûre eksiltilmiş değildir. Fakat Emîru'l-müminîn aleyhisselâm'ın mushafında sabit olarak var olanlar, manalarının tenzil hakikatine göre tefsir ve tevilleri ile birlikte hazfedilmiştir. Bunlar mucizevî Kur'ân olan Allah kelamı cümlesinden olmasa da inzal edilmiş olarak sabit idi. Kur'ân tevili de Kur'ân olarak adlandırılabilir.
>
> Allah celle celâluhû şöyle buyurmaktadır: *"Sana onun vahyi tamamlanmazdan önce Kur'an'da acele etme ve "Rabbim, benim ilmimi artır" de." (Tâ Hâ, 20/114)* Bu ayette Kur'ân tevili Kur'ân olarak adlandırılmıştır. Tefsirciler arasında bu konuda herhangi bir ihtilaf bulunmamaktadır. Benim

---

36 Ashab-ı kiramı kastediyor.

37 *Evâilu'l-Makâlât*, s.48-49, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Beyrut.

nazarımda bu görüş, tevilinde değil de bizzat Kur'ân'ın kendisinde bir takım kelimelerin eksiltildiğini iddia eden söylemden daha yakındır. Benim meylettiğim görüş de budur. Allah celle celâluhû'dan doğruya muvaffak kılmasını dilerim.

Kur'ân'a bir şeyler eklendiği konusundaki görüşün, bir yönden geçersizliği kesindir, diğer yönden de doğruluğu mümkündür. Bu görüşün kesin olarak geçersiz oluşu şuradan kaynaklanmaktadır: Hiçbir yaratılmışın fasih Arap Dili'nde uzman olan biri tarafından hatalı olduğu tespit edilemeyecek derecede düzgün oluşturulmuş tek bir sûre dahi eklemesi mümkün değildir.

Diğer yönden ise, icaz sınırına ulaşmayacak şekilde ve fasih Arap Dili uzmanları nezdinde Kur'ân kelimeleriyle karışıklık arzedecek biçimde biriki kelime ya da harf eklenmesi imkan dışı değildir. Ancak böyle bir değiştirme vuku bulduğu zaman Allah celle celâluhû'nun göstermesi ve kullarına gerçeği açıklaması gerekir. Böyle bir şeyin vuku bulduğunu kesin olarak söylemiyorum. Meylettiğim görüş bunun aksidir, yani Kur'ân'ın böyle bir değiştirmeden salim kaldığıdır. Bununla birlikte konuya ilişkin olarak Sadık Cafer b. Muhammed aleyhisselâm'dan gelen bir hadis bulunmaktadır. Bu görüş, Kur'ân'da eksiltme ve arttırma bulunduğuna dair Benû Nûbeht rahimehullâh'tan işittiğimiz görüşe muhaliftir. İmâmiyye kelamcılarından ve fıkıhçılarından bir grup da bu görüşü benimsemektedir.

2. Aşama: Kitabullah'a Ta'n Etmek, Ona Dil Uzatmak

el-Mesâilu's-Seraviyye adlı eserinde el-Müfîd, Kitabullah'ta tahrif ve eksiklik bulunduğunu, şu an var olan Kur'ân'ın indirilen Kur'ân'ın (tamamı değil) çoğu olduğunu, geri kalanın ise, şeriat koruyucusu ahkamın yuvası (Mehdi) yanında bulunduğunu ifade etmektedir!

Aynı eserinde kendisine 'Kur'ân hakkındaki görüşünüz nedir? İnsanların elinde bulunan iki kapak arasındaki mushaf mıdır, yoksa Allah celle celâluhû'dan Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirilmiş olanlardan kaybolanlar olmuş mudur? Kur'ân Emîru'l-müminîn *aleyhisselâm* tarafından cem edilen midir yoksa muhalifler tarafından dile getirildiği gibi Osman tarafından mı cem edilmiştir?' diye sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

"İki kapak arasında bulunan Kur'ân tamamen Allah celle celâluhû'nun kelamıdır, vahyidir. İçerisinde insan sözü olarak hiçbir şey bulunmamaktadır. İndirilenin çoğudur. Allah celle celâluhû tarafından inzal edilmiş olanın geri kalanı ise, şeriatın koruyucusu ahkamın yuvası (Mehdi) yanındaki Kur'ân'dır. Bugün elimizde olan Kur'ân'ın bir araya derlenmesi işlemini yürüten kimse tarafından bir takım sebeplerden dolayı derlemeye alınmamış olsa da Mehdi elinde var olan kısımdan hiçbir şey kaybolmuş değildir. Bu sebeplerden olarak Kur'ân'ı cem edenin derleme dışında bıraktığı kısımlar hakkındaki bilgi eksikliği, şüphe duyması nedeniyle derlemeye katmaması, bizzat itimad ettiklerini almış olması, çıkarılması gerektiğine inanması gibi nedenler zikredilebilir. Emîru'l-müminîn aleyhisselâm inzal olunan Kur'ân'ı başından sonuna dek (eksiksiz olarak) derle-

miş, gerektiği şekilde telif etmiştir. Mekkî olanı medenîden, mensuhu da nâsihten önce zikretmiştir. Kur'ân'da kendisi hakkındaki her şeyi yerli yerine koymuştur. Bu sebeple Cafer b. Muhammed Sâdık şöyle der: Allah celle celâluhû'ya yemin olsun ki, Kur'ân inzal olunduğu gibi okunsa, öncekiler gibi bizim de isimlerimizle anılarak zikredildiğimizi görürdünüz. …Ancak sahih rivayette belirtildiğine göre imamlarımız Mehdi aleyhisselâm gelene kadar iki kapak arasında bulunanı okumak ve bunun ötesinde bir takım eksiltme ya da arttırma yoluna gitmemek şeklinde bir emre muhatap olmuşlardır. Mehdi gelip Kur'ân'ı Allah celle celâluhû'nun indirdiği ve Emîru'l-müminîn aleyhisselâm'ın cem ettiği biçimde okutana kadar böyle sürecektir. Ayrıca mushafta sabit bulunandan daha fazla harfle okumamız da yasaklanmıştır. Çünkü bu harfler tevatür değil âhâd olarak gelmiştir.[38] İnsan tek başına naklettiği bir rivayette yanılabilir. İki kapak arasında bulunana aykırı bir şey okuduğunda kendisini tehlikeye maruz bırakabilir ve zorbalar tarafından yoldan çıkarılmaya çalışılabilir. (İmamlar) bizlere Kur'ân'ı iki kapak arasında sabit olana uymayacak biçimde okumamızı yasaklamışlardır."!!![39]

Şîa'nın büyük alimleri de bizim görüşümüzü doğrular mahiyette el-Müfîd'in Kitabullah'a ta'n eden alimlerden olduğunu ifade etmektedirler. Örnek olarak şu alimleri zikredebiliriz:

- Allâme Son Müctehid el-Meclisî:

"Bu konuda -tahrif konusunda- bizim mezhebimizden olanlar görüş anlaşmazlığına düşmüşlerdir. Sadûk b. Bâbeveyh ve bir grup ilim adamı Kur'ân'ın indiği gibi kaldığı, değişmediği, hiçbir şeyin eksiltilmediği görüşünü benimsemişlerdir. Küleynî, Müfîd (ks.r) ve bir grup alim ise, eksiksiz olarak bütün Kur'ân'ın imamların (as) yanında bulunduğunu, mushaflarda bulunanın ise Kur'ân'ın bir kısmı olduğunu söylerler."!!![40]

- Allâme Muhaddis Yusuf el-Bahrânî:

Tahrif görüşünü benimseyenleri sayarak Şeyhu'l-Müfîd'i de onlar arasında zikrettikten sonra el-Müfîd'in *el-Mesâilu's-Seraviyye* adlı kitabında Kitabullah'a dil uzatan sözlerine yer vermiştir.[41]

- Son Muhaddis Allâme Huseyn en-Nûrî et-Tabersî:

Müfîd tahrif görüşünü benimseyenlerden sayılmaktadır.[42]

7- Ebu'l-Hasen el-'Âlemî:

Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr adlı tefsirinin ikinci mukaddimesinde s.36'da şu satırlara yer vermektedir:

---

38 Şia, tevatürü ancak Ehl-i Sünnetin nakli ile tespit edebilmektedir. Buna göre kendileri nezdinde Kur'an tamamıyla âhâddır.

39 *el-Mesâlu's-Seraviyye*, s.78-81, el-Mu'temeru'l-'Âlemî li Elfiyyeti'ş-Şeyh el-Mufîd Yayınları

40 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.3, s.30, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.

41 *ed-Dureru'n-Necefiyye*, s.294, Müessesetu Âl-i Beyt; c.4, s.66, Dâru'l-Mustafâ, Beyrut.

42 *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*, s.29.

“Şu bilinmeli ki, aşağıda gelen mütevatir rivayetler ışığında ve daha başka rivayetlerden hakikat olarak ortaya çıkmaktadır ki, elimizde bulunan Kur’ân’da Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*’den sonra bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Kur’ân’ı cem edenler Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*’den sonra birçok kelime ve ayeti iskat etmişlerdir. Allah celle celâluhû’nun inzaline uygun ve bu zikredilen(değişiklik)lerden korunmuş olan Kur’ân, Ali aleyhisselâm’ın cem ettiği ve oğlu Hasan aleyhisselâm’a varana dek muhafaza ettiği Kur’ân’dır. Bu minvalde Kaim (Mehdi) aleyhisselâm’a kadar ulaşmıştır. Bugün Kur’ân, (Mehdi) aleyhisselâm’ın yanındadır. Bu sebeple ileride zikredeceğimiz hadiste açıkça belirtildiği gibi Allah mükemmel ilmi ile din bozguncularının[43] hem bu çirkin faaliyetlerini, hem de kendi aleyhlerine yapılan açıklamaları ve Hz. Ali ile temiz soyu hakkındaki yüceltici ifadeleri her gördüklerinde tahrif ederek değiştirme ve metinden çıkarma girişimlerinde bulunacaklarını biliyordu. Allah celle celâluhû mükemmel ilmi ile bunları daha önceden bildiği için ve mükemmel meşieti ve kuşatıcı lütfü ile imamet ve velayete dair emirlerin muhafaza edilmesini, Hz. Peygamber ve imamların faziletlerinin tahrif ehlince yapılacak değiştirme girişimlerinden salim kalacak şekilde ve teklifle birlikte bu faziletlerin faydasının hak ehli yanında bulunacak biçimde korunmasını sağlamıştır. Böylelikle tahrif ehlinin elinden kurtarılarak teklif ile birlikte söz konusu faziletlerin faydası da hak ehline kaldı. (Allah celle celâluhû) Kitab-ı Kerim’inde açıklanmış olan hususlarla yetinmeyerek çoğusunun açıklamasını bâtına göre ve yorum (tevil) metodu üzerine ve vahyin zahiren delalet ettiği anlamın beyanı içerisinde gerçekleştirdi. Bunlara delalet eden cümlelere mecaz, tariz, sembolik ifade, tevriye ve bu kabilden olan diğer söz sanatları ile işaret buyurdu. Böylelikle açıkça delalette bulunan unsurlar değiştirilmiş ya da çıkarılmış dahi olsa, Kur’ân’ın hüccetleri bütün mahlukata tam olarak ulaşmış olmaktadır. Bu konularla ilgili olan dört fasıl içerisinde yer verdiğimiz bilgiler incelendiğinde görüşümüzün doğruluğu ortaya çıkacaktır.”!!!

Ebu’l-Hasen el-‘Âlemî, ikinci mukaddimenin dördüncü faslını tahrifi kabul etmeyenlere reddiye konusuna ayırmış ve şu başlığı vermiştir: “Kur’ân’ın Değiştirilip Değiştirilmediği Konusunda Alimlerimizin Özet Görüşleri ve Değiştirme Bulunduğunu Kabul Etmeyenlerin Delillerinin Eleştirisi”

Şu satırlara yer verir:

“Bilinmeli ki, Sikatu’l-İslam Muhammed b. Yakub el-Küleynî’nin (toprağı bereketli olsun) sözlerinden zahir olduğuna göre Kur’ân’da tahrif ve eksiltme bulunduğuna inanmaktaydı. Çünkü bizzat kendisi *el-Kâfî* adlı kitabında bu manada birçok rivayete yer vermiştir. Naklettiği rivayetlere güvendiğini eserinin başında ifade etmektedir. Sözü edilen rivayetlerle ilgili olarak herhangi bir olumsuz eleştiriye maruz kalmamış, bu rivayetlerin muarızı da zikredilmemiştir. Aynı şekilde hocası Ali b. İbrahim el-Kummî de tefsirini abartılı biçimde bu yöndeki rivayetlerle doldurmuştur. Tefsirinde şunları söylemektedir: “Kur’ân’da indirilene muhalif olan ayetler-

43 Müellif bu tabiri ile ashab-ı kiram *radıyallâhu anhum*’u kastediyor.

den biri şudur: *"Siz insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz." (Âl-i İmrân, 3/110)* Sâdık aleyhisselâm bu ayeti okuyan şahsa "Ali'yi Huseyn b. Ali aleyhisselâm'ı öldüren en hayırlı ümmet mi?" dediğinde "Peki bu ayet nasıl nazil olmuştur?" diye sorulmuş; cevaben şöyle demiştir: "İnsanlar için çıkarılmış en hayırlı imamlar(önderler)sınız" şeklinde nazil olmuştur. Ayetin son tarafında Allah celle celâluhû'nun bu imamları *iyiliği emretmek* ile vasfettiğini görmüyor musunuz?" dedikten sonra bu kabilden olmak üzere çok sayıda ayet zikretmiştir. Ardından da "Kur'ân'dan hazfedilerek kaldırılmış olan ayetlerden biri Ali hakkındaki *"Fakat Allah sana indirdiğine şahitlik eder." (Nisâ, 4/166)* ayetidir. "Allah onu ilmi ile indirmiş, melekler şahitlik etmektedir.." şeklinde nazil olmuştur. Daha sonra yine aynı kabilden olmak üzere ayetler zikrederek şöyle demiştir: "Takdim (sonra zikredilmesi gerekenin öne alınması) konusunda ise, kadının dört ay süreyle iddet bekleyeceğine dair nasih ayet, iddetin bir sene olduğunu ifade eden mensuh ayete takdim edilmiştir. Benzer bir ayet de "*Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini Rabbinden bir şahidin izlediği, ayrıca kendisinden önce, bir önder ve bir rahmet olarak Musa'nın Kitab'ı (elinde) bulunan kimse (inkarcılar gibi) midir?" (Hûd, 11/17)* ayetidir. Bu ayette de takdim şu şekilde gerçekleşmiştir:

"Rabbin tarafından (gelmiş) açık bir delile dayanan ve kendisini bir imam ve rahmet olarak bir şahidin izlediği…" Benzer ayetleri zikrettikten sonra "devamı bir başka sûrede bulunan ayetler ise," diyerek şu örnekleri sıralar: *"Daha değersiz olanı hayırlı ile değiştirmek mi istiyorsunuz? Şehre inin! İstediğiniz orada var, dedi" (Bakara, 2/61)* ayetinin devamı Mâide Sûresi'ndeki şu ayettedir: *"Onlar şu cevabı verdiler: Yâ Musa! Orada zorba bir toplum var; onlar oradan çıkmadıkça biz oraya asla girmeyeceğiz. Eğer oradan çıkarlarsa biz de hemen gireriz." (Mâide, 5/22)* Ayetin yarısı Bakara Sûresi'nde, diğer yarısı da Mâide Sûresi'ndedir. Daha sonra aynı kabilden olmak üzere başka ayetleri zikretmiştir. Aynı görüşü dile getirip muvafakat edenler Kummî, ashabımızdan Ayyâşî, Nu'mânî, Furât b. İbrahim gibi tefsircilerdir. Muteahhir muhaddislerden tahkik ehli olanlar da aynı görüşe sahiptirler. Büyük alim Ahmed b. Ebî Talib et-Tabersî *el-İhticâc* adlı eserinde bu görüşü dile getirmekte; ehl-i beyt bilgini, rivayetlerinin hizmetkârı hocamız Allâme Bâkır da *Bihâru'l*-Envâr adlı eserinde aynı görüşü desteklemektedir. Allâme Bâkır mezkûr eserinde konu üzerinde daha fazla açıklamada bulunmayı gerektirmeyecek derecede geniş bir şekilde durmaktadır. Benim fikrime göre ilgili rivayet ve haberler incelendiğinde bu görüşün sıhhati açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu görüşün Şia mezhebinin zorunlu olarak bilinmesi gereken esaslarından olduğuna hükmetmek mümkündür.[44] Hilafet gaspının yol açtığı en büyük fesatlar üzerinde düşünülmesi gerekir ki konuya ilişkin olarak Sadûk'un[45] yersiz kuruntusu, vehmi anlaşılabilsin. *İ'tikâdât*'da şunları dile getirmektedir[46]: İnancımız odur ki; Allah celle celâluhû'nun peygamberine indirmiş oldu-

---

44 Bu cümle, Şiîlerce büyük alim kabul edilen biri tarafından Kur'an'ın tahrif edildiği görüşünün Şîa mezhebinin temel esaslarından olduğunun itirafıdır.

45 Ebû Cafer Muhammed b. Bâbeveyh el-Kummî'yi kasdetmektedir. Sadûk lakabı ile anılır. Tahrifi reddettiğinden dolayı vehm ile suçlanmaktadır.

46 Müellif burada Sadûk'un tahrifi reddeden sözlerine yer vermektedir.

ğu Kur'ân, insanların elinde iki kapak arasında bulunan Kur'ân'dır. Bundan daha fazlası yoktur. Daha fazlası bulunduğu yolundaki bir takım görüşlerin bize isnad edilmesi yalandan ibarettir. Kum alimlerinin bunu kasdetmiş olmaları da yanlıştır. Ali b. İbrahim el-Ğâlî de aynı görüştedir. Evet, *Cevâbu'l-Mesâili't-Trablûsiyyât* adlı eserde Seyyid Murtaza, bu görüşü en üst düzeyde reddetmiştir. *Mecma'u'l-Beyân*'da da Ebû Ali e-Tabersî "Kur'ân'da fazlalık bulunduğu görüşünün batıl olduğu üzerinde icma edilmiştir" sözleriyle Seyyid Murtaza'nın görüşünü izlemektedir.

Kur'ân'da noksanlık bulunduğu konusunda ise, ashabımızdan bir grup ile *haşeviyye âmme* (işe yaramaz çoğunluk)[47] Kur'ân'ın değişikliğe ve eksiltmeye maruz bırakıldığı yolunda rivayetlerde bulunmuştur. Ashabımızın mezhebinden sahih olan ise bunun aksidir. Murtaza (ks.r) tarafından desteklenip hocası Tûsî tarafından *et-Tibyân*'da takip edilen görüş de bu yöndedir. Tûsî şöyle der: Kur'ân'da eksiltme ya da artırımda bulunulduğu yönündeki görüşler Kur'ân'a yakışmamaktadır. Artırımda bulunulduğu konusunda ileri sürülen görüşün batıl olduğu üzerinde icma bulunmaktadır. Eksiltme olduğu konusunda ise, Müslümanların görüşü bunun aksinedir. Mezhebimizden sahih olan görüşe en layık olan görüş budur. Nitekim Murtaza da bu görüşü desteklemektedir. Rivayetlerden zahir olarak bu sonuç çıkmaktadır. Avam ve havas cihetinden Kur'ân'da birçok ayetin eksiltildiğine, bazılarının yerinin değiştirildiğine dair çok sayıda rivayet nakledilmiştir. Fakat bu rivayetler âhâd yolla geldiklerinden kesin bilgi sağlamamaktadırlar. Bu rivayetlere itibar edilmemesi daha evladır. Sahih rivayetler olsalar bile bugün iki kapak arasında var olana ta'n içerdiğinden dolayı tevil edilmeleri mümkündür. Çünkü elimizde bulunan Kur'ân'ın sahih olduğu bilinmektedir. Ümmetin hiçbir ferdi buna itiraz edemez. Kur'ân'ın okunmasına ve içeriğinin uygulamaya konulmasına, ihtilaflı fer'î meselelerin Kur'ân'a arzedilmesine yönelik teşvikler içeren rivayetlerimiz de bunu desteklemektedir. Kur'ân'a uygun olanlarla amel edilecek; uymayanlardan ise uzak durulup onlara iltifat edilmeyecektir. Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den hiç kimsenin karşı çıkamayacağı şöyle bir rivayet nakledilmiştir: *"Size sekaleyni (iki ağırlık) bırakıyorum. Bunlara sıkı sıkı sarılırsanız, havzın başında buluşana dek asla sapıtmazsınız: Kitabullah ve ehl-i beytimin zürriyeti."* Buna göre Kur'ân her asırda mevcuttur. Aksi halde sıkı sıkıya sarılmak imkansız olan bir şey hakkında böyle bir emir verilmesi mantıklı olmazdı. Nitekim ehl-i beyt ve sözüne uyulması gereken kimseler de her zaman var olmuştur. Aramızda var olanın (Kur'ân'ın) sıhhati üzerinde icma hasıl olduğuna göre bizlere düşen onun tefsiri, manalarının açıklanması ile meşgul olup bunun dışındakileri terk etmektir."

Ben derim[48] ki; aslından olmayan bir veya daha fazla ayetin Kur'ân'a eklenmediğine dair iddialarına[49] gelince, gerçek dile getirdikleri gibidir. Zira muteber rivayetlerimizde bunun aksine bir bilgiye rastlamıyoruz. Yal-

---

47 Bu tabiri ile Kur'ân'a dil uzatmaktan beri olan Ehl-i sünneti kasdetmektedir.

48 Burada şiî alim Ebu'l-Hasen el-'Âlemî'nin sözleri başlamakta ve yukarıdaki satırlarda Sadûk'un Kur'ân'ın tahrife uğramadığını ispat için istinad ettiği dayanaklara reddiyede bulunmaktadır.

49 Tahrifi reddedenlerin iddiaları kastedilmektedir.

nızca geçen bölümde değinilen zındık tarafından rivayet edilen bir haberin bazı bölümleri bulunmaktadır. Böyle muhtemel bir anlamı ortadan kaldıracak biçimde gerekli cevabı vermiştik. Birinci bölümde Ayyâşî'nin rivayetlerinde Bâkır aleyhisselâm'ın şöyle dediği bildirilmektedir: Kur'ân'dan birçok ayet çıkarılmıştır. Katiplerce hataen yazılan ve diğerlerinin de gözünden kaçan bazı harfler de eklenmiştir. Mutlak olarak değişiklik ve eksiltme meydana getirilmiş olduğu mevzusu ise açıklamaya gerek göstermeyecek biçimde asılsız ve batıldır. Vahlar bana! Böyle bir ilim adamı[50] nasıl olur da Kur'ân'da eksiltme bulunmadığının rivayetlerin zahiri olduğunu iddia edebilir? Halbuki buna delalet eden tek bir rivayete dahi rastlamış değiliz. Evet, rivayetler vaki olan değişikliğin maksada fazlaca halel getirmediğini göstermektedir. Meselâ Ali, Muhammed ailesi lafızları, münafıkların isimlerinin hazfedilmesi, bazı ayetlerin çıkarılması, ketmedilmesi vb. Elimizde var olan Allah kelamıdır. Birinci bölümde geçen Talha rivayetinden zahir olduğuna göre bizim hakkımızda kabul gören bir hüccettir. Lakin ileri sürülen iddia ile bunun arasında açık bir fark bulunmaktadır. "Kur'ân'da değişikliğin ve eksiltmenin varlığına dair rivayetler kesin bilgi ifade etmeyen âhâd rivayetlerdir" tarzındaki sözler böyle bir ilim adamından sudur etmeyecek sözlerdir. Çünkü bu ifadeleri dile getiren zatın bizzat kendisi telif ettiği kitaplarında âhâd haberlerin delaletine başvurmakta ve birçok ihtilaflı meselede bu rivayetlerle amel etmenin gereğine işaret etmektedir. Oysa ki bu rivayetler ne senet ne de delalet bakımından öteki rivayetlerden daha kuvvetli değildir. Bu rivayetlerin Kur'ân'da değişiklik yapıldığına dair normal bir bilgi sağlayan güçlü karinelere sahip manen mütevatir oldukları açık ve nettir. Biri çıkıp da mezkûr Şeyh lehine zorlamada bulunur da bu haberlerin, tahrif inkarcılarının hilafına olan delilleri ile çelişme sınırında bulunmadığını kasdettiğini ifade edecek olursa, bu ifadelerin çirkin bir zorlama olduğunu göz ardı ederek şu şekilde cevap veririz: Tahrif inkarcılarının dayandıkları zayıf mesnedler ve garabetler konusunda ileride zikredeceğimiz üzere Şeyh, bu haberlerin tevil edilmesinin mümkün olduğunu iddia etmektedir. Bu rivayetlerin çoğunun başka yöne çekilemeyeceğine dair bir haber zikretmiştim. Sözü edilen alimin "Şayet bu rivayetler sahih ise,…" şeklindeki ifadeleri bizim aleyhimize değil, lehimize olan unsurlar içermektedir. Şöyle ki;

Değişiklik ve eksiklik konusundaki rivayetlerin sıhhati bu Mushaflarda bulunanlara dil uzatmayı gerektirmemektedir. Yani bu türden bir değişiklik meydana gelmiş olması ile değiştirilmiş olan metne bağlı kalarak içeriğindekilerle amel etme sorumluluğu arasında bir tezat bulunmamaktadır. Bu tür bir tutum, zorluğun giderilmesi, fesadın engellenmesi, ahkamın getireceği faydanın elden kaçırılmaması gibi bir takım sebeplere dayanmaktadır. Böyle bir tavır bizim açımızdan kabul görmektedir ve herhangi bir zararı da yoktur. Aksine bu tutum sayesinde biz, değişimle ilgili rivayetlerle rivayetlerde vuku bulan ihtilafları Kitabullah'a arzetmek ve uygun olanları almak şeklinde cem yoluna gitmekteyiz.

Sekaleyne (Kur'ân ve ehl-i beyte) temessük edilmesine dair emrin, teklif bulunduğu sürece Kur'ân'ın da her asırda mevcudiyetini gerektirmesi -nite-

50 Şia tarafından *Şeyhu't-Tâife* lakabıyla anılan Tûsî kastedilmektedir.

kim İmam aleyhisselâm da Kur'ân ile birlikte bulunmaktadır- şeklinde ifade edilen görüş de bize zarar değil fayda getirmektedir. Çünkü (Kur'ân'ın) her asırda mevcut bulunması hususunda Allah tarafından inzal olunduğu şekliyle ehli yanında, yani imamla birlikte bulunması ve ondan ayrılmaması, geri kalana güç yetiremesek de ihtiyacımız olan kısmın bizim yanımızda var olması yeterlidir. Hadiste belirtildiği gibi *sekaleyn*in diğer unsuru ise, özellikle gaybet zamanında bile İmam aleyhisselâm'ın kendisidir. Yanımızda mevcut olan, İmam ile ilgili haberler ve onun yerine kaim olan alimleridir. Zahir olarak anlaşıldığına göre *sekaleyn* bu konuda birbirine denktir. Bunların ardından Seyyid Murtaza'nın görüşünü desteklemek üzere şu görüşleri zikretmiştir: Kur'ân'ın sahih olarak nakledilmesi konusundaki bilgiler, ülkeler, önemli olaylar, meşhur kitaplar, yazılı Arap şiirleri ile alakalı bilgilere benzemektedir. Nakledilmesi ve korunması konusundaki özen ve etkenler oldukça fazla ve güçlüdür. Bu hususta ulaşılmaz bir seviyede bulunmaktadır. Çünkü Kur'ân peygamberlik mucizesidir. Şer'î ilimlerin, dinî hükümlerin kaynağıdır. Müslüman alimler Kur'ân'ın korunması ve muhafazası konusunda var olan tüm çabalarını seferber etmişlerdir. Öyle ki, irabı, kıraati, harfleri ve ayetler hakkında ihtilaflı her meselede bilgi sahibi olmuşlardır. Üzerine bu kadar titremelerine rağmen nasıl olur da Kur'ân değiştirilmiş olabilir? Nasıl olur da eksiltilebilir? Naklinin sıhhati konusunda Kur'ân'ın bölüm ve parçalarına dair bilinenler, bütünü hakkında sahip olunan bilgiler gibidir. Bu konu, meselâ Sibeveyh ve Mâzinî'nin eserleri gibi tasnif edilmiş diğer kitaplar hakkında zorunlu olarak bilinenlerle aynı mecradadır. Bu hususlarla yakından ilgilenenler bu tür eserlerin bütünüyle ilgili sahip oldukları bilgiler detayları konusunda da bilgiye sahiptirler. Öyle ki meselâ Sibeveyh'in eserine nahiv ile alakalı olup da eserin aslından olmayan bir konu eklenecek olsa, ilgili kimseler hemen anlarlar. Bunun kitabın aslından olmadığını, sonradan başkası tarafından yapılmış bir ekleme olduğunu fark ederler. Sibeveyh'in eserinin ve şiir divanlarının muhafaza edilmesine gösterilen özen ve dikkatten daha fazlası Kur'ân'ın naklinde gösterilmiştir. Bu satırlara cevaben şunlar zikredilebilir[51]: İlk dönemde, cem edilişinden önce Kur'ân'ın zabtına dair sebeplerin bulunduğunu kabul etmiyoruz. Dinle ilgili birçok meselede gafil oldukları, Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in günde beş defa devamlı surette tekrarladığı namaz fiillerinde bile ihtilaf ettikleri[52] görülmüyor mu? Velayet ve benzeri konulara bakılmıyor mu? Bu tür sebeplerin varlığını kabul etsek bile, Kur'ân'ın nakli ve korunması konusunda müminler lehine sebepler var olduğu gibi, daha büyük önem arzeden vasiyet ve hilafeti kendi görüşlerine ters geldiği için değiştiren münafıklar[53] lehine de Kur'ân'ı değiştirmeye yönelik sebeplerin var olduğunu ifade etmek isteriz. Kur'ân üzerinde yapılan değişiklikler diğer ülkelere yayılmadan ve şu anki şekli kesinleşmeden önce gerçekleştirilmiştir. En sıkı koruma tedbirleri bundan sonra alınmıştır. Dolayısıyla burada herhangi bir aykırı durum söz konusu değildir.

51 Tahrifin reddine yönelik olarak Murtaza tarafından ileri sürülen delilleri buradan itibaren Ebu'l-Hasen el-'Âlemî yanıtlamaya çalışmaktadır.

52 Ashab-ı kiramın ihtilaflarını kastediyor.

53 Bu sözleriyle ashab-ı kiramı kastetmektedir.

Ayrıca Allah celle celâluhû'nun indirdiğine muvafık olan Kur'ân değişime maruz kalmamış, saptırılmamıştır. Ortijinal şekliyle ehli ve alimleri yanında bulunmaktadır.[54] *Kitâbu'l-İhticâc*'da bu mukaddimemizin birinci bölümünde geçen Süleym hadisinde İmam'ın açıkladığı üzere tahrif bulunmamaktadır. Tek değişiklik Kur'ân'ı yazan ve telaffuz edenlerden kaynaklanan değişikliktir. Kur'ân'ın kopyalarını oluşturdukları sırada bir takım değişiklikler meydana getirmişlerdir. Tahrif edilmiş olan Kur'ân, bu kimselerin kendi takipçilerine gösterdikleri Kur'ân'dır. Böyle bir Seyyid'in[55] yalnızca bir takım hayallere istinad ederek reddetmekten başka anlama gelmeyen böyle şeylere[56] sarılmak suretiyle mütevatir rivayetlere karşı durması şaşırtıcı ve düşündürücü bir durum doğrusu.

Kendi görüşünü desteklemek üzere Kur'ân'ın aynen bugünkü gibi Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* döneminde cem ve telif edildiğini ifade etmektedir. Buna ilişkin olarak da o dönemde Kur'ân'ın ezberlenip tedris edildiğini ve hatta Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e arzedilip okunmuş olsa bile bizzat ashab tarafından da ezberlendiğini delil olarak göstermektedir. Abdullah b. Mes'ûd, Ubey b. Ka'b gibi bir grup sahabinin birçok defalar Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in huzurunda Kur'ân'ı hatmettiklerini dile getirmektedir. Basit bir inceleme sonucunda bütün bu hususların Kur'ân'ın dağınık ve düzensiz değil, tertipli ve cem edilmiş olarak bulunduğunu gösterdiği görülür. Bu hususta İmamiyye ve *haşeviyye* (işe yaramazlar) tarafından sergilenen muhalefetin hiçbir değeri yoktur. İhtilafın kaynağı ashab-ı hadisten bir grubun sahih zannıyla naklettikleri zayıf rivayetlerdir. Oysa ki sıhhati kesin olarak bilinen konular bu tür rivayetlerle bir kenara bırakılamaz.

Cevaben[57] şöyle diyebiliriz: Kur'ân'ın bugünkü şekliyle Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* döneminde cem edilmiş olması sabit ve hatta sahih değildir. Nasıl cem edilmiş olabilir ki? Kur'ân parça parça nazil oluyordu. Rasûlullah vefat edene kadar tamamlanmamıştı. Yaygın olarak ve herkes tarafından tüm çevrelerce bilindiği üzere Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra Ali aleyhisselâm günlerce evinde oturarak Kur'ân'ın cemi ile meşgul olmuştur. Kur'ân'ın hatim ve tedris edilmesi ise, tümü üzerinde değil (ashabın) ancak kendi yanlarında bulunduğu kadarı üzerinde gerçekleşmiştir. Seyyid kendi maksadına uyuyor diye böylesine zayıf ve aksi zahir olan bir hayalin sahih olduğuna kesin olarak hükmederken bizim ve muhaliflerimizin nezdinde istifaza düzeyinin de üzerinde bulunan rivayetleri zayıf görmesi gerçekten şaşılacak bir durumdur. Bu rivayetler o kadar çoktur ki, sayıları yüzden fazladır. Bununla birlikte bu mukaddimenin birinci bölümünün sonunda beyan ettiğimiz gibi önceki makalede zikrettiğimiz ayetlere ve rivayetlere de muvafıktır. Ayrıca bu rivayetler meselâ *el-Kâfî* gibi bizce muteber kaynaklarda muteber senedlerle zikredildiği gibi (muhaliflerin) *Sahîh-i Buhârî* ve *Sahîh-i Müslim* gibi sıhhat ve güvenirlik bakımından Kur'ân'dan sonraki kaynaklar olarak gördükleri eserlerde de mezkûrdur. Bu rivayetler ne de-

54 İsnâaşere mezhebi imamlarını kastetmektedir.
55 Seyyid Murtaza'yı kastediyor.
56 Kur'an'ın korunmuşluğuna dair rivayetleri kastediyor.
57 Ebu'l-Hasen el-'Âlemî tahrifi reddeden Seyyid Murtaza'ya cevap vermektedir.

diğini çok iyi bilen Seyyid'in maksadına muhaliftir. Allah celle celâluhû en iyisini bilendir.

Tahrifi reddedenler *"Halbuki o, eşsiz bir kitaptır. Ona önünden de ardından da bâtıl gelemez." (Fussilet, 41/41, 42) ve "Kur'ân'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu koruyacak olan da biziz." (Hicr 15/9)* ayetlerini delil olarak göstermektedirler. Cevaben[58] şöyle denebilir: Ayetlerin maksatlarına delalet ettiğini kabul ettikten sonra açıklamalarımızdan zahir olduğuna göre Allah celle celâluhû'nun indirdiği gibi eksiksiz olan asıl Kur'ân, İmam'ın ve Ali aleyhisselâm'ın varislerinin yanındadır. Bunun üzerinde düşünmek gerekir. Hidayete eriştiren Allah celle celâluhû'dur."!!![59]

8- Sultân Muhammed b. Haydar el-Cenâbezî:

"(Kur'ân'da) arttırma, eksiltme, tahrif ve değiştirme vuku bulduğuna dair tertemiz imamlardan birçok rivayet gelmiştir. Öyle ki, bu değişikliklerin vuku bulduğu konusunda herhangi bir kuşku kalmamıştır. Arttırma, eksiltme ve değiştirmenin dil olarak lafzında değil de Kur'ân'la ilgili anlayışlarında meydana geldiği ve bunların kamil kişilerce avama hitaben ifade edilmesinin yakışık almayacağı; çünkü kamil insanların konuşmalarında hem avamın, hem de havasın payı bulunduğu, bir etken olmadan lafzın zahir anlamından çevrilemeyeceği şeklinde tevillerde bulunulmaktadır. Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* zamanında ashabın yanında Kur'ân'ın cem edilmiş olarak bulunduğu, ezberledikleri, tedris ettikleri, kurranın kıraatlerine ve kıraat keyfiyetlerine varana dek zabt altına alarak tahrif ve değişime karşı korudukları ifade edilmektedir.

Cevaben[60] şunları ifade edebiliriz: "Kur'ân'ın cem edilmiş olarak var olduğu kabul edilemez. Çünkü Kur'ân peygamberlik süresi içinde Rasûlullah'ın ömrünün sonuna dek parça parça indirilmiştir. Rivayetlerde bazı sûre ve ayetlerin son yılda nazil olduğu bildirilmektedir. Ashabın Rasûlullah'ın vefatından sonra Kur'ân'ı cem ettikleri, Ali'nin evinde Kur'ân'ı cem etmekle meşgul olduğu konusundaki rivayetler inkarı mümkün olmayacak derecede çoğunluktadır. Ashabın Kur'ân'ı hıfz ve tedris konusu etmeleri yalnızca kendi ellerinde bulunanla sınırlıdır. Sahabe-i kiramın Kur'ân'ın, kıraatlerin ve kıraat keyfiyetlerinin ezberine önem göstermeleri ancak cem ve tertibinden sonra gerçekleşmiştir. Kur'ân'ın korunmasına yönelik sebepler var olduğu gibi münafıklar[61] için de değiştirmeye yönelik sebepler bulunmaktadır. Bu durumda dayanacağımız, ahkamına uyacağımız, ayetleri üzerinde tedebbür edeceğimiz, emir ve yasaklarına imtisal edeceğimiz, sınırlarına riayet edeceğimiz ve rivayetleri kendisine arzedeceğimiz bir dayanak elimizde kalmaz. Tahrif ve değişime delalet eden bu kadar çok sayıdaki rivayetin zahiri anlamlarından çevrilmesi ko-

---

58 Ebu'l-Hasen el-'Âlemî buradaki sözleri ile tahrifi reddeden herkese cevap vermekte ve bu iki ayetin Kur'an'ın tahriften korunmuşluğuna delalet etmediğini kastetmektedir.

59 *Tefsîru Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr*, s.49-51, Dâru't-Tefsîr, Kum; s.62-87, mukaddime, el-A'lemî, Beyrut.

60 Cenâbezî'nin buradaki cevabı tahrifi kabul etmeyenlere yöneliktir. Reddiyesi sanki Şiî alim Ebu'l-Hasen el-'Âlemî'ye yönelik gibidir.

61 Ashab-ı kiramı kastetmektedir.

nusunda böyle bir dayanağa itimat edilmez. Çünkü yazılı olan bu metne itimad etmek, izini takip etmek, emir ve yasaklarına imtisal etmek, sınırlarına ve ahkamına riayet etmek, iki kapak arasında var olanın eksiklik, fazlalık ve tahrif bulunmaksızın Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirildiğini kesin olarak bildiren rivayetlerden dolayıdır. Bu rivayetlerden çıkarılacak sonuca göre, -Kur'ân'da vuku bulmuşsa şayet- arttırma, eksiltme ve değiştirme, Kur'ân'ın geri kalanı kısmındaki maksada halel getirmeyecektir. Bilakis Kitab'la ilgili en önemli maksadın ehl-i beyte ve kendileriyle tevessüle delalet etmek olduğunu ifade ederiz. Kur'ân'ın geri kalanı konusundaki hüccet ehl-i beyttir. Ehl-i beyte tevessül ettikten sonra şayet ittiba edilmesini emrederlerse, değiştirilmiş ve maksadına halel getirilmiş dahi olsa bizim için kesin bir delil olur. Ehl-i beyte tevessülde bulunmazsak ya da ittiba etmeyi emretmezlerse ve kendi kendimize Kur'ân'a tevessül edip ahkamına uyar, emir ve yasaklarına, sınır ve hükümlerine riayet edersek, değiştirilmemiş dahi olsa, yasaklanmış bulunan rey tefsirine yönelmiş oluruz."!!![62]

9- Allâme Hüccet Adnân el-Bahrânî:

Kendi nazarında tahrif ifade eden rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der:

> "Tevatür sınırını aşmış sayılamayacak kadar çok rivayet bulunmaktadır. Kur'ân'ın tahrifi ve değiştirilmiş olduğu görüşü; iki fırka arasında[63] yaygınlık kazanmış olması, ashab ve tabiîn nazarında kabul gören hususlardan olması, hak ehli fırka içinde icma konusu olması[64] ve mezheblerinde bilinmesi gereken zaruri meselelerden[65] sayılması nedeniyle bu tür rivayetlerin nakledilmesinde çok fazla fayda bulunmamaktadır."!!![66]

10- Meşhur Allame Muhaddis Yusuf el-Bahrânî:

Kendi nazarında Kur'ân'ın tahrifi edilmişliğini ifade eden rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der:

> "Bu rivayetlerde (tahrifle ilgili rivayetlerde) bizim tercih ettiğimiz görüşe dair delaletler açık ve seçik olarak görülmektedir. Bu rivayetler[67] çok sayıda ve yaygın olarak bulunmasına rağmen eleştiri ve ta'na maruz bırakılırsa, şeriatın[68] tüm rivayetleri aynı muameleye maruz kalacaktır. Açıkça

---

62 *Tefsîru Beyânî's-Se'âde fî Makâmâti'l-'İbâde*, c.1, 19, 20, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut.

63 Tahrif görüşünü benimseyen ehli sünneti kastetmektedir. Bu tamamen bir iftira ve yalandır. Ehl-i sünnet alimlerinin Kur'an hakkındaki görüşleri için elinizdeki kitabın ilgili bölümüne bakılabilir.

64 Bahrânî Şia'nın kendi nazarında hak ehli fırka olduğunu ve Kur'an'ın tahrif edilmişliği konusunda icma ettiklerini ifade etmektedir.

65 Bahrânî bu ifadeleriyle Kur'an'ın tahrif edilmiş olması görüşünün Şia mezhebinin zorunlu temel esaslarından olduğunu beyan etmektedir.

66 *Meşâriku'ş-Şumûsu'd-Durriyye*, s.126, el-Mektebetu'l-Adnâniyye, Bahreyn.

67 Kur'an'a dil uzatan rivayetleri kastetmektedir.

68 Şia mezhebinin şeriatını kastetmektedir.

> görüleceği üzere usul, rivayet yolları, raviler, şeyhler ve nakledenler aynıdır. Ömrüm üzerine yemin ederim ki, (Kur'ân'ın) tağyir ve tebdile maruz bırakılmadığı görüşü, zulüm önderlerinin bizzat kendilerine[69] ve dine daha büyük zararı olan öteki emanete[70] hıyanetleri zahir olmasına rağmen büyük emamnete[71] hainlik etmedikleri yolunda hüsnü zan beslemekten kaynaklanmaz."!!![72]

Şuraya dikkatini çekmek isterim Müslüman kardeşim; büyük bir şiî alim olarak gördükleri biri bile tahrif konusunda kendi kaynaklarında sabit olan rivayetleri eleştiremiyor. Çünkü böyle bir eleştiri, direkt olarak Şîa mezhebinin eleştirisi anlamına geliyor.

11- Nûrî et-Tabersî (ö.1320h) ve eseri Faslu'l-Hitâb:

Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair Şîa tarafından ileri sürülen rivayet ve görüşler, çoğu kimsenin muttali olamadığı mezkûr kitaplarında serpiştirilmiş olarak yer almaktadır. Allah celle celâluhû bu fırkanın olumsuz tutumlarının ortaya çıkmasını murad edince büyük alimlerinden biri olan Nûrî et-Tabersî hicrî 1292 yılında Emîru'l-Müminîn'in türbesinin bulunduğu Necef'te Kur'ân'ın tahrif edildiğini ispatlamaya yönelik büyük bir eser kaleme aldı. Bu eserine *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb* adını verdi. Bu eserinde müellif hali hazırda var olan Kur'ân'ın tahrif edildiğine dair iddiasını ispatlamak üzere bol miktarda rivayet zikretmektedir.

et-Tabersî eserinin mukaddimesinde şöyle der:

> "Bu eser, Kur'ân'ın tahrif edildiğini ispata ve ayrıca zulüm ve düşmanlık ehli kimselerin olumsuzluklarını ortaya sermeye yönelik güzel ve değerli bir eserdir."!!!

Eserinin 211. sayfasında şunları kaydeder:

> "(Kur'ân'ın) fesahatı bazı yerlerinde mucize düzeyine çıkarken bazı yerlerde de akıl alamayacak derecede düşüklük arzetmektedir."!!!

(et-Tabersî) bu görüşleri serdederken kendileri nezdinde en önemli kaynaklar olarak kabul gören hadis ve tefsir kitaplarına istinad etmektedir. Tahrif konusunda imamlara nisbet edilen yüzlerce rivayeti bu kaynaklardan nakletmektedir. Kur'ân'ın tahrifi konusundaki inancın mütekaddim alimlerinin akidesi olduğunu isbat ve kabul etmektedir.

Bu eserini müellif, üç mukaddime ve iki baba ayırmıştır:

Birinci Mukaddime: *Kur'ân'ın Cem Edilmesi, Cem Edilmesinin*

---

69 Ashab-ı kiramı kastetmektedir.

70 Ali *radıyallâhu anh*'ın imamlığını kastetmektedir.

71 Kur'an-ı Kerim'i kastetmektedir.

72 *ed-Dureru'n-Necefiyye*, Muessesetu Âl-i Beyt, s.298; Dâru'l-Mustafâ, c.4, s.65.

Sebepleri, Eksiltmeye Maruz Kalması, Cem Ediliş Biçimi, Dizilişinin Müminlerinkinden Farklı Olması Konusundaki Rivayetlerin Zikredilmesi başlığını taşımaktadır.

İkinci Mukaddime: *Kur'ân'da Varlığı Mümkün Olan ve Olmayan Değişiklikler* başlığını taşımaktadır.

Üçüncü Mukaddime: Kur'ân'ın değişime maruz bırakılıp bırakılmadığına dair kendi alimlerinin görüşlerini zikretmektedir.[73]

Bu başlıklar büyük ihtimalle konunun içeriğinde Kitabullah'a yönelik eşi görülmemiş biçimde dile getirilen cüretkâr ifadelerin bulunduğunu haber vermektedir.

Fazlaca uzatmaksızın ilk iki mukaddimeden bazı nakillerde bulunacağım. Üçüncü mukaddimeden de et-Tabersî'nin tahrif görüşünü benimsediklerini ifade ettiği alimlerinin isimlerini zikredeceğim. Şöyle der:

> "Üçüncü Mukaddime: Kur'ân'ın değiştirilip değiştirilmediğine yönelik olarak alimlerimizin görüşlerinin zikredilmesine dairdir. Bu konuyla alakalı olarak ulemanın sahip olduğu birçok görüşten ikisi meşhurdur:
>
> 1- (Kur'ân'ın) değişikliğe ve eksiltmeye maruz bırakıldığı: Bu görüş Küleynî'nin hocası büyük alim Şeyh Ali b. İbrahim el-Kummî'nin tefsirinde benimsediği görüştür. Tefsirinin baş kısmında bu görüşü açıklayarak sadece hocalarını ve güvenilir kişileri zikredeceğini belirtmesine rağmen kitabını bu tür rivayetlerle doldurmuştur.
>
> Talebesi Sikatu'l-islam el-Küleynî rahimehullâh da bu manada açık-seçik ve çok sayıda rivayeti nakletmesi sebebiyle aynı görüşü benimsemektedir.
>
> Sika-i celîl Muhammed b. Hasan Saffâr'ın da *Basâiru'd-Deracât* adlı eserde aynı görüşü benimsediği; el-Küleynî'nin talebesi meşhur *el-Ğaybet* kitabının müellifi Sarîhussika Muhammed b. İbrahim en-Nu'mânî de Ali b. İbrahim'e ait tefsir mukaddimesine şerh niteliğinde olan, ayetlerin tür ve kısımlarını zikrettiği *et-Tefsîru's-Sağîr*'de bu görüşü tasrih etmektedir.
>
> Sarîhussika-i celil Sa'd b. Abdillah el-Kummî *Nâsihu'l-Kur'ân ve Mensûhuh* adlı eserde *el-Bihâr* 19. ciltteki̇ne benzer bir başlık taşıyan özel bir bab açmıştır: "Muhammed aleyhisselâm ailesinden İlim Ehli Hocalarımız Tarafından Rivayet Edilen Haberler Işığında Allah Celle Celâluhû'nun İndirdiğine Muhalif Olan Ayetlerde Yapılan Tahrif Babı." Bundan sonra müellif Onikinci Delilde zikredilecek olan birçok rivayet sıralamaktadır.
>
> Seyyid Ali b. Ahmed el-Kûfî *Bide'u'l-Muhdese* adlı eserde aynı görüşü ifade etmektedir. Bu konuya ilişkin olarak zikrettiği görüşü daha önce nakletmiştik...
>
> Şia'nın büyük müfessir ve imamlarından Muhammed b. Mes'ûd el-'Ayyâşî, Şeyh Furât b. İbrahim el-Kûfî ve Sika-i Nakd Muhammed b. Abbâs el-Mâhyâr, tefsirlerini aynı manadaki rivayetlerle doldurmuşlardır.

73 *Faslu'l-Hitâb*, s.1

Aynı görüşü beyan eden ve destekleyenlerden biri de Şeyh-i A'zam Muhammed b. Muhammed en-Nu'mânî el-Mufîd'dir.

Bir diğer alim de kelamcıların şeyhi, Nobehtlilerin mütekaddim ilim adamı Ebû Sehl İsmail b. Ali b. İshak b. Ebî Sehl b. Nobeht'tir. Birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri de *Kitâbu't-Tenbîh fi'l-İmâme* adını taşımaktadır. *es-Sırâtu'l-Mustakîm* müellifi ve kız kardeşinin oğlu kelamcı filozof Ebû Muhammed Hasan b. Mûsâ kendisinden nakillerde bulunmaktadır. Bu zat çok sayıda kıymetli eser kaleme almıştır. Bunlardan biri de *el-Firak ve'd-Diyânât*'tır.

Bir diğeri de Allâme tarafından *el-Yâkût* adlı eseri şerhedilen ve bu şerhin başında "Büyük hocamız, en büyük imamımız" olarak nitelenen büyük ilim adamı Ebû İshak İbrahim b. Nobeht'tir.

Bir diğeri de Hücceti *(Mehdi'yi ki Allah'tan kendisini en kısa zamanda çıkarmasını dileriz...)* müşahede etmiş yazar İshak'tır.

Bu taifenin lideri, masum olabileceği söylenen Ebû'l-Kâsim Huseyn b. Ravh b. Ebî Bahr en-Nobehtî'dir. Şia içinde üçüncü sefir ve hüccettir (Allah celle celâluhû kendisine salât eylesin!).

Tahrif görüşünü beyan edenlerden biri de alim fazıl kelamcı Hâcib b. El-Leys b. Es-Serrâc'dır. *Ravdatu'l-Ulemâ*'da bu şekilde vasfedilmektedir.

Aynı görüşü benimseyenlerden biri de önde gelen büyük ilim adamlarından olan Fadl b. Şâzân'dır. *el-Îdâh* adlı eserin değişik yerlerinde konuyla ilgili görüşünü beyan etmektedir. Eski ilim adamlarından bu görüşe sahip olanlardan biri de büyük alim Muhammed b. el-Hasen eş-Şeybânî'dir. *Nehcu'l-Beyân an Keşfi Me'âni'l-Kur'ân* adında bir tefsir kaleme almıştır."[74]

Birinci Bab: et-Tabersî bu babı mezkûr alimlerin Kur'ân'da değişim ve tahrif bulunduğuna dair ileri sürdükleri delillere ayırmıştır! Bu bab altında tahrif iddiası ile ilgili on iki delil zikretmektedir! Her bir delil altında da temiz ve pak ehl-i beyt alimleri hakkında uydurulmuş iftiralardan oluşan çok sayıda rivayete yer vermektedir.[75]

İkinci Bab: Bu babda da Tabersî Kur'ân'da değişiklik bulunmadığı görüşünde olan alimlerin delillerine yer vererek detaylı bir reddiyede bulunmaktadır!![76]

Faslu'l-Hitâb adlı eserin allâme en-Nûrî et-Tabersî'ye ait olduğunu eserlerinde zikreden bazı şii alimleri ve müellifleri şunlardır:

1-Allâme Ağa Bezrek et-Tahrânî: *Nukebâu'l-Beşer fil Karni'r-Râbi'a 'Aşar* adlı eserinde en-Nûrî et-Tabersî'nin biyografisinde,

2-Yâsîn el-Mûsevî: en-Nûrî et-Tabersî'nin *en-Necmu's-Sâkıb* adlı eserinin mukaddimesinde,

3-Rasûl Caferyân: *Ukzûbetu't-Tahrîf* veya *el-Kur'ân ve De'âvi't-Tahrîf* adlı eserinde,

74 *Faslu'l-Hitâb*, s.25-26
75 age, s.35

4-Allâme Cafer Murtaza el-'Âmilî: *Hakâik Hâmme Havle'l-Kur'âni'l-Kerîm* adlı kitabında,

5-Ali el-Huseynî el-Mîlânî: *et-Tahkîk fî Nefyi't-Tahrîf* adlı eserinde,

6-Üstad Muhammed Hâdî Marife: *Sıyânetu'l-Kur'ân mine't-Tahrîf* adlı kitabında,

7-Bâkır Şerîf el-Kureşî: *Fî Rihâbi'ş-Şî'a* adlı eserinin 59. sayfasında.

12- Allâme Muhakkık Hacı Mirza Habîbullâh el-Hâşimî el-Hûî:

el-Hûî, Kur'ân'ın eksik olduğuna dair bir takım deliller sıralamaktadır. Biz de bunlardan bazısını burada zikredeceğiz:

1-Velâyet Sûresi'nin eksik olması[77]!!!

2-Nûreyn Sûresi'nin eksik olması[78]!!!

3-Ayetlerdeki bazı kelimelerin eksik olması[79]!!!

Daha sonra müellif, İmam Ali'nin kendi hilafeti döneminde takıyye yaparak ve tahrif edenler aleyhine bir hüccet olarak kalması amacıyla Kur'ân'ı tashih etmediğini belirtir![80]

Ardından da, diğer imamların da insanlar arasında ihtilaf çıkar ve eski küfürlerine dönerler düşüncesiyle hakiki Kur'ân'ı ortaya çıkarmadıklarını ifade eder!![81]

13- el-Meysem el-Bahrânî:

Hz. Osman hakkında yaralayıcı ifadelerle şunları dile getirmektedir:

> "İnsanları özellikle Zeyd b. Sâbir kıraati üzerinde birleştirerek Mushafları yakmış ve nazil olmuş Kur'ân'dan olduğu konusunda şüphe duyulmayan kısımları iptal etmiştir."!![82]

---

76 age, s.357 veya bk. Muhammed Mâlullâh rahimehullâh, *Şî'a ve Tahrîfu'l-Kur'ân*

77 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.214, Müessesetu'l-Vefâ; c.2, s.172, İhyâu't-Turâs baskısı

78 age, c.2, s.217; c.2, s.172, İhyâu't-Turâs baskısı

79 age, c.2, s.217; c.2, s.169, İhyâu't-Turâs baskısı

80 age, c.2, s.219; c.2, s.174, İhyâu't-Turâs baskısı

81 age, c.2, s.220; c.2, s.175, İhyâu't-Turâs baskısı

82 Meysem el-Bahrânî, *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, c.11, s.1, İran. İhsan Zahîr rahimehullâh'ın *Kitâbu'ş-Şî'a ve's-Sünne* adlı eserinden naklen.

14- a-Ayetullah Muhsin el-Hakîm,
b-Ayetullah Ebu'l-Kâsim el-Hûî,
c-Ayetullah Rûhullah el-Humeynî,
d-Hacı Ayetullah Mahmud el-Huseynî eş-Şahrûdî,
e-Hacı Ayetullah Muhammed Kâzım Şeriatmedârî,
f-Allâme Ayetullah Ali Nakî en-Nekavî.

İsimleri zikredilen bu şii ilim adamları Kur'ân'a dil uzatan *"Kureyş'in İki Putu Duası"*nı mevsuk kabul etmeleri nedeniyle Kur'ân hakkındaki çirkin ifadelere ortak olmaktadırlar.

Bu duanın baş kısmı şu şekildedir: *"Allahım, Muhammed'e, Muhammed ailesine salat et! Senin emrine muhalefet eden, vasiyetini inkar eden, nimetlerini yalanlayan, peygamberine isyan eden, dinini ve kitabını değiştiren Kureyş'in iki putuna, iki cibtine, iki tağutuna, iki iftiracısına ve iki kızına lanet et!*[83] *Allahım, tahrif ettikleri her ayete karşılık onlara lanet et!"*[84]!!!

Şiî alimlerden Ebu'l-Hasen el-'Âmilî *Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Envâr* adlı eserin el-A'lemî baskısının 67. sayfasında şöyle der:

> "Kureyş'in İki Putu duasında Kur'ân'ın tahrif ve değişime uğratıldığına dair açık ifadeler yer almaktadır."!!!

15- Sikatu'l-İslam lakabıyla anılan Muhammed b. Yakub el-Küleynî:

el-Kâfî adlı eserinde şu rivayetlere yer vermektedir:

> 1- Kendisinden yapılan rivayete göre Cabir şöyle der:
>
> "Ebû Cafer aleyhisselâm'ın şu şekilde söylediğini duymuştum: Kur'ân'ın tümünü indirildiği gibi cem ettiğini iddia eden kim olursa olsun yalancıdır. Allah celle celâluhû'dan indirildiği gibi Kur'ân'ı cem ve hıfzetmiş olan yalnızca Ali b. Ebî Tâlib aleyhisselâm ve kendisinden sonra gelen imamlardır."!!![85]
>
> 2- Câbir, Ebû Cafer'den rivayet ettiğine göre şöyle demiştir:
>
> "Vasîler dışında hiç kimse Kur'ân'ın zahir ve batın olarak tümünün kendi yanında bulunduğunu iddia edemez."!!![86]
>
> 3- Bir adam Ebû Abdillâh'ın yanında *"De ki: (Yapacağınızı) yapın! Ameli-*

---

83 Bunlar Kur'an'a karşı söylenen çirkin sözlerdir. Duada kastedilenler Ebû Bekir, Ömer, Âişe ve Hafsa *radıyallâhu anhum*'dur.

84 Mezkûr ilim adamlarının bu duayı mevsuk addettikleri Manzûr Huseyn tarafından Urduca olarak kaleme alınmış *Tuhfetu'l-'Avâm Makbûl Cedîd* adlı eserin 442. sayfasında geçmektedir.

85 *Usûlu'l-Kâfî,* Kitâbu'l-Hucce, c.1, s.284.

86 age, c.1, s.285.

> *nizi Allah da Rasûlü de müminler de görecektir.” (Tevbe, 9/105)* ayetini okuyunca,
>
> “Böyle değil. Bu ayet, “me’mûnlar (kendilerine güvenilen kimseler) de görecektir” şeklindedir. Onlar da bizleriz.” demiştir.”!!![87]
>
> 4- İbn Busayr > Ebû Abdillah aleyhisselâm yoluyla rivayete göre şöyle demiştir:
>
> “Bizde Fatıma mushafı var. Fatıma mushafı nedir bilir misin? ‘Fatıma mushafı nedir?’ diye sordum. Üç kez ‘Fatıma mushafında sizin Kur’ân’ınızın benzeri bulunmaktadır.’ dedi. Sonra ‘Allah celle celâluhû’ya yemin olsun ki onun içinde sizin Kur’ân’ınızdan tek bir harf dahi yoktur.’ dedi. Ardından da ‘Görüşüm budur. Allah celle celâluhû en iyisini bilir’ dedi.”!!![88]
>
> 5- Hişam b. Sâlim > Ebû Abdillâh aleyhisselâm yoluyla gelen rivayette şöyle demektedir:
>
> “Cebrail aleyhisselâm’ın Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e getirmiş olduğu Kur’ân on yedi bin ayettir.”!!![89]

Not: Saygıdeğer okuyucu yukarıdaki beşinci rivayette verilen rakamla Kur’ân-ı Kerim’in ayet sayısı karşılaştırıldığında görülecektir ki, Şîa tarafından var olduğu iddia edilen Kur’ân, elimizdeki Kur’ân’dan yaklaşık üç kat daha fazladır!! Bu rivayette kastedilmiş olan Kur’ân dördüncü rivayette belirtilen Fatıma *radıyallâhu anh* mushafıdır!!?

Kitabullah’a dil uzatmakta olduğuna dair görüşümüzü doğrular mahiyette Şîa’nın önde gelen alimleri de Küleynî’nin Kur’ân’ın tahrif ve eksikliğe maruz bırakıldığına inandığı yönünde şehadette bulunmaktadırlar. Bu alimlerden bazıları şunlardır:

1-el-Feyd el-Kâşânî lakabıyla anılan büyük müfessir Muhammed b. Murtaza el-Kâşânî:

> “Alimlerimizden bu inançta olanlara gelince; Sikatulislam Muhammed b. Yakub el-Küleynî (toprağı bereketlensin), kendi görüşlerinden zahir olduğuna göre Kur’ân’da tahrif ve eksiltme bulunduğuna inanmaktadır. Çünkü bizzat kendisi eseri *el-Kâfî*’de bu manada rivayetlere yer vermektedir. Ayrıca eserinin başlangıcında yer verdiği rivayetlere güvendiğini belirtmekle birlikte bu rivayetler konusunda herhangi bir olumsuz eleştiriye de maruz kalmış değildir.”!!![90]

2- Ebû’l-Hasen el-‘Âmilî:

> “Şu bilinmeli ki, bizzat kendi sözlerinden anlaşıldığına göre Sikatulislam Muhammed b. Yakub el-Küleynî (Allah celle celâluhû toprağını bereketlendirsin) Kur’ân’da tahrif ve eksiltme bulunduğuna inanmaktadır. Çünkü *el-Kâfî* adlı eserinde bu manada birçok rivayete yer vermektedir. Ese-

---

87 age, c.1, s.492.
88 age, c.1, s.295.
89 *Usûlu’l-Kâfî*, Kitâbu Fadli’l-Kur’ân, c.2, s.597.
90 *Tefsîru’s-Sâfî*, c.1, s.52, el-A’lemî Yayınları, Beyrut.

rinin daha baş kısımlarında, naklettiği rivayetlere güvendiğini bildirmektedir. Bu rivayetler hususunda herhangi bir olumsuz eleştiri ile karşılaşmış değildir. Ayrıca bu rivayetlere muhalefet eden herhangi biri de zikredilmemiştir."!!![91]

3- en-Nûrî et-Tabersî: Kur'ân'ın değiştirilmiş olduğu ile alakalı üçüncü mukaddimede, 23. sayfada şunları ifade eder:

"Alimlerin bu konuyla ilgili farklı görüşleri bulunmaktadır. Bu görüşlerden şu ikisi[92] meşhurdur:

a- Kur'ân'da değişiklik ve eksikliğin var olduğu: Büyük ilim adamı Küleynî'nin hocası Ali b. İbrahim el-Kummî bu görüştedir. Tefsirinin başlangıcında konuyla ilgili görüşünü dile getirmektedir. Eserin baş taraflarında sadece hocalarını ve güvenilir kişileri zikredeceğini belirtmesine rağmen konuya ilişkin rivayetlerle doldurmuştur. Bir grup alimin kendisine nisbet ettiğine göre talebesi Sikatulislam Küleynî rahimehullâh da aynı görüşü benimsemektedir. Çünkü Küleynî kaynak olarak kabul edilen eserinde *Kitâbu'l-Huccet*'te, özellikle *Bâbu'n-Nüket ve'n-Netf mine't-Tenzîl*'de ve *er-Ravda*'da bu manada bol miktarda rivayete herhangi bir itiraz ve yorumda bulunmadan yer vermektedir."!!![93]

4- Ayetullah Uzmâ Ali el-Fânî el-Asfahânî[94]

5- Allâme Muhammed b. Bâkır el-Meclisî[95]

6- Muhaddis Yusuf Bahrânî[96]

7- Huccet Tayyib el-Mûsevî el-Cezâirî[97]

8- Muhakkık Habîbullah el-Hâşimî el-Hûî[98]

16- el-'Ayyâşî adıyla tanınan Muhammed b. Mes'ûd:

1- 'Ayyâşî, Abdullah'tan şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Kur'ân indirilmiş olduğu gibi okunmuş olsaydı, içerisinde imamların isimlerinin zikredildiğini görürdünüz."!!?[99]

2- İbn Cafer'den de şöyle rivayet eder:

"Kitabullah'ta eksiltme ve arttırma bulunmasaydı, bizim hakkımız gizli kalmazdı. Mehdimiz ortaya çıkıp konuşsaydı, Kur'ân onu tasdiklerdi."!!![100]

---

91 *Tefsîru Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr* (Bahrânî'nin *el-Burhân* adlı tefsirine mukaddime olarak basılmıştır) s.49, Dâru't-Tefsîr, Kum; el-A'lemî baskısı, s.83 (mukaddime), Beyrut

92 Müellif tercümede esas alınan metinde yalnızca birinci görüşü zikretmiştir. (çev.)

93 *Faslu'l-Hitâb*, s.23

94 *Ârâ' Havle'l-Kur'ân*, s.188, Dâru'l-Hâdî, Beyrut

95 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.3, s.30, *Kitâbu'l-Huccet*

96 *ed-Dureru'n-Necefiyye*, s.294, Müessesetu Âl-i Beyt; c.3, s.65, el-Mustafâ baskısı

97 *Tefsîru'l-Kummî* mukaddimesi, Dâru's-Sürûr

98 *el-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.157, İhyâu't-Turâs

99 *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, c.1, s.25, el-A'lemî Yayınları, Beyrut, 1991

100 age

17- Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen es-Saffâr:

1- Saffâr, Ebû Cafer *aleyhisselâm*'ın şu sözünü rivayet eder:

> "Kur'ân'ın tümünü indirildiği gibi cem ettiğini iddia eden kim olursa olsun yalancıdır. Allah celle celâluhû'dan indirildiği gibi Kur'ân'ı cem ve hıfzetmiş olan yalnızca Ali b. Ebî Tâlib aleyhisselâm ve kendisinden sonra gelen imamlardır."!!![101]

2- Saffâr, Muhammed b. Huseyn > Muhammed b. Sinân > Ammâr b. Mervân > Menhal > Câbir > Ebû Cafer aleyhisselâm yoluyla şu rivayette bulunmaktadır:

> "Vasîler dışında hiç kimse Kur'ân'ı zahiri ve batınıyla komple bir araya cem ettiğini iddia edemez."[102]

18- Şii Alim el-Mukaddes Erdebilli Ahmed b. Muhammed:

> "Osman, Abdullah b. Mes'ûd'u kendisinde bulunan Kur'ân'ı bırakmaya ve bizzat kendi emriyle Zeyd b. Sâbit tarafından telif ve tertip edilen Kur'ân'a göre kıraatta bulunmaya zorladıktan sonra katletmiştir. Bazıları Osman'ın katipleri olan Mervan b. Hakem ile Ziyâd b. Semura'ya Abdullah'ın mushafında kendi hoşlarına gidecek şeyleri nakletmelerini hoş karşılamayacaklarını çıkarmalarını, geri kalanı da silip yok etmelerini emrettiğini söylemektedirler."!!![103]

19- Murşidu'l-Enâm lakaplı Hacı Kerim Kirmânî:

> "İmam Mehdi zuhurundan sonra Kur'ân'ı tilavet edecek. Ve şöyle seslenecek: Ey müslümanlar Allah'a yemin olsun ki, Allah celle celâluhû tarafından Muhammed'e indirilip de tahrif ve değişikliğe uğratılmış olan gerçek Kur'ân işte budur."!!?[104]

20- Âyetullah fi'l-'Âlemîn lakaplı Hintli Müctehid Dildâr Ali:

> "Bu rivayetler gereğince şu an elimizde bulunan Kur'ân'da genel olarak tahrif; harf eklenmesi, çıkarılması, bazı lafızlar üzerinde değişiklik yapılması, bazı yerlerde tertibin değiştirilmesi şeklinde vaki olmuştur. Bu haberlerin doğruluğunun kabul edilmesi ile konu hakkında hiçbir şüphe kalmaz."!!?[105]

21- Molla Muhammed Takî el-Kâşânî:

> "Osman, kendine dost, Ali'ye ise düşman olan Zeyd b. Sâbit'e Kur'ân'ı cem etmesini, ehl-i beyt ile ilgili menkıbelerle ehl-i beyte düşman olanla-

---

101 Saffâr, *Basâiru'd-Deracât*, s.213, el-A'lemî yayınları, Tahran.
102 age
103 Erdebîlî, *Hadîkatu'ş-Şerî'a*, s.296, Tahran'da Farsça olarak basılmıştır.
104 *İrşâdu'l-'Avâm*, c.3, s.221, İran'da Farsça olarak yayınlanmıştır. İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-Sünne*, s.115'ten naklen.
105 *İstiksâu'l- Afhâm*, c.1, s.11, İran. İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-Sünne*, s.115'ten naklen.

rın yerildiği bölümleri çıkarmasını emretti. Şu anda insanların elinde var olan ve Osman Mushafı olarak bilinen Kur'ân, Osman'ın emri ile cem edilmiş olan mezkûr Kur'ân'dır."!!![106]

22- Ebû Ahmed b. Ahmed b. Halef el-'Usfûr el-Bahrânî:

Şîa alimlerinden ve muhaddislerinden olan Huseyn b. Şeyh Muhammed el-'Usfûr el-Bahrânî'nin *el-Envâru'l-Vadıyye fi'l-'Akâidi'r-Radaviyye* adlı eseri üzerine yapmış olduğu tahkik ve talik çalışmasında şunları kaydetmektedir:

> "Bu mesele (Kur'ân'ın tahrif edilmişliği) üzerinde alimlerimiz görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Kur'ân'ın korunmuşluğunu bazı alimler belli bir süre ile sınırlarken bazıları da herhangi bir kayıtlamada bulunmadan korumanın bizzat Kur'ân'ın kendisinde bulunduğunu ifade ederler. Kimisi de korunmuşluğun lafızları ile alakalı olmadığını söylemektedir. Bazı alimler de ne manalarda ne de lafızlarda Kur'ân'ın korunmuşluğunu kabul etmemektedirler. Kur'ân, Allah celle celâluhû'nun kulları üzerindeki hücceti; ümmetin sırtına yüklenmiş bir sorumluluktur. Masumlardan gelen rivayetlerde bildirildiği üzere her ne kadar tahrif edilmiş olsa da Kur'ân'a sarılıp teslim olmak istenmektedir. *Tefsîru'l-'Ayyâşî*'de Ebû Cafer aleyhisselâm'dan nakledildiğine göre şöyle demektedir: "Kitabullah'ta eksiltme ya da ekleme bulunmamış olsaydı, bizim hakkımız gizli kalmamış olurdu. İmam Mehdi ortaya çıkıp konuşsaydı, Kur'ân da onu tasdiklerdi." Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan şöyle rivayet edilmektedir: "Birçok ayet çıkarılmış, katiplerin hatasıyla yazılan bazı harfler eklenmiş ve diğer insanlar da bunun Kur'ân'dan olduğunu sanmışlardır." *El-Kâfî*'de Muhammed b. Süleyman > talebelerinden biri > Ebu'l-Hasen aleyhisselâm yoluyla gelen rivayet şöyledir: "Sana kurban olayım! Biz Kur'ân'da bazı ayetler duyuyoruz. Bunlar bizim bildiğimiz gibi değil. Kıraatlerini da sizden geldiği gibi düzgün bir şekilde yapamıyoruz. Günah işler miyiz?" dedim. Cevaben şöyle dedi: Hayır, nasıl öğrendiyseniz öyle okuyun! Size öğretecek kimse gelecektir." Yani emir ve zamanın sahibi (Sâhibu'l-Emri ve'z-Zamân Mehdi) aleyhisselâm gelecektir. Bazı rivayetlerde de "Yeni bir Kur'ân'la ortaya çıkacaktır" denilir. Yani elinizde bulunandan farklı bir Kur'ân'la çıkacaktır. Konu gereği sözü fazla uzatmak istemiyoruz. İsteyen el-Feyd el-Kâşânî'ye ait *el-Bihâr* ve *es-Sâfî* adlı kitaplara, muhaddis Nûrî'ye ait *el-Câmi' fi Hâza'l-Lâmi'* ve *Faslu'l-Hitâb*[107] adlı esere müracaat edebilir.
>
> Makul olanları perdelemeden biz de şunları ifade etmek isteriz[108]: Eksiltme bakımından Kur'ân'ın değişikliğe maruz bırakıldığı, reddedilmesi mümkün olmayan bir hadisedir. Çünkü;
>
> a- Kur'ân'da birbirinden farklı kıraatlerin varlığı ne vahiy ürünüdür ne de Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den kaynaklanmaktadır. Var olan değiştirmenin reddedilmesi mümkün değildir! Rivayet edildiğine gö-

---

106 *Hidâyetu't-Tâlibîn*, s.368, İran'da 1282'de Farsça olarak yayınlanmıştır. İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-Sünne*, s.94'ten naklen.

107 Nûrî et-Tabersî'nin *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb* adlı eserini kastediyor.

108 Burada Kitabullah'a dil uzatılmaktadır.

re imamlar aleyhimusselâm, ravinin "onlar Kur'ân'ın yedi harf üzere indiğini söylüyorlar" sözü üzerine "Yalan söylüyorlar. Kur'ân Rahman katından tek bir harf üzere nazil olmuştur." derler. Bu mükellefiyete değil, vakıaya yönelik bir hükümdür. Çünkü daha önce de ifade edildiği üzere imamlardan varid olduğuna göre amel ve zahiri hüccet (var olan) Kur'ân ile tahakkuk etmektedir.

b- Emir (Hz. Ali) aleyhisselâm'ın cem edip yazdığı ve Fatıma mushafında yer alanlar değişime uğratılmıştır. Rivayete göre Ahzab Sûresi, Bakara Sûresi kadardı. Nûr Sûresi yüz küsur; Hicr Sûresi doksan ayet idi. Hatta (Kur'ân) şu ankinden daha farklıydı. Birinin aldığı hükmü farklı olan diğerinin de alması düşünülemez. Bu durumda aklî imkansızlık meydana gelmiş olur. İkisi arasında fark bulunduğunu kabul etmekle birlikte değişikliğin bulunmadığını söylemek imkansızdır. Her ikisini aynı hükümde toplamak mümkün değildir. Bakara'dan Nâs'a kadar farklılık bulunduğuna dair hadisler, tevatür derecesine ulaşmıştır. Farklılığın bulunmadığı yönündeki söyleme doğruluk ihtimali verilmesi imkan dışıdır.

Şurası iyi düşünülmelidir; Kur'ân'da değişiklik ya da eksiltme yapılmadığını söyleyenlerin bu görüşleri, tahkik ve hakikat kapsamında değildir. Yalnızca hücceti insanlara bırakmak ve ümmet üzerinden şüphe ve kîl u kâl yükünü kaldırmak babındandır."!!![109]

23- Allâme Abdullah Şebber:

"Elimizde Var Olan Kur'an ile Amel Edilmesi, Bunun Ötesine Geçilmemesi Gerektiği, Metinden Çıkarılmış Olanlarla Kıraatte Bulunmanın Caiz Olmadığı, İki Kapak Arasında Yer Alanın Amel Edilmesi Gereken Bir Hüccet Olduğu"!? adında bir bab açmıştır.

Daha sonra Kitabullah'a dil uzatan bir takım hadisler zikretmektedir:

el-Kâfî; Muhammed b. Yahya > Muhammed b. Huseyn > Abdurrahmân b. Ebî Hâşim > Sâlim b. Ebî Seleme şöyle anlatır: Bir adam Ebû Abdillâh aleyhisselâm'a Kur'ân okudu. Herkesin okuduğundan farklı birtakım harfler okuduğunu duydum. Ebû Abdillâh aleyhisselâm 'Bu kıraati bırak! Mehdi aleyhisselâm zuhur edene kadar herkes nasıl okuyorsa, öyle oku! Mehdi aleyhisselâm geldiğinde Kitâbullah'ı olduğu gibi okuyacak ve Ali aleyhisselâm'ın yazdığı Kur'ân'ı çıkaracak."!!!

el-Kâfî; el-'Udde > Sehl b. Ziyâd > Muhammed b. Süleymân > bir talebesi > Ebu'l-Hasen aleyhisselâm şöyle anlatmaktadır: Kendisine şöyle dedi: "Sana kurban olayım! Biz Kur'ân'da bazı ayetler duyuyoruz. Bunlar bizim bildiğimiz gibi değil. Kıraatlerini de sizden geldiği gibi düzgün bir şekilde yapamıyoruz. Günah işler miyiz?" dedim. Cevaben şöyle dedi: Hayır, nasıl öğrendiyseniz öyle okuyun! Size öğretecek kimse gelecektir."!!![110]

Mesâbîhu'l-Envâr adlı eserinde de Kur'ân'a dil uzatmaktadır. Aralarında ihtilaf bulunan iki hadisi şerhederken şu satırlara yer vermektedir:

109 *el-Envâru'l-Vadıyye fi'l-'Akâidi'r-Radaviyye*, s.28-29, İkinci Fasıl: Nübüvvet.
110 *el-Usûlu'l-Asliyye ve'l-Kavâ'idu'ş-Şer'iyye*, s.133, Mektebetu'l-Mufîd, Kum.

"Birinciye nispetle aradaki çelişkinin şu şekilde kaldırılması mümkündür: Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirilmiş olan Kur'ân, bugün bizim elimizde bulunandan daha fazladır. Mütevatir derecesine yaklaşmış olan birçok rivayetin de delalet ettiği üzere Kur'ân'dan birçok bölüm çıkarılmıştır."!!![111]

24- Ayetullahu'l-Uzmâ Humeynî:

"Bu ilâhî tekvînî kitap (yani Kur'ân) ve her biri birer semâvî kitap olan velileri Hakîm ve Alîm'in katından inmiştir. Onlar tedvînî Kur'ân'ın hamilidirler. Kur'ân'ı zahiri ve batını ile ancak kendilerinden razı olunmuş bu veliler taşıyabilmektedirler. Nitekim kendilerinden de aynı yönde haberler varid olmuştur."

Daha sonra Humeynî Kitabullah'a dil uzatan bazı hadisler naklet-mektedir.

el-Kâfî tarikinden Ebû Cafer aleyhisselâm'dan gelen rivayette şöyle buyurmaktadır: Vasîlerden başka hiç kimse Kur'ân'ın zahiri ve batını ile bir bütün olarak kendi yanında bulunduğunu iddia edemez.

Yine *el-Kâfî* tariki ile Câbir'den gelen rivayette şöyle der: Ebû Cafer aleyhisselâm'ı şöyle derken işitmiştim: Kur'ân'ı indirildiği gibi aynı şekilde cem ettiğini söyleyen kimse yalancıdan başkası değildir. Allah celle celâluhû tarafından indirildiği gibi Kur'ân'ı cem ve hıfz eden yalnızca Ali b. Ebî Tâlib ve kendisinden sonra gelen imamlardır (aleyhimusselâm). Yine aynı yolla Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan gelen rivayette şöyle der: Allah Celle Celâluhû'ya yemin olsun ki Kitab'ın tümünün bilgisi bizim yanımızdadır."!!![112]

25- el-Mevlâ Muhammed Sâlih el-Mâzindrânî:

"Cebrâil *aleyhisselâm*'ın Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e getirdiği Kur'ân on yedi bin ayettir."!!? Hadisini!? şerhederken şunları ifade etmektedir:

"Hadiste bildirilen fazla miktar tahrif yoluyla düşürülmüştür. Kur'ân'ın bazı ayetlerinin düşürülmüş olması ve tahrife maruz bırakıldığı hususu bir çok yolla manen mütevatir olarak sabittir. Hadis kitaplarını baştan sona inceleyenler bu hususu müşahede edeceklerdir."!!![113]

26- Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî:

"Bazı ayetlerin tevilinin tenzili ile birlikte nazil olduğu ve hatta bazı ayetlerin ya da bazı bölümlerinin yazılmayıp çıkarıldığı konusundaki rivayetler mütevatir olarak gelmiştir."!!?[114]

---

111 *Mesâbîhu'l-Envâr fî Halli Muşkilâti'l-Ahbâr*, c.2, s.295, H.no:153, Muessesetu'l-A'lemî, Beyrut.

112 *Şerhu Du'âi's-Sihr*, s.58-59, Muessestu Tanzîm ve Neşr Âsâri'l-Humeynî, Tahran.

113 *Şerhu Usûli'l-Kâfî*, Kitâbu Fadli'l-Kur'ân, c.11, s.87-88, İhyâu't-Turâs, Beyrut.

114 *İsbâtu'l-Hudât bi'n-Nusûsi ve'l-Mu'cizât*, c.2, s.163, el-'İlmiyye, Kum.

Bundan sonra müellif şu rivayetleri zikretmektedir:

> "Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan: Allah celle celâluhû şöyle buyurmuştur: "Senin gönlünü Ali ile rahatlığa eriştirmedik mi? Belini büken yükü senden alıp atmadık mı? Peygamberlik vazifenden boş kaldın mı hemen Ali'yi vasî olarak tayin et! Yalnız rabbine yönel!"!!?
>
> Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* hacda idi. "Haccını bitirince Ali'yi insanlar için tayin et!" ayeti nazil oldu.!!?[115]

Önemli bir not: Şîa'nın hüccet ve allâme olarak kabul ettiği Tayyib el-Mûsevî el-Cezâirî, el-Hurr el-'Âmilî'nin Kitabullah'ta eksiklik bulunduğu görüşünü benimseyenlerden olduğunu söylemektedir.[116]

27- Allâme Şeyh Abbas el-Kummî:

"Cuma günü Âyete'l-Kürsî ala't-Tenzîl'i(!?) okumanın çok büyük fazileti bulunmaktadır."!!?[117]

Daha sonra el-Kummî Âyete'l-Kürsî ala't-Tenzîl'in nasıl okunacağını bildirerek dipnotta şunları kaydeder:

> "Allâme el-Meclisî şöyle der: Âyete'l-Kürsî ala't-Tenzîl, Ali b. İbrahim ve el-Küleynî'nin rivayetine göre şu şekildedir: Allah kendisinden başka ilah bulunmayandır. Diridir. Kayyûm'dur. Kendisine ne uyku, ne uyuklama gelir. Göklerde, yerde, ikisi arasında ve toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur. Gaybı da aşikar olanı da bilendir. Rahmân ve Rahîm'dir. … Onlar orada ebedi kalıcıdırlar"!!?

Deriz ki, açıkça görüldüğü üzere "toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur. Gaybı da aşikar olanı da bilendir. Rahmân ve Rahîm'dir"!? kısmı fazladan eklenmiş olarak tahrif edilmiştir.

Not: Kuveyt'te Mektebetu'l-Elfeyn ve'l-Fakîh ve'l-'İrfân, *Mefâtîhu'l-Cinân* adlı eserin basımını gerçekleştirmiş; ancak bu dipnota yer vermemiştir.

28- Allâme Âyetullâh el-Abbâsî el-Huseynî el-Kâşânî:

Âyete'l-Kürsî'ye "toprağın altında ne varsa hepsi O'nundur. Gaybı da aşikar olanı da bilendir."!? şeklinde bir eklemede bulunmuştur.

Merci âyetullâhu'l-uzmâ Muhammed el-Mîlânî ve Allâme Muhammed el-Mehdî el-Hovansârî tarafından el-Kâşânî'nin eseri övgüyle anılmıştır.!?[118]

---

115 age

116 *Tefsîru'l-Kummî* mukaddimesi, Dâru's-Sürûr. Aynı eser Muessesetu'l-A'lemî tarafından da basılmış ancak Mûsevî'nin mukaddimesi çıkarılmıştır.

117 *Mefâtîhu'l-Cinân*, s.85, A'mâlu Nehâri'l-Cum'a, Sekaleyn baskısı, Beyrut

118 *Misbâhu'l-Cinân*, s.718, Dâru'l-Fıkh, Kum

B- Kur'an-ı Kerim'e Dil Uzatan Rivayetlerin Mütevatir ve Müstefîz Olduğunu Söyleyen Şiî Alimler:

1- Şeyhu'l-Mufîd:

"Kur'ân'ın değiştirildiğine, bazı zalimlerin Kur'ân'da eksiltme ve çıkarma yaptıklarına dair rivayetler Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem* ailesinden olan hidayet imamları yoluyla müstefîz olarak gelmiştir."!!?[119]

2- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî:

"Aşağıda gelen ve diğer mütevatir rivayetlere göre göz ardı edilemez bir hakikat olarak, elimizde var olan Kur'ân'da Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sonra bir takım değişiklikler vuku bulmuştur. Kur'ân'ı cem edenler birçok kelime ve ayeti çıkarmışlardır."!!?[120]

3- Nimetullah el-Cezâirî:

"İlâhî vahiyden mütevatir olduğunun teslim edilmesi ve tümünün Rûhu'l-Emîn tarafından indirilmiş olduğunun kabul edilmesi; Kur'ân'da kelam, madde ve irab bakımından tahrif bulunduğuna açıkça delalet eden müstefîz ve hatta mütevatir rivayetlerin bir kenara bırakılmasına götürür. Halbuki bu rivayetler ashabımız tarafından sıhhati üzerinde görüş birliğine varılmış ve tasdik edilmiş rivayetlerdir."!!?[121]

4- Muhammed Bâkır el-Meclisî:

Hişâm b. Sâlim'in Ebû Abdillâh aleyhisselâm'dan rivayet ettiği "Cebrail *aleyhisselâm*'ın Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e getirdiği Kur'ân, on yedi bin harftir."!? hadisini şerhederken şöyle demektedir:

"Muvassaktır. Bazı nüshalarda Harun b. Sâlim yerine Hişâm b. Sâlim şeklinde geçmektedir. Rivayet sahihtir. Bu ve benzeri birçok sahih rivayet Kur'ân'ın eksik, değiştirilmiş olduğunu açıkça ifade etmektedir. Benim görüşüme göre bu konuya ilişkin rivayetler manen mütevatirdir. Bu rivayetlerin tümden bir kenara atılması, daha işin başında bütün rivayetlere güveni ortadan kaldırır. Hatta o kanıdayım ki; bu konuya ilişkin olan rivayetler imamet hakkındaki rivayetlerden daha aşağı değildir. İmameti rivayetle nasıl ispat edebilirler?"[122] Yani tahrif konusundaki rivayetler bir kenara atılırsa, imamet mevzusunu rivayet yoluyla nasıl ispatlayabilirler?"!!?

5- Sultan Muhammed el-Cenâbezî:

"Kur'ân'da şüphe götürmeyecek biçimde arttırma, eksiltme, tahrif ve de-

---

119 *Evâilu'l-Makâlât*, s.91.

120 *el-Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr* adlı eserin ikinci mukaddimesi, s.36. Aynı mukaddime, Bahrânî'nin *Tefsîru'l-Burhân* adlı eserinin Dâru't-Tefsîr, Kum baskısında ve el-A'lemî baskısı, s.62'de mukaddime olarak da basılmıştır.

121 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.358.

122 Meclisî, *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.12, s.525.

ğiştirmenin vaki olduğuna dair rivayetler temiz ve pak imamlardan müstefiz olarak gelmiştir."!!?[123]

6- Allâme Seyyid Adnân el-Bahrânî:

"(Tahrifle ilgili) haberler sayılmayacak kadar çoktur. Tevatür sınırını da aşmışlardır."!!?[124]

7- Allâme Abdullah Şebber:

Aralarında ihtilaf bulunan iki hadisi!? şerhederken şu satırlara yer vermektedir:

"Birinciye nispetle aradaki çelişkinin şu şekilde kaldırılması mümkündür: Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirilmiş olan Kur'ân, bugün bizim elimizde bulunandan daha fazladır. Mütevatir derecesine yaklaşmış olan birçok rivayetin de delalet ettiği üzere Kur'ân'dan birçok bölüm çıkarılmıştır."!!?[125]

8- Muhammed Sâlih el-Mâzindrânî:

"Hadiste bildirilen fazla miktar tahrif yoluyla düşürülmüştür. Kur'ân'ın bazı ayetlerinin düşürülmüş olması ve tahrife maruz bırakıldığı hususu bir çok yolla manen mütevatir olarak sabittir. Hadis kitaplarını baştan sona inceleyenler bu hususu müşahede edeceklerdir."!?[126]

9- el-Hurr el-'Âmilî:

"Bazı ayetlerin tevilinin tenzili ile birlikte nazil olduğu ve hatta bazı ayetlerin ya da bazı bölümlerinin yazılmayıp çıkarıldığı konusundaki rivayetler mütevatir olarak gelmiştir."!?[127]

C- Önde Gelen Şîa Alimleri Kur'ân'da Tahrif ve Eksiklik Bulunduğu Görüşünün Şîa Mezhebinin Temel Meselelerinden Olduğunu Söylerler:

1- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî:

"Fikrime göre rivayet ve eserlerin incelenmesiyle bu görüşün (Kur'ân'ın tahrif ve değişime maruz bırakıldığı) Şia mezhebinin temel meselelerinden ve hilafet gasbının en öne çıkan hedeflerinden biri olduğu hükmüne götüren doğru bir görüş olduğu açıkça görülmektedir."!?[128]

---

123 *Beyânu's-Se'âde fî Makâmâti'l-'İbâde*, Muessesetu'l-A'lemî, s.19.

124 *Meşâriku'ş-Şumûsi'd-Durriyye*, s.126, el-Mektebetu'l-'Adnâniyye, Bahreyn.

125 *Mesâbîhu'l-Envâr fî Halli Muşkilâti'l-Ahbâr*, c.2, s.295, H.no:153, Muessesetu'l-A'lemî, Beyrut.

126 *Şerhu Usûli'l-Kâfî*, Kitâbu Fadli'l-Kur'ân, c.11, s.87-88, İhyâu't-Turâs, Beyrut.

127 *İsbâtu'l-Hudât bi'n-Nusûsi ve'l-Mu'cizât*, s.6, el-'İlmiyye, Kum.

128 *Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr* tefsirinde 2. mukaddime, 4. fasıl. Aynı mukaddime Bahrânî'ye ait *el-Burhân* adlı tefsire de mukaddime olarak basılmıştır. A'lemî baskısı, Beyrut, s.84; Dâru't-Tefsîr baskısı, Kum, s.49.

2- Allâme Adnân el-Bahrânî:

el-Bahrânî de tahrif görüşünün kendi mezheplerinin zarûrât-ı dîniyyesinden olduğunu ifade etmektedir![129]

D- Önde Gelen Şîa Alimleri Şîa'nın Kur'ân'ın Tahrif ve Eksiltmeye Maruz Bırakıldığı Konusunda Görüş Birliği Ettiklerini Söylemektedirler:

1- Allâme Adnân el-Bahrânî:

Kendi nazarında tahrif ifade eden rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der:

> "Tevatür sınırını aşmış sayılamayacak kadar çok rivayet bulunmaktadır. Kur'ân'ın tahrifi ve değiştirilmiş olduğu görüşü; iki fırka arasında yaygınlık kazanmış olması, ashab ve tabiîn nazarında kabul gören hususlardan olması, hak ehli fırka(!?)[130] içinde icma konusu olması ve mezheblerinde bilinmesi gereken zaruri meselelerden sayılması nedeniyle bu tür rivayetlerin nakledilmesinde çok fazla fayda bulunmamaktadır."!!?[131]

2- el-Kerkerî'nin talebesi Şeyh Yahya:

> "Havas[132] ve avamdan[133] kıble ehlinin icma ettiğine göre insanların bugün elinde var olan Kur'ân, Kur'ân'ın tamamı değildir. Şu an ellerde bulunmayan kısımları gitmiştir."!!![134]

3- Şeyh Muhammed b. Nu'mân (el-Müfîd):

> "İmâmiyye birçok ölünün kıyamet gününden önce tekrar dünyaya dönmesi gerektiği üzerinde ittifak etmiştir. Allah celle celâluhû'nun sıfatı olarak *bedâ* ifadesinin kullanılabileceği üzerinde de ittifak etmişlerdir. Ayrıca dalalet önderlerinin Kur'ân'ın telifiyle alakalı birçok hususta muhalefet ettikleri vahyin gereğinden ve Rasûl *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sünnetinden saptırmış oldukları konusunda da müttefiktirler."!!![135]

---

129 *Meşâriku'ş,Şumûsi'd-Durriyye*, s.126, el-Mektebetu'l-'Adnâniyye, Bahreyn.

130 Bahrânî Şia'nın kendi nazarında hak ehli fırka olduğunu ve Kur'an'ın tahrif edilmişliği konusunda icma ettiklerini ifade etmektedir.

131 *Meşâriku'ş-Şumûsu'd-Durriyye*, s.126, el-Mektebetu'l-Adnâniyye, Bahreyn.

132 Şia.

133 Ehl-i sünnet. Bu sözler ehl-i sünnet alimleri hakkında birer yalan ve iftiradan başka bir şey değildir.

134 Nûrî et-Tabersî, *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*, s.23'ten naklen Tabersî de bu satırları Kerkerî'nin talebesi Yahyâ'ya ait olan *Kitâbu'l-İmâme*'den naklетmektedir.

135 *Evâilu'l-Makâlât*, s.48, 49, Dâru'l-Kitrâbi'l-İslâmî, Beyrut.

E- Şîa’nın İsnâ Aşeriyye Kolunun “İlim Havzaları”nda Kur’ân-ı Kerim Tedrisinin İhmal Edilmesi:

1- Şîa mezhebi mensubu Dr. Cafer el-Bâkırî, *Sevâbit ve Muteğayyirâtu’l-Havzeti’l-‘İlmiyye* adlı kitabında şunları kaydetmektedir:

“*İlim Havzası*’nda hacim ve ehemmiyeti ile ahenk içinde bir öneme mahzar olamamış temel esaslardan bir diğeri de Kur’ân-ı Kerim, Kur’ân-ı Kerim ile ilgili ilimler, bilgiler, hakikat ve sırlardır. Kur’ân genel olarak tüm İslâmî yapının ana ağırlık merkezi ve başlıca menbaıdır.

Ancak mülahaza edilen odur ki, bu şerefli kitabın ilimlerine gerekli teveccüh gösterilmemektedir. *İlim Havza*’sında yer alan ilmî konular arasında uygun bir konuma yerleştirilmiş değildir. Dahası dînî bilgileri tedris eden bir talebenin öğrenim süresi boyunca gördüğü derslerin programına dahi sokulmamıştır. İzlenen bilimsel programın hiçbir aşamasında talebeler bu konu hakkında en ufak bir sınava tabi tutulmamaktadır.

İşte dînî ilim talebesinin bu yapı içerisinde ilim derecelerinde bu yolla yükselmesi ve en üst mertebe olan *ictihad* seviyesine çıkması mümkündür. Kur’ân-ı Kerim ile ilgili ilimleri, Kur’ân’ın esrarını öğrenmeden veya sadece tilavet derecesinde ya da güzel okumak şeklinde dahi olsa Kur’ân ile ilgilenmeden bu seviyeye çıkması imkan dahilindedir. Tek yapılan şer’î hükümlerin istinbatıyla alakalı ahkam ayetlerinin ele alınması ve bunların fıkıh açısından aklî sınırlar ve özel usuller çerçevesinde incelenmesidir.”!?

2- Ayetullah Hamaney de şunları dile getirmektedir:

“Öğretimin başından ictihad icazetine namzet olana dek Kur’ân’a tek bir defa dahi başvurmadan eğitimi sürdürebilmemiz gerçekten esef vericidir… Neden böyle? Çünkü derslerimiz Kur’ân’a dayanmamaktadır.”

“*İlim Havzaları*’nda Kur’ân’dan uzak kalınması ve Kur’ân ile sıkı fıkı olunmaması, şu anımızla alakalı birçok problemin oluşmasına neden olmuştur. Gelecekte de daha başka problemler doğuracaktır… Kur’ân-ı Kerim’den bu şekilde uzak kalışımız kısır bir bakış açısına kapılmamıza sebep olur.”

3- Allâme Muhammed Hüseyin Fadlallah da şöyle demektedir:

“Necef’teki, Kum’daki ya da bir başka yerdeki *İlim Havzaları*’nın Kur’ân, hadis, kelam ilmi, felsefe ya da genel İslâmî kavramlarla alakalı zorunlu bir ders yöntemine sahip olamayışları gibi bir sürprizle karşılaştık.”[136]

136 *Sevâbit ve Muteğayyirâtu’l-Havzeti’l-‘İlmiyye*, s.109-111, Dâru’s-Safve, Beyrut, 1994.

F- Şîa'nın Tahrif ve Eksiltme İddialarıBazılarının İleri Sürdüğü Gibi Yalnızca Tefsirle Sınırlı Değil Bizzat Kur'ân'ın Lafzına, Ayetlerine, Sûrelerine ve Tefsirine Dil Uzatan İddialardır.

Bu konuya dair deliller:

1- Sahih olan asıl Kur'ân'ın Mehdi Muntazar (Beklenen Mehdi) yanında bulunduğunu, yani şu an var olan Kur'ân'ın sahih olmadığını iddia etmektedirler. Mehdi ile birlikte bulunan Kur'ân şu an var olan Kur'ân ile aynı ise, Şîa'nın Mehdî'nin yanında Kur'ân bulunduğu iddiasının ne anlamı vardır?

2- el-Kâfî'de yer alan rivayette Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e indirilen Kur'ân'ın on yedi bin harften müteşekkil olduğu ifade edilmektedir!? Oysa ki şu anda var olan Kur'ân yaklaşık olarak 6200 ayetten oluşmaktadır. Bunun anlamı Kur'ân ayetlerinin üçte ikisinin eksik olduğudur! Bu hadisi şerheden Şiî alimler de Kur'ân'ın eksik olduğunu iddia etmektedirler! Allâme el-Meclisî, *Mir'âtu'l-'Ukûl*'da[137], Allâme Muhammed Salih Mâzindrânî, *Şerhu Usûli'l-Kâfî*'de[138] ve Muhakkık Mirzâ Habibullah el-Hûî bu iddiayı dile getiren Şiî alimlerdendir.[139]

3- Şîa alimlerinin Velâyet Sûresi, Nûreyn Sûresi gibi bazı sûrelerin tamamen çıkarıldığı yönünde iddialar ileri sürmeleri! Allâme el-Meclisî, *Tezkiratu'l-Eimme*[140] adlı eserinde, Allâme Habibullah el-Hâşimî, *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*[141] adlı kitabında, Nûrî et-Tabersî, *Faslu'l-Hitâb*'da[142] ve daha başka Şiî alimler böyle bir iddiada bulunmaktadırlar.

4- el-Meclisî[143] ve Habibullah Hâşimî el-Hûî[144] gibi Şîa'nın önde gelen alimleri Kur'ân'daki tahrifin yalnızca tefsirinde değil lafızlarında da vuku bulduğunu benimsediklerini itiraf etmektedirler.

---

137 *Mir'âtu'l-'Ukûl fî Şerhi Ahbâri Âli'r-Rasûl*, c.12, s.525, Dâru'l-Kütübi'l-İslâmiyye, Tahran.
138 *Şerhu Usûli'l-Kâfî*, Kitâbu Fadli'l-Kur'ân, c.11, s.87-88, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.
139 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.170, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.
140 *Tezkiratu'l-Eimme*, s.18-19, Mevlânâ yayınları arasında Farsça olarak yayınlanmıştır.
141 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.216-217, Muessesetu'l-Vefâ, Beyrut, İhyâu't-Turâs baskısı, c.2, s.172.
142 *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*, s.110.
143 *Mir'âtu'l-'Ukûl fî Şerhi Ahbâri Âli'r-Rasûl*, c.12, s.525, Dâru'l,Kütübi'l-İslâmiyye, Tahran.
144 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.216-217, Muessesetu'l-Vefâ, Beyrut, İhyâu't-Turâs baskısı, c.2, s.173.

G- Şîa Alimleri Tarafından Kur'ân-ı Kerim'den Sözde Çıkarıldığı İddia Edilen Velayet!? ve Nûreyn!? Sûreleri:

1- Nûreyn (İki Nur) Sûresi!?

"Ey iman edenler iki nura iman edin. Onları biz indirdik. Size ayetlerimi okurlar. Büyük bir günün azabından sakındırırlar. Birbirinden olan iki nur(dur onlar). Ben her şeyi işiten ve bilenim. Vefakâr olanlar ve ayetlerdeki peygamberi Na'îm cennetlerindedirler. (Aynı şekilde) iman ettikten sonra peygamberle olan misak ve ahidlerini bozarak küfredenler cehenneme atılacaklardır. Onlar kendilerine zulmettiler. Elçi vasîye isyan ettiler. Onlara kaynar sular içirilecektir. Allah celle celâluhû gökleri ve yeri dilediği gibi nurlandırmıştır. Melekler arasından bazılarını seçmiştir. Müminler içinden de... Onlar Allah'ın yaratıkları içerisindedir. Allah dilediğini yapar. O'ndan başka ilah yoktur. Rahman ve Rahimdir. Onlardan öncekiler de kendi peygamberlerine tuzak kurmuşlardı. Onları tuzaklarıyla yakalayıverdi. Benim yakalayışım çok şiddetlidir. Kendi (elleri ile) kazandıkları sebebiyle Allah Ad ve Semud'u helak etmiştir. Onları sizin için bir ibret kılmıştır. Hatırınızdan çıkarmayın! Firavunu da Musa ve kardeşi Harun'a karşı tuğyanı sebebiyle helak etmiştir. Onu ve izinden gidenlerin tümünü boğdum ki sizin için bir ibret vesilesi olsun! Şüphesiz sizin çoğunuz fasıktır. Allah onları mahşer gününde bir araya toplayacak. Sorgulandıklarında cevap bile veremeyecekler. Onların sığınacakları yer cehennemdir. Allah celle celâluhû her şeyi bilen ve sonsuz hikmet sahibi olandır. Ey peygamber benim uyarılarımı ulaştır. İleride bilecekler. Ayetlerimden ve hükmümden yüz çevirenler hüsrana uğramıştır. Sana olan ahidlerine sadık kalanları Na'îm cennetleri ile mükafatlandırırım. Allah mağfiret ve büyük mükafat sahibidir. Muhakkak ki Ali muttakilerdendir. Din gününde biz onun hakkını ödeyeceğiz. Kesinlikle ona yapılan zulümden gafil değiliz. Onu senin tüm ailene ikram ettik, mükerrem kıldık. O ve soyu sabırlıdırlar. Düşmanları mücrimlerin başı, önderidir. İman ettikten sonra küfredenlere de ki: Siz dünya hayatının süsünü istediniz. Bunda da aceleci davrandınız. Allah'ın ve rasûlünün size vaad ettiklerini unuttunuz. Verdiğiniz sözleri ve anlaşmaları bozdunuz. Size misaller veriyoruz ki belki hidayet bulursunuz. Ey peygamber, sana apaçık ayetler indirdik. O ayetlerde mümin olarak öleceklerle senden sonra yerine kimin geçeceği bildirilmiştir. Onlardan yüz çevir! Çünkü onlar yüz çevirmekteler. Biz onları kendilerine hiçbir şeyin fayda vermeyeceği bir günde getireceğiz. Onlara merhamet olunmaz. Makamları cehennemdir. Ondan geri çevrilmezler. Rabbin adını tesbih et ve secde edenlerden ol! Musa ve Harun'u kendilerine verilen görevle gönderdik. Harun'a zulmettiler. Güzel bir sabır (gösterdi). Onlardan maymun ve domuzlar meydana getirdik. Tekrar diriltilecekleri güne kadar onlara lanet ettik. Sabret! İleride görecekler. Senden önceki peygamberler gibi sana da hüküm verdik. Onlar arasından belki dönerler diye sana vasî tayin ettik. Emrimden yüz çevirenin döneceği yer yine benim. Küfürleri ile biraz faydalansınlar! Ahde vefa göstermeyenlerden bir şey isteme! Ey paygamber! Senin için iman edenlerin boynuna bir ahid koyduk. Onu al ve şükredenlerden ol! Ali geceleri dua ve secde eden, ahiretten sakınan, rabbinin sevabını uman birisiydi. Azabımı çok iyi

bilen zalimlerle aynı seviyede olabilir mi? Yaptıklarıdan dolayı pişmanlık duyarlarken boyunlarına boyunduruk takacağız. Biz sana onun salih soyunun müjdesini vermiştik. Onlar emrimize muhalefet etmezler. Rahmet ve merhametim diriltilecekleri güne kadar hem ölülerinin, hem de dirilerinin üzerinde olacak. Senin ardından onlara zulmedenlere ise gazab edeceğim. Onlar kötü ve hüsranda olan bir kavimdir. Onların izinden gidenlere ise rahmetim vardır. Emniyet içerisinde cennet odalarında bulunurlar. Hamd alemlerin rabbine mahsustur."!!?[145]

2- Velâyet Sûresi!?

"Ey iman edenler! Sizi dosdoğru yola iletmeleri için gönderdiğimiz peygambere ve veliye iman edin! Nebi ve veli birbirindendir. Ben her şeyi bilen alîm ve her şeyden haberdar olan habîrim. Allah'a verdikleri sözü yerine getirenlere Na'îm cennetleri vardır. Kendilerine ayetlerimiz okunduğunda yalanlayanlar için cehennemde çok büyük bir makam vardır. Kıyamet gününde kendilerine 'paygamberleri yalanlayan sapık yalancılar nerede?' diye seslenilir. Peygamberler onlar için geride haktan başka bir şey bırakmamıştır. Allah yakın bir zamana kadar onların yüzüne bakacak değildir. Rabbini hamdederek tesbih et! Ali şahitlerdendir."!!?[146]

H- İmam Ali Hilafete Geçince Gerçek Kur'ân'ı Neden Ortaya Çıkarmadı?

Bu soruya Şîa'nın önde gelen ilim adamları şu cevabı vermektedirler:

1- Nimetullah el-Cezâirî:

"Emiru'l-Müminîn Ali aleyhisselâm halifelik makamına oturunca bu Kur'ân'ı ortaya çıkaramadı. Bu Kur'ân'ın gizli tutulması kendisinden önce geçen kimselere çirkin tavırlar sergilenmesi ihtimaline dayanmaktadır."!?[147]

2- Allâme muhakkık Mirza Habibullah Hâşimî el-Hûî:

"(Ali) aleyhisselâm takiyye engeli nedeniyle (kendi yanında bulunan ger-

---

145 Bu sûre!? şu kaynaklarda zikredilmektedir:
a- Allâme Nûrî Tabersî, *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*, s.180.
b- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Tezkiratu'l-Eimme*, s.18-19, Mevlânâ yayınları tarafından Farsça yayınlanmıştır.
c- Debistân Mezâhib, Farsça olarak yayınlanmıştır.
d- Muhakkık allâme Mirza Habibullah Hâşimî el-Hûî, *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.217, Dâru'l-Vefâ; c.2, s.172, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.

146 Bu sûre!? şu kaynaklarda zikredilmektedir:
a- Muhakkık allâme Mirza Habibullah Hâşimî el-Hûî, *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.217, Dâru'l-Vefâ; c.2, s.172, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.
b- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî, *Tezkiratu'l-Eimme*, s.19-20, Mevlânâ yayınları tarafından Farsça yayınlanmıştır.

147 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.360.

çek Kur'ân'ı ortaya çıkarmaya) güç bulamadı. Çünkü kendisinden öncekilere[148] çirkin tavırlar takınılmasına gerekçe olabilirdi. Duha namazının iptalini, hac ve kadın konusunda mutanın uygulanmasını, Şureyh'in kadılıktan, Muaviye'nin de emirlikten azlini benzer nedenlerden dolayı gerçekleştirememiştir. Daha önce geçen *İhticâc* rivayetinde bir zındıkla olan konuşmasında bu hususu açıkça belirtmiştir.

Buna ilaveten Kur'ân'ın tahriften arındırılarak tashih edilmemesinde de açık bir maslahat bulunmaktaydı. Kıyamet gününde Kur'ân'ı tahrif ve değişime maruz bırakanlar aleyhine bir delil olarak kalacaktı. Mahşerde bulunan tüm insanların huzurunda yaptıkları işin çirkinliği ortaya çıkacaktı. Rububiyet kaynağından Muhammed ümmetine seslenilecek: "Size indirdiğim kitabımı nasıl okudunuz?" Onlar da cevaben 'Şu şekilde okuduk' diyecekler. "Biz böyle indirmemiştik. Kitabımı niçin zayi ettiniz? Neden tahrif ettiniz? Niçin eksilttiniz?" denecek. 'Rabbimiz! Biz Kur'ân hakkında ne kusur ettik, ne zayi ettik, ne de aşırı gittik. O bize bu şekilde ulaştı.' diyecekler. Vahyi taşımakla görevli olanlara seslenerek "O zaman vahyimi tebliğ etmekte ve emaneti yerine getirmekte siz kusur ettiniz." diyecek; onlar da 'Rabbimiz vahyin konusunda biz de hiçbir aşırılıkta bulunmadık. Fakat peygamberinin vefatı ardından falan kişi[149] ile falan kişi yaptılar bu işi.' diyecekler. İşte böylece yaptıkları bu çirkin iş tüm mahşer halkının gözlerinin önüne serilir. Bu kötülüklerinin karşılığı olarak aşağılanmayı ve acıklı bir azabı hak ederler. Bunun yanında peygamberlik konusunda aşırı gitmeleri, hilafetin gasbedilmesi hususunda işledikleri kusurları nedeniyle de cezaya müstehaktırlar."!!![150]

I- Şîa, Sözde Eksik ve Muharref Olduğunu İddia Ettiği Bir Kur'ân'ı Neden Okuyup Hükmüne Baş Vuruyor?

Bu sorunun cevabını almak için Şîa'nın önde gelen ilim adamlarına kulak verelim:

1- Nimetullah el-Cezâirî:

"Değiştirilmiş olduğu halde böyle bir Kur'ân'ın okunması nasıl caiz olabilir? Şeklinde bir soru yöneltilirse, cevaben şöyle diyebiliriz: Rivayetlerde yer aldığına göre (imamlar) aleyhimusselâm, kendi taraftarlarına (şiaya) mevcut olan Kur'ân'ı namazlarda okumayı, ahkamı ile amel etmeyi emretmişlerdir. Bu uygulama, *Sahibu'z-Zamân* (yani Mehdi) efendimiz ortaya çıkıp varolan Kur'ân insanların elinden semaya kaldırılıncaya ve Emîru'l-Müminîn aleyhisselâm tarafından derlenen Kur'ân ortaya çıkıp okununcaya, ahkamı ile amel olununcaya kadar devam edecektir."!!?[151]

148 Önceki üç halifeye.

149 Ebû Bekir ve Ömer radıyallâhu anhumâ'yı kastediyor.

150 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.220, Dâru'l-Vefâ; c.2, s.174, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.

151 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.360.

2- el-Müfîd lakaplı Muhammed b. Nu'mân:

"Sahih rivayette belirtildiğine göre imamlarımız Mehdi aleyhisselâm gelene kadar iki kapak arasında bulunanı okumak ve bunun ötesinde bir takım eksiltme ya da arttırma yoluna gitmemek emrine muhatap olmuşlardır. Mehdi gelip Kur'ân'ı Allah celle celâluhû'nun indirdiği ve Emîru'l-mü-minîn aleyhisselâm'ın cem ettiği biçimde okutana kadar böyle sürecektir. Ayrıca mushafta sabit bulunandan daha fazla harfle okumamız da yasaklanmıştır. Çünkü bu harfler tevatür değil âhâd olarak gelmiştir.[152] İnsan tek başına naklettiği bir rivayette yanılabilir. İki kapak arasında bulunana aykırı bir şey okuduğunda kendisini tehlikeye maruz bırakabilir ve zorbalar tarafından yoldan çıkarılmaya çalışılabilir. (İmamlar) bizlere Kur'ân'ı iki kapak arasında sabit olana uymayan bir biçimde okumamızı yasaklamışlardır."!!?[153]

3- Mirza Habibullah el-Hâşimî el-Hûî:

"İmamlar aleyhimusselâm hem kendileri hem de şia konusunda duydukları endişeden dolayı ve takiyye gereği tahrif ve eksiklik bulunmasına rağmen elde var olan Kitab'a müracaat etmemizi emretmişlerdir."!!![154]

4- Allâme Adnân el-Bahrânî:

"İmamların (aleyhimusselâm) Kur'ân'ın okunmasına yönelik teşvikleri, Kur'ân'da bozulma bulunduğu ile çelişmemektedir. İmamların onların (ehl-i sünnetin) fasık ve kafir imamları arkasında namaz kılmaya, cenaze merasimlerine katılmaya, boğulmak üzere olanlarını kurtarmaya, bazı işlerde vekil kılınmalarına ve küfür üzere bulundukları Kitap ve sünnetle sabit olmasına rağmen iyi ilişkiler içinde bulunmaya teşvik etmekte olduklari görülmektedir."!!![155]

5- Muhaddis Yusuf el-Bahrânî:

Tahrifle ilgili rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der: "Bu iki haberden çıkan sonuca göre şu an var olan Kur'ân'ın okunması emri, sadece bu Kur'ân'la yetinilmesi, çıkarıldığı imamlar tarafından bildirilen bölümlerin okunmasının caiz olmaması takiyye ve maslahat gereğidir. Mehdi aleyhisselâm ortaya çıkıp kıyam ettikten sonra bu zamanda okunması yasaklanmış olan ek kısımları ile birlikte Kur'ân'ı okuyacak ve bu şekilde öğretilmesini emredecektir."!!![156]

---

152 Şia, tevatürü ancak Ehl-i sünnetin nakli ile tespit etmektedir. Dolayısıyla kendileri nezdinde Kur'an tamamıyla âhâddır.

153 Âyetullah el-Fânî el-Asfahânî, *Ârâ' Havle'l-Kur'ân*, s.135; el-Mufîd, *el-Mesâlu's-Seraviyye*, s.78-81.

154 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.206, Dâru'l-Vefâ; c.2, s.164, İhyâu't-Turâs baskısı, Beyrut.

155 *Meşâriku'ş-Şumûsi'd-Durriyye*, s.135, el-Mektebetu'l-'Adnâniyye, Bahreyn.

156 *ed-Dureru'n-Necefiyye*, s.135, el-Mektebetu'l-'Adnâniyye, Bahreyn.

6- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî:

"Kur'ân'ın tahrif ve değiştirilmeye maruz bırakıldığı ile ilgili avam ve havas yoluyla gelen rivayetler mütevatirdir. Akıl da Kur'ân'ın insanlar yanında parça parça ve dağınık olarak bulunduğu yargısına varmaktadır. Masum olmayan kimseler tarafından Kur'ân'ın cem edilmiş olması, tabiatıyla gerçeğe uygun ve eksiksiz bir şekilde derlenmiş olmasına engeldir. Ancak Mehdi aleyhisselâm çıkana dek insanların Mushaflarda bulunanı uygulamakla ve okumakla mükellef olmaları konusunda kuşku bulunmamaktadır. Ehl-i beyt aleyhimusselâm yoluyla mütevatir olarak bilinen bilgi budur."!!![157]

J- Şia İnancına Göre Gerçek Kur'ân Nerede?

Şîa'nın önde gelen ilim adamlarından bu soruya verilen yanıtlar:

1- Nimetullah el-Cezâirî:

"Rivayetlerde yer aldığına göre (imamlar) aleyhimusselâm, kendi taraftarlarına (şiaya) mevcut olan Kur'ân'ı namazlarda okumayı, ahkamı ile amel etmeyi emretmişlerdir. Bu uygulama, *Sahibu'z-Zamân* (yani Mehdi) efendimiz ortaya çıkıp varolan Kur'ân insanların elinden semaya kaldırılıncaya ve Emîru'l-müminîn aleyhisselâm tarafından derlenen Kur'ân ortaya çıkıp okununcaya ve ahkamı ile amel olununcaya kadar devam edecektir."!!![158]

2- Ebu'l-Hasen el-'Âmilî:

"Allah celle celâluhû'nun inzaline uygun ve bu zikredilenlerden korunmuş olan Kur'ân, Ali aleyhisselâm'ın cem ettiği ve oğlu Hasan aleyhisselâm'a varana dek muhafaza ettiği Kur'ân'dır. Bu minvalde Kaim (Mehdi) aleyhisselâm'a kadar ulaşmıştır. Bugün Kur'ân, (Mehdi) aleyhisselâm'ın yanındadır."!!![159]

3- Murşidu'l-Enâm lakaplı Hacı Kerimhan el-Kirmânî:

"İmam Mehdi zuhurundan sonra Kur'ân'ı tilavet edecek ve şöyle seslenecek: Ey müslümanlar Allah'a yemin olsun ki, Allah celle celâluhû tarafından Muhammed'e indirilip de tahrif ve değişikliğe maruz bırakılmış olan gerçek Kur'ân işte budur."!!![160]

4- Ali Asğar el-Burûcerdî:

Orijinal Kur'ân'da değişiklik ve tahrifin bulunmadığına inanmamız gere-

---

157 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.3, s.31.

158 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.360.

159 *Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr* adlı tefsirinin ikinci mukaddimesi, s.36; aynı zamanda *el-BurhânTefsiri* mukaddimesi olarak da yayınlanmıştır. Bk. Bahrânî, *el-Burhân*, Dâru't-Tefsîr, Kum ve el-A'lemî baskısı s.62'de mukaddime.

160 *İrşâdu'l-'Avâm*, c.3, s.121, İran'da Farsça olarak yayınlanmıştır. İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-Sünne*, s.115'ten naklen.

kir. Bununla birlikte bazı münafıklarca telif edilmiş bulunan Kur'ân'da çeşitli tahrifler ve eksiltmeler mevcuttur. Gerçek orijinal Kur'ân çağın imamı (Mehdi) -Allah zuhurunu çabuklaştırsın- yanındadır."!!![161]

5- el-Müfîd lakaplı Muhammed b. Nu'mân:

"İmamlarımızdan sahih olarak gelen rivayete göre Mehdi aleyhisselâm zuhur edip de insanlara Allah celle celâluhû'nun indirdiği ve Emîru'l-mü-minîn tarafından derlenmiş olan Kur'ân'ı okutuncaya kadar iki kapak arasında bulunan Kur'ân'ın okunmasını ve herhangi bir eksiltme ya da artırımda bulunmamasını emretmişlerdir."!!![162]

6- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî:

"Kur'ân'ın tahrif ve değiştirilmeye maruz bırakıldığı ile ilgili avam ve havas yoluyla gelen rivayetler mütevatirdir. Akıl da Kur'ân'ın insanlar yanında parça parça ve dağınık olarak bulunduğu yargısına varmaktadır. Masum olmayanlar tarafından Kur'ân'ın cem edilişi normal olarak gerçeğe uygun ve eksiksiz bir şekilde derlenmiş olmasına engeldir. Ancak Mehdi aleyhisselâm çıkana dek insanların Mushaflarda bulunanı uygulamakla ve okumakla mükellef olmaları konusunda kuşku bulunmamaktadır. Ehl-i beyt aleyhimusselâm yoluyla mütevatir olarak bilinen bilgi budur."!!![163]

7- Muhaddis Yusuf el-Bahrânî:

Tahrifle ilgili rivayetleri zikrettikten sonra şöyle der:

"Bu iki haberden çıkan sonuca göre şu an var olan Kur'ân'ı okuma emri, sadece bu Kur'ân'la yetinilmesi, Kur'ân'dan çıkarıldığı imamlar tarafından bildirilen bölümlerin okunmasının caiz olmaması takiyye ve maslahat gereğidir. Mehdi aleyhisselâm ortaya çıkıp kıyam ettikten sonra bu zamanda okunması yasaklanmış olan ek kısımları ile birlikte Kur'ân'ı okuyacak ve bu şekilde öğretilmesini emredecek."!!![164]

K- Şîa'nın Kur'ân'ın Tahrife ve Eksiltmeye Maruz Kaldığını Söylemesinin Gerçek Nedeni Nedir?

Şîa'nın Kur'ân'da tahrif bulunduğuna inanmasının gerçek nedenleri şunlardır:

1. Kur'ân-ı Kerim'de İmâmetin Zikredilmemesi:

Şîa, imâmet meselesinin inkar edenin tekfir edileceği temel inanç

---

161 *'Akâidu'ş-Şî'a*, Ali el-Burûcerdî, s.27. Farsça olarak yayınlanmıştır. İhsan İlâhî Zahîr, *eş-Şî'a ve's-Sünne*, s.115'ten naklen.

162 *el-Mesâilu's-Seraviyye*, s.78-81, el-Mu'temeru'l-'Âlemî li Elfiyyeti'ş-Şeyh el-Mufîd Yayınları ve ayrıca bk. Ayetullah Ali el-Fânî el-Asfahânî, *Ârâ' Havle'l-Kur'ân*, s.135

163 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.3, s.31

164 *ed-Dureru'n-Necefiyye*, s.296, Mussesetu Âl-i Beyt; c.4, s.72, Dâru'l-Mustafâ, Beyrut

unsurları arasında bulunduğuna inanmaktadır. On iki imamdan herhangi birinin velayetini inkar edenin küfre girdiğini beyan eden önde gelen bazı şii alimlerini burada zikredeceğiz:

a- Muhaddis Yusuf Bahrânî:

> “Dinin temel esaslarından olan imamet dolayısıyla, Allah’ı ve peygamberini inkar etmekle imamları inkar etmek arasında nasıl bir fark olabilir?”!?[165]

b- el- Feyd el-Kâşânî adıyla tanınan muhakkık Muhammed Muhsin:

> “(On iki imamdan) birinin imamlığını inkar eden tüm peygamberlerin peygamberliğini inkar etmiş derecesindedir.”!?[166]

c- Allâme ve son müctehid Muhammed Bâkır el-Meclisî:

> “Emîru’l-müminîn aleyhisselâm’ın ve evlatlarından birinin imametine inanmayan ve başkalarını daha üstün görenler hakkında küfür ve şirk kelimelerinin kullanılması, cehennemde ebedî kalacaklarının delilidir.”!?[167]

d- Ayetullah el-Uzmâ el-Humeynî:

> “İman ancak Ali ve temiz-masum vasilerinin (aleyhimusselâm) velayetleri vasıtasıyla gerçekleşir. Hatta velayet olmaksızın Allah celle celâluhû’ya ve rasûlüne olan iman makbul değildir.”!?

Bir diğer yerde de şunları kaydetmektedir:

> “Ehl-i beytin velayet sahibi olduklarına inanılması ve yakından tanınmaları amellerin kabul edilmesinde makbul bir şarttır. Hatta velayet, Şia mezhebinin olmazsa olmaz zarûrât-ı dîniyyesindendir.”
>
> “Ehl-i beyt aleyhimusselâm’ın velayet sahibi olduklarına inanılması Allah celle celâluhû katında amellerin kabulü için bir şarttır. Allah celle celâluhû’ya ve Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*’e imanın kabul edilmesinin de şartıdır.”!?[168]

e- Ayetullahu’l-Uzmâ Ebu’l-Kâsim el-Hûî:

> “… Hatta (muhaliflerin) küfre girmiş olduklarında herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Çünkü bir tekinin dahi velayetinin inkar edilmesi, bir başkasının halifeliğine inanılması, cebr gibi hurafe inançlara sahip olunması ve benzerleri küfrü ve zındıklığı gerektirmektedir. Velayeti inkar edenin küfre girdiğini birçok mütevatir rivayet göstermektedir.”!?[169]

---

165 *el-Hadâiku’n-Nâdıra fî Ahkâmi’l-‘Itrei’t-Tâhira*, c.18, s.153, Dâru’l-Advâ’, Beyrut
166 *Minhâcu’n-Necât*, s.48, Dâru’l-İslâmiyye, Beyrut, 1987
167 *Bihâru’l-Envâr*, c.23, s.390, Dâru’l-Vefâ, Beyrut
168 Humeynî, *el-Erba’ûne Hadîsen*, s.631, 632, 633, Dâru’t-Te’âruf, Beyrut
169 *Misbâhu’l-Fekâha* (muamelat ile alakalı), c.2, s.11, Dâru’l-Hâdî, Beyrut

2. En Başta Ebû Bekir, Ömer ve Osmân *radıyallâhu anhum* Olmak Üzere Ashâb-ı Kirâm'ı Tekfir Eden Şîa'nın İnancına Muhalif Olarak Kur'ân-ı Kerim'in Muhacirleri, Ensar'ı ve Tüm Ashâbı Övgü İle Anması:

Burada Şîa'nın ashab-ı kiramı tekfir ederek çirkin ifadelerle anmaları konusunda birkaç misale yer vereceğiz:

a- el-Meclisî:

el-Küleynî, *"Kafirler cehennemde: Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de aşağılanmışlardan olsunlar diye onları ayaklarımızın altına alalım! diyecekler." (Fussilet, 41/29)* ayet-i kerimesi hakkında yaptığı rivayette Ebû Abdillâh'ın "O ikisidir." dediğini daha sonra da "Falan kimse şeytandır." dediğini bildirir.[170]

el-Meclisî, *el-Kâfî* müellifinin "O ikisidir" tabiri ile neyi murad ettiğini şöyle açıklamaktadır:

> "Bu ikisi Ebû Bekr ve Ömer'dir. "Falan kimse" ile kastedilen de Ömer, yani ayette zikredilmiş olan cin, Ömer'dir. Bu şekilde isimlendirilmiş olmasının nedeni veled-i zina olduğu için şeytanın ortaklığını yapması ya da hile ve sahtekarlıkta şeytan gibi olmasıdır. Son olarak aksinin kastedilmiş olması da muhtemeldir. Yani "Falan kimse" ile kastedilen kişi Ebû Bekir'dir."!!![171]

b- Şii ilim adamı Nimetullah el-Cezâirî:

> "İmamiyye (yani İsnâ 'Aşeriyye ekolü) açık seçik ibarelerle Ali'nin imamlığını dile getirip ashabı tekfir etmektedirler. İmameti de Cafer-i Sadık'a ve masum evlatlarına intikal ettirmişlerdir. Bu kitabın yazarı da Allah'ın izniyle kurtulmuş olan bu fırkadandır."[172]

c- Şii alim Muhammed Bâkır el-Meclisî[173]:

Şîa'nın iddiasına göre ashabın dinden döndüğüne dair rivayeti tashih etmektedir. Küleynî,[174] Ebû Cafer'den şöyle bir rivayette bulunmaktadır:

> "Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den sonra üç kişi hariç diğerleri irtidat etmiştir. 'Bu üç kişi kimdir?' diye sorduğumda Mikdâd b. Esved, Ebû Zerr el-Ğifârî ve Selmân-ı Fârisî olduklarını söyledi."!!!

170 *el-Kâfî*, c.8, 523 no'lu rivayet.
171 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.26, s.488, *el-Kâfî* için kaleme aldığı şerhinde.
172 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.244, el-A'lemî Yayınları, Beyrut.
173 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.26, s.213.
174 *er-Ravda mine'l-Kâfî*, 341. rivayet.

d- Ayetullahu'l-Uzmâ Murtaza Muhammed el-Huseynî en-Necefî:

> "Rasûlullah az kısmı dışında sonradan dinden dönmüş olan ashab ile imtihana tabi tutulmuştur."[175]

e- Şii alim Nimetullah el-Cezâirî:

> "Ebû Bekir boynunda put asılı olduğu halde Rasûlullah'ın arkasında namaz kılıyordu. Aslında puta secde ediyordu."!!![176]

f- Allâme Zeynuddîn en-Nabâtî:

> "Ömer b. Hattâb küfrünü gizleyip Müslümanlığını izhar eden bir kafir idi."!!![177]

g- Şii alim Zeynuddîn en-Nabâtî :

Özel olarak iki fasıl açmış ve şu isimleri vermiştir:

> "Kötülüklerin Anası Müminlerin Annesi Âişe". Diğer faslı ise Hafsa *radıyallâhu anhâ*'ya ayırmış ve "(Aişe'nin) Kardeşi Hafsa" adını vermiştir."!!![178]

h- Allâme el-Meclisî:

el-Kâfî, c.8, s.23'te yer alan uzun bir rivayette geçen "Allah celle celâluhû zorbaları en güzel halleri üzerine öldürmüştür… Hamanı öldürmüş, Firavunu da helak etmiştir." ifadeleri hakkında şu yorumda bulunmaktadır:

> "Rivayet sahihtir. "Hamanı öldürmüştür" ifadesi ile Ömer; "Firavunu helak etmiştir" ifadesi ile kastedilen Ebû Bekr'dir. Bunun aksi de muhtemeldir. Rivayet, bu ikisinin de şaki olduğuna delildir."!!![179]

ı- Muhammed Bâkır el-Meclisî:

Bir bab açmış ve şu ismi vermiştir: "Üç Kişinin Küfrü, Nifakı, Kötü ve Çirkin Amelleri, Bunlardan Uzak Kalma ve Lanetlemenin Fazileti"!!![180] Bu üç kişi ile kastedilenler Ebû Bekir, Ömer ve Osmân *radıyallâhu anhum*'dur.

el-Meclisî şöyle der:

> "Ebû Bekir'in, Ömer'in ve benzerlerinin kafir olduklarına, lanetlenmelerinde, hem kendilerinden, hem de bidatlerinden uzak kalınmasında bulunan sevabı dile getiren rivayetler ne bu cilde ve ne de birkaç cilde sığmayacak kadar çoktur."!!![181]

---

175 *es-Seb'a mine's-Selef*, s.29, Dâru'l-Hicra, Kum.
176 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.1, s.53, b.1.
177 *es-Sırâtu'l-Mustakîm*, c.3, s.129.
178 age, c.3, s.161-168.
179 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.25, s.151.
180 *Bihâru'l-Envâr*, c.30, s.79, Zevi'l-Kurbâ baskısı.
181 *Bihâru'l-Envâr*, c.30, s.230.

"Kureyş'in İki Putu"!? Duası:

Şîa'da bu dua Ebû Bekir ve Ömer'e yönelik olup "Kureyş'in İki Putu Duası"!? adıyla anılmaktadır.

> "Allahım Muhammed'e ve Muhammed ailesine salat et! Kureyş'in iki putuna, cibtine, tağutuna, iki sahtekarına ve iki kızına lanet et! Onlar senin emrine muhalefet edip vahyini inkar ettiler. Nimetlerini yalanlayıp peygamberine isyan ettiler. Dinini değiştirip kitabını tahrif ettiler. Düşmanlarına sevgi beslediler. Nimetlerine nankörlük ettiler. Ahkamını uygulamadan kaldırıp farzlarını iptal ettiler. Ayetlerinde ilhada saptılar. Velilerine düşmanlık ettiler. Düşmanlarınla dostluk kurdular. Ülkeleri tahrip edip kullarını fesada boğdular. Allahım onlara lanet et! Onların izinden gidenlere lanet et! Dostlarına, taraftarlarına, sevenlerine, destekçilerine lanet et! Peygamberlik yuvasını yıktılar. Kapısını kırdılar. Çatısını yıkıp binasını yerle bir ettiler. Nübüvvet yuvası ehlinin kökünü kazıdılar. Yandaşlarını sürgün ettiler. Çocuklarını öldürdüler. Minberini ilminin varisi olan vasisinin elinden aldılar. İmametini inkar ettiler. Rablerine şirk koştular. Günahları büyüktür. Sekarda ebedi kalacaklardır. Sekar nedir, bilir misin? Ne geride bir şey bırakır, ne de vazgeçer. Allahım yaptıkları her kötülük, gizledikleri her bir gerçek, diktikleri her minber, korkuttukları her mümin, dost bildikleri her münafık, eziyet ettikleri her veli, korudukları her aşağılık insan, tardettikleri her dürüst, destekledikleri her kafir, kahrettikleri her imam, değiştirdikleri her farz, inkar ettikleri her haber, yaptıkları her kötülük, akıttıkları her kan, değiştirdikleri her rivayet, işledikleri her küfür, gasbettikleri her miras, kendi adlarına el koydukları her ganimet, yedikleri her haksız kazanç, tesis ettikleri her batıl, yaydıkları her haksızlık, gizledikleri her nifak, gizledikleri her vefasızlık, yaptıkları her zulüm, yerine getirmedikleri her ahit, hıyanet ettikleri her emanet, bozdukları her anlaşma, haram saydıkları her helal, helal kabul ettikleri her haram, yardıkları her karın, düşürdükleri her cenin, kırdıkları her kaburga, parçaladıkları her ökçe, dağıttıkları her beraberlik, zelil ettikleri her aziz, aziz ettikleri her zelil, vermedikleri her hak, uydurdukları her yalan, ters yüz ettikleri her hüküm, muhalefet ettikleri her imam sayısınca onlara lanet et! Allahım tahrif ettikleri ayetler, terk ettikleri farzlar, değiştirdikleri sünnetler, atıl bıraktıkları hükümler, yerine getirmedikleri biatler, iptal ettikleri davalar, inkar ettikleri deliller, kurdukları hileler, sergiledikleri hıyanetler, koydukları engeller, bırakmadıkları süsler, ketmettikleri tanıklıklar, zayi ettikleri vasiyetler karşılığında onlara lanet et! Allahım sırrın gizliliğinde ve aleniyetin açıklığında onlara lanet et! Sonsuza dek süren, arkası kesilmeyen, başı sonu belirsiz biçimde en şiddetli şekilde lanet et! Yardımcılarına, destekçilerine, sevenlerine, onlarla dostluk kuranlara, teslimiyet gösterenlere, meyledenlere, delilleri ile ayakta durmaya çalışanlara, sözlerine uyanlara, hükümlerine onay verenlere de lanet et! (Dört defa söylenilmelidir.) Allahım cehennemliklerin dahi kurtulmak için imdat dileyecekleri şiddetli bir azaba maruz bırak onları! Amin!"!!![182]

---

182 Kef'amî, *el-Misbâh*, s.732, el-A'lemî baskısı; *Bihâru'l-Envâr*, 82/260; Abdullah ez-Zahid, *İksîru'd-Da'avât*, s.62, Mektebetu'l-Fakîh, Kuveyt

3. İmamların İsimlerinin, Faziletlerinin, Mucizelerinin ve Kabirlerinin Faziletlerinin Kur'ân-ı Kerim'de Zikredilmemesi:

Saygıdeğer okuyucu! Bu başlık altında imamların Şîa nezdindeki faziletlerini özet olarak dile getireceğiz. Konuyla alakalı olarak *el-Kâfî* ve *el-Bihâr*'da yer alan bab isimlerini zikredeceğiz.

1- "İmamların Peygamberlerden Daha Bilgili Oldukları Babı" Bu bab altında on üç hadis!? yer almaktadır.[183]

2- "Peygamberlerden ve Tüm Yaratılmışlardan Daha Faziletli Oldukları, Peygamberlerden, Meleklerden ve Tüm Yaratıklardan Misak Almaları, Ulu'l-Azm Peygamberlerin İmamlara Olan Sevgilerinden Dolayı Ulu'l-Azm Oldukları Babı" Bu bab altında 88 hadis!? zikredilmektedir.[184]

3- "Peygamberlerin Dualarının İmamlara Yaptıkları Tevessül ve Diledikleri Şefaat Sayesinde Kabul Olunduğuna Dair Bab" Bu babda 16 hadis!? zikredilmektedir.[185]

4- "Ölüleri Diriltmeye, Kör ve Abraş Hastalarını İyileştirmeye ve Peygamberlerin Tüm Mucizelerine Muktedir Olduklarına Dair Bab" Bu babda 4 hadis!? zikredilmektedir.[186]

5- "Gök, Yer, Cennet ve Cehennem Bilgisinin İmamlardan Gizli Kalmadığ Göklerin ve Yerin Melekûtunun Kendilerine Sunulmuş Olduğu, Geçmişte Olanların ve Kıyamete Dek Olacakların Bigisine Sahip Bulundukları Babı" Bu babda 22 hadis bulunmaktadır.[187] Bu bab *el-Kâfî*'de şu başlıkla zikredilir: "İmamlar Geçmişte Olanları ve Gelecekte Olacakları Bilirler, Hiçbir Şey Onlara Gizli Kalmaz" Bu bab altında altı hadis!? zikredilir.[188]

6- "İnsanları İman ve Nifak Hakikatine Göre Tanıdıkları, Cennet Ehlinin, Kendi Yandaşlarının (Şîanın), Düşmanlarının İsimlerinin Yazılı Bulunduğu Bir Kitabın Beraberlerinde Olduğu ve Bu Kimselerin Durumlarını Bilmek İçin Hiç Kimsenin Bildirmesi Gerekmediği Hakkında Bab" Bu bab altında 40 hadis!? bulunmaktadır.[189] *El-Kâfî*'de bu bab, "İmamlara Gizli Bırakılmaya Çalışılsa Bile Herkese Leh ve Aleyhine Olan Şeyleri Bildirirlerdi" adını taşımakta ve altı hadis!? içermektedir.[190]

---

183 el-Meclisî, *el-Bihâr*, c.26, s.193-200
184 age, c.26, s.267-319
185 age, c.26, s.319-334
186 age, c.26, s.29-31
187 age, c.26, s.109-117
188 Küleynî, *el-Kâfî*, c.1, s.316
189 *el-Bihâr*, c.26, s.117-132
190 *el-Kâfî*, c.1, s.320

7- "İmamların Bilmek İstedikleri Şeyleri Bileceklerine Dair Bab" Burada 3 hadis!? zikredilmektedir.[191]

8- "İmamların Ölecekleri Zamanı Bildikleri ve Ancak Kendi İstekleri ile Öldükleri Hakkında Bab" Bu bab altında 5 hadis!? zikredilir.[192]

9- "Kendi Taraftarlarının (Şîanın) Durumu Hakkında ve Ümmetin İhtiyaç Duyduğu İlimlerden Hiçbir Şeyin İmamlara Gizli Kalmadığı, Başlarına Gelecek Belaları Bilmeleri, Sabır Göstermeleri, Bunların Kaldırılması İçin Dua Edecek Olsalar Kabul Edileceği, İnsanların İç Dünyalarını Dahi Bildikleri, Ölümle, Musibetlerle, Doğumla ve Hangi Hükmün İsabetli Olduğu İle İlgili Bilgilere Sahip Oldukları Hakkında Bab" Bu bab altında 43 hadis!? zikredilmektedir.[193]

10- "İsm-i Azam'ın Yanlarında Bulunduğu ve Bu Sayede Kendilerinden Türlü Gariplikların Zuhur Ettiğine Dair Bab" Bu bab altında 10 hadis!? bulunmaktadır.[194]

11- "Ölümlerinden Sonra da Zuhur Edecekleri, Türlü Gariplikler Gösterecekleri, Peygamber Ruhlarının Kendilerine Geleceği ve Dost-Düşman Tüm Ölülerin Kendilerine Görüneceği Babı" Bu bab altında 13 hadis!? bulunmaktadır.[195]

12- "İmamların Yeryüzü Halkı İçin Azaba Karşı Emniyet Unsuru Oldukları Hakkında Bab" Bu babda 6 hadis!? zikredilir.[196]

13- "Allah celle celâluhû'nun İmam İçin Bir Sütun diktiği ve İmamın Bu Sütunun Üzerinden Kulların Amellerine Baktığı Hakkında Bab" Bu bab altında 16 hadis!? zikredilmektedir.[197]

14- "İmamların Tüm Dilleri, Lehçeleri Bilip Konuştukları Hakkında Bab" Bu babda 7 hadis!? yer almaktadır.[198]

15- "İmamların Hayvanların ve Kuşların Dilini Bildikleri" Bu babda 26 hadis!? zikredilir.[199]

16- "Cinlerin İmamların Hizmetkarı Oldukları, Onlara Göründükleri ve Dinleri İle İlgili Esasları Sorduklarına Dair Bab" Bu bab altında 16 hadis!? zikredilmektedir.[200]

191 age, c.1, s.313
192 age, c.1, s.313
193 *el-Bihâr*, c.26, s.137-154
194 age, c.27, s.25-28
195 age, c.27, s.302, 308
196 age, c.27, s.308-310
197 age, c.27, s.132-136
198 age, c.27, s.190-193
199 age, c.27, s.261-279
200 age, c.27, s.13-24

Saygıdeğer okuyucu bu bölümde de Şîa'nın önde gelen ilim ehlinin imamların mucize ve sıfatlarına dair imanlarını!? pekiştiren bazı görüşlerine yer vereceğiz:

a- Şîa'nın çağdaş imamı Ayetullah Humeynî:

Humeynî'ye göre ne mukarreb bir melek ve ne de herhangi bir peygamber imamın fazilet derecesine ulaşamaz. Humeynî şöyle demektedir:

> "İmamın övgüye şayan bir makamı, yüce bir derecesi bulunmaktadır. Velayet ve otoritesine evrenin her bir zerresinin boyun eğdiği tekvînî halifelik sahibidir. Mezhebimizin zarûrâtından biri de imamlarımızın hiçbir mukarreb melek ve peygamberin ulaşılamayacağı bir makama sahip olmalarıdır."!!![201]

b- Son müctehid Muhammed Bâkır el-Meclisî:

> "(İmamlar) Peygamberimiz *sallallâhu aleyhi ve sellem* dışındaki tüm peygamberlerden daha efdal ve şereflidirler."!!![202]

c- Kerbelâ Toprağının Kâbe'den Daha Faziletli Görülmesi!:

Ayetullah el-Abbâs el-Huseynî el-Kâşânî "Kerbelâ'nın Diğer Bölgeler Karşısındaki Üstünlüğü"!!? adıyla bir bab açmıştır. Şu satırlara yer vermektedir:

> "Kerbelâ'nın Kâbe de dahil diğer tüm bölge ve yerler karşısındaki üstünlüğü konusuna gelince; hiç kuşku yok ki İslam'da en mukaddes toprak parçası Kerbelâ arazisidir. İlgili naslara göre bir başka bölge ya da toprak parçasına verilenden daha fazla meziyet ve şeref Kerbelâ toprağına verilmiştir. Kerbelâ arazisi Allah celle celâluhû'nun mübarek ve mukaddes bir arazisidir. Boyun büken ve tevazu gösteren bir arazidir. Şifa kaynağı toprakların bulunduğu bir arazidir. Kerbelâ arazisinde bir arada bulunan bu ve benzeri meziyetler Kâbe de dahil başka hiçbir yer parçasında bir arada bulunmamaktadır."!!?[203]

Not: Sözü edilen eserin başında Ayetullahu'l-uzmâ Muhammed el-Hâdî ve büyük alim müctehid Muhammed el-Mehdî el-Huvensârî tarafından kaleme alınmış takriz ve övgü yazısı yer almaktadır.

Müslüman kardeşlerim! İşte bu sebeplerden ötürü Şîa, Kur'ân'ın tahrif edildiği, bazı ayetlerinin çıkarıldığı, değiştirildiği, birçok kelimesinin metinden çıkarıldığı görüşünü benimsemişlerdir. Bunu yapan da Şîa'nın düşüncesine göre Ali'ye kin güden, evlatlarına da inatla yaklaşan ashab ve İslam ümmetinin önde gelen şahsiyetleridir. Güdülen amaç Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bıraktığı mirası zayi etmektir!!

---

201 *el-Hukûmetu'l-İslâmiyye*, el-Mektebetu'l-İslâmiyye Yayınları, s.52
202 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, Rasûl, Nebi ve Muhaddes Arasındaki Fark Babı, c.1, s.290
203 *Mesâbîhu'l-Cinân*, s.360, no:59, Dâru'l-Fıkh, İran

L- Kur'ân'ın Tahrif Edildiği Görüşünü Takiyye Gereği Reddeden Şîa Alimleri:

Takıyye icabı tahrifi reddeden Şîa alimleri şunlardır: Ebû Cafer Muhammed et-Tûsî, *Mecma'u'l-Beyân* adlı eserin müellifi Ebû Ali et-Tabersî, eş-Şerîf el-Murtaza, Ebû Cafer b. Bâbeveyh el-Kummî. Bu alimlerin isimleri şu ilim adamlarınca zikredilmektedir:

1- en-Nûrî et-Tabersî:

> "Kur'ân'da tahrif ve değiştirme bulunmadığı, Rasûlullah'a nazil olan ne varsa bugün insanların elinde bulunan mushafın iki kapağı arasında yer aldığı görüşü *Fâide*'de Sadûk, es-Seyyid el-Murtaza, *et-Tibyân*'da mezhebin önde gelen ilim adamı et-Tûsî tarafından dile getirilmektedir. Mutekaddim ilim adamlarının böyle bir tutum sergiledikleri bilinmemektedir."[204]

2- Nimetullah el-Cezâirî:

> "Bununla birlikte ashabımız (Kur'ân'ın tahrif olunduğuna dair nakledilen rivayetlerin) sıhhati ve tasdik edilmesi konusunda mutabık kalmışlardır. Evet, bu rivayetlere Murtaza, Sadûk, Şeyh Tabersî muhalefet etmiş ve mushafın iki kapağı arasında yer alanların inzal edilen Kur'ân'dan başkası olmadığı, tahrif ve değiştirmeye maruz kalmadığı yargısına varmışlardır."[205]

3- Adnân el-Bahrânî:

> "Tahrifi reddedenler Sadûk, Şeyh Tûsî, Seyyid Murtaza'dır."[206]

Not: Çağımızın ilim ehlinden ya da avamdan olan Şiîleri tahrif konusunu reddetmektedirler. Görüşlerine delil olarak ileri sürülen ilim adamları ise et-Tûsî, *Mecma'u'l-Beyân* müellifi Tabersî, Sadûk ve Murtaza'dan ibarettir.

Tahrifin Reddi Takiyye mi Gerçek mi?

Adları geçen ilim adamları Kur'ân'ın tahrif edildiğini takiyye icabı reddetmektedirler. Çünkü;

1- Tahrif görüşüne sahip olanların görüşlerine reddiye amacı güden eserler kaleme almış değildirler,

2- Tahrif görüşüne sahip olan ilim adamlarını ayetullah, allâme gibi sıfatlarla nitelemekte, üst düzeyde saygı ve ihtiram göstermekte, onların birer merci olduğunu kabul etmektedirler,

204 *Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb*, s.34
205 *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, c.2, s.358
206 *Meşâriku'ş-Şumûsi'd-Durriyye*, s.132

3- Tahrif görüşünü reddederken imamlardan gelen hadislere istinad etmemektedirler,

4- Kaleme aldıkları eserlerinde tahrifi açıkça ifade eden rivayetlere yer vermektedirler. Mesela;

a- *Sadûk:* Câbir el-Ca'fî'nin şu sözünü aktarmaktadır:

> "Rasûlullah'ın şöyle buyurduğunu işittim: Kıyamet günü şu üç şey getirilir ve şikayetlerini dile getirirler: Mushaf, mescid ve 'itra (ehl-i beyt). Mushaf 'Ya rab' der, 'Beni tahrif ettiler, paramparça ettiler.'"!!![207]

Bir başka yerde de şunları dile getirmektedir:

> "Ahzâb Sûresi Kureyş'in Arap kadınlarının kötülüklerini ortaya sermişti. Bakara Sûresi'nden daha da uzundu. Fakat bazı yerlerini çıkartıp tahrif ettiler."!!![208]

Ali b. El-Hasen b. Faddâl > babası > Rıza Ali b. Mûsâ aleyhisselâm yoluyla gelen şu rivayete yervermektedir:

> "*'Onlar, ille de buluttan gölgeler içinde Allah'ın ve meleklerinin gelmesini mi beklerler?'(Bakara, 2/210)* ayeti hakkında soru sordum. Şöyle dedi: Bu ayet, "Onlar ille de Allah'ın buluttan gölgeler içinde melekleri getirmesini mi beklerler" şeklinde nazil olmuştur."!!![209]

Şiî muhakkık Habibullah el-Hâşimî bu rivayeti yorumlarken

> "Sadûk'un hem böyle bir rivayette bulunup hem de (Kur'ân'ın) tahrifini reddetmesi şaşılacak bir durumdur." demektedir.!?[210]

b- et-*Tûsî:* *Ricâlu'l-Keşşî* adlı eseri tehzib etmiş; fakat Kur'ân'ın tahrif edildiğini bildiren rivayetlerle ilgili olarak ne hazf, ne yorum, ne de tenkitte bulunmamıştır. İlgili rivayetler karşısında suskun kalması kabullendiğini göstermektedir. Bu rivayetlerden bazısı şunlardır:

Ebû Ali Halef b. Hâmid'den rivayete göre şöyle der:

> Hüseyin b. Talha > Ebû Faddâl > Yunus b. Yakub > Bureyd el-'Aclî > Ebû Abdillah yluyla bana şöyle tahdiste bulundu: "Allah celle celâluhû Kur'ân'da yedi kişinin ismini inzal ederek bildirdi. Fakat Kureyş altısını silerek yalnızca Ebû Leheb'in adını bıraktı."!!![211]
>
> "Dinimizin öğretilerini bizim tarafımızdan olanlar (şia) dışındaki kimselerden alma! Şiayı aşıp başkalarına yönelirsen dinini Allah celle celâluhû'ya, peygamberine ve emanetlerine hıyanet edenlerden almış olursun. Kitabullah kendilerine emanet edilmişti. Ama onlar kitabı tahrife ve değiştirmeye maruz bıraktılar."!!![212]
>
> "Heysem b. et-Temîmî'den rivayete göre Ebû Abdillah *"Yüzünüzü ve elle-*

---

207 el-Hûî, *el-Beyân*, s.228.
208 *Sevâbu'l-A'mâl*, s.139.
209 *et-Tevhîd*, c.1, s.163, 20.bab, el-A'lemî baskısı, Beyrut.
210 *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.2, s.169, İhyâu't-Turâs.
211 *Ricâlu'l-Keşşî*, s.247.
212 age, s.10.

rinizi dirseklere kadar yıkayın!" ayeti hakkında "Bu ayetin inişi bu şekilde değildir. 'Yüzünüzü ve dirseklerden itibaren ellerinizi yıkayınız.' şeklindedir." dedi ve elini dirseğinden parmaklarına doğru hareket ettirdi."!!![213]

5- Takiyye ile amel edip -iddialarına göre- takiyyenin faziletine sarılmaları:

a- "Takiyyesi olmayanın imanı da yoktur."!?[214]

b- Rivayete göre Ebû Abdillah şöyle demiştir:

"Ey Ebû Ömer! Dinin onda dokuzu takiyye ile ilgilidir. Takiyyesi olmayanın dini de yoktur."!?[215]

c- Ebû Abdillah aleyhisselâm şöyle demektedir:

"Ey Süleyman! Siz ketmettiğinde Allah'ın aziz kıldığı; aşikare yaydığında ise zelil ettiği kimsenin dini üzeresiniz."!?[216]

6- Tahrif görüşünü benimseyenler reddeden ilim adamlarının bu tavırlarını takiyye olarak yorumlamaktadırlar.

a-Nimetullah el-Cezâirî:

"Görüldüğü kadarıyla bu görüş[217], sahipleri tarafından birçok maslahat gözetilerek ileri sürülmüş bir görüştür. Buna göre 'Kur'ân'ın tahrife maruz kaldığı doğru ise, böyle muharref bir Kur'ân'ın kural ve hükümleri nasıl uygulamaya konulabilir.' şeklinde eleştiriler gündeme gelebilir. İşte bu tür eleştirilerin önüne geçmek amacıyla tahrif fikri reddedilmektedir.!?[218]

b- Nûrî et-Tabersî:

"et-Tûsî'nin *et-Tibyân* adlı eseri incelendiğinde tamamen muhalifleri idare etmek ve onlarla iyi geçinmek kabilinden davrandığı görülecektir." Tabersî bu sözlerini desteklemek amacıyla şu delilleri zikretmektedir: "Ali b. Tâvûs, *Sa'du's-Se'ûd* adlı eserinde şunu söylemektedir: Dedem Ebû Cafer et-Tûsî'nin *et-Tibyân* adlı eserinde anlattıklarını biz de dile getirmekteyiz. Onu bu görüşlerle yetinmeye takiyye tutumu itmiştir."!?[219]

c- Hintli ilim adamı Ahmed Sultan:

"Kur'ân'da tahrifin bulunduğunu reddedenlerin bu tutumları takiyyeden başka bir şeye dayanmamaktadır."!?[220]

***

213 *Tehzîbu'l-Ahkâm*, c.1, s.57
214 *Usûlu'l-Kâfî*, c.2, s.222
215 age, s.220
216 age, s.225
217 Tahrifin reddi görüşü.
218 "Nimetullah el-Cezâirî ve Tahrif Görüşü" konusuna bakınız.
219 Nûrî Tabersî, *Faslu'l-Hitâb*, s.38
220 *Tashîfu'l-Kâtibîn*, s.18. İhsan İlahi Zahîr'in *eş-Şî'a ve'l-Kur'ân* adlı eserinden naklen.

Üçüncü Bölüm
el-HÛÎ VE KUR’ÂN-I KERİM

el-Beyân fî Tefsîri’l-Kur’ân Adlı Eserinde el-Hûî:

el-Hûî, bir yandan Kur’ân’ın tahrifi görüşünü inkar eder görünmeye çalışırken bir yandan da hilekâr ve gizli saklı yollarla tahrif fikrini dile getirmektedir.

Buna dair delilleri şöyle sıralayabiliriz:

a- el-Hûî şöyle der:

> “(Tahrifle ilgili) rivayetlerin çokluğu, bu rivayetlerin bir kısmının masumlardan sudur ettiği hususunda kesin kanaat oluşturmaktadır. Bu konu hakkında oldukça tatminkâr bir fikir oluşturmaktadır. Bu rivayetler içerisinde muteber yollarla nakledilmiş olanlar da bulunmaktadır.”!!![221]

b- Kur’ân’ın eksik olduğunu ifade eden bazı muvassak hadislere!? cevap vermektedir. Şu hadisleri!? misal kabilinden olmak üzere zikredebiliriz:

> “Vasîler dışında hiç kimse zahir ve batını ile Kur’ân’ın tümünün kendi yanında bulunduğunu iddia edemez.”!!![222]
>
> “Kur’ân’ın tümünü indirildiği gibi cem etmiş olduğunu iddia eden kimse yalancının ta kendisidir. Ali b. Ebî Tâlib ve ardından gelen imamlardan (aleyhimusselâm) başka hiç kimse Kur’ân’ı cem edip muhafaza etmemiştir.”!!![223]
>
> “Kur’ân indirildiği gibi okunmuş olsaydı bizim isimlerimizin de zikredildiğini görürdünüz.”!!![224]
>
> “Cebrâil, Muhammed’e ayeti şu şekilde indirmiştir: “Kulumuza Ali hakkında indirdiğimiz konusunda şüphe içindeyseniz, benzeri bir sûre getirin!”!!![225]

---

221 *el-Beyân*, s.226
222 *Usûlu’l-Kâfî*, c.1, s.285
223 age, c.1, s.284
224 el-‘Ayyâşî, c.1, s.25
225 *Usûlu’l-Kâfî*, c.1, s.484

el-Hûî Bu Hadislere!? Şu Şekilde Reddiyede Bulunmuştur:

el-Hûî, bu rivayetlerin sübutunu benimsediğini itiraf etmekte ve Ali *radıyallâhu anh*'ın bugün var olan Kur'ân'dan sûre sıralaması bakımından farklı olan bir mushafı bulunduğunu, bir takım fazlalıkların olduğunu ve imamların isimlerinin de bu fazlalıklar arasında yer aldığını kabul etmektedir. Ayrıca el-Hûî bu fazlalıkların tefsir kabilinden olarak Allah katından indirildiğini ifade etmektedir.[226]

el-Hûî bu ifadeleriyle ashab-ı kiramın Allah celle celâluhû tarafından indirilen Kur'ân tefsirini gizlemeye cüret ettikleri görüşünü benimsediğini itiraf etmektedir. Böylelikle Kur'ân'ın manaları zayi olmuştur. Çünkü Kur'ân'ın Allah celle celâluhû katından nazil olan ilâhî manalar kaybolduğunda lafızlar faydasız hale gelmektedir! Sonuçta da ashab-ı kiram *radıyallâhu anhum* Kur'ân ayetlerini kendi görüşlerine göre tefsir edebilir hale gelmişlerdir!? el-Hûî'nin bu ifadeleri tahrifi kabullendiğine dair bir delildir.

c- el-Hûî'nin el-Kummî tarafından nakledilen rivayetleri tashih etmesi ve eleştirmemesi, Kitabullah'a dil uzatan el-Kummî'nin görüşünü benimsediğini göstermektedir. Konuya ilişkin olarak el-Hûî'nin *Mu'cemu Ricâli'l-Hadîs* adlı eserinde Ali b. İbrahim ile alakalı bölüme bakılabilir.

d- Tahrif görüşünü benimsemiş olan ilim adamlarının görüşlerine Hûî'nin reddiyede bulunmaması,

e- Kureyş'in iki Putu Duası'nı muvassak kabul etmesi. Bu dua Ebû Bekir ve Ömer *radıyallâhu anh*'ın Kur'ân'ı tahrif ettiğini ifade etmektedir!

f- el-Hûî'nin Kur'ân'a dil uzatan ilim adamlarına tazim göstererek ayetullah, allâme gibi lakaplarla nitelemesi.

g- Şîa'nın ileri sürdüğü gibi faziletine nail olabilmek amacıyla takiyye akidesini uygulaması.

Önemli not: Müslüman kardeşim Kitabullah'a dil uzatan bu ilim adamları Şîa'nın mercii sayılan önde gelen alimlerdir!? Kaleme aldıkları eserleri olmasaydı el-Hûî bunları Şîa'nın mercii olan alimler olarak anmazdı.

---

226 *el-Beyân*, s.223 ve sonrası.

Dördüncü Bölüm

SÜNNÎ KAYNAKLARDA YER ALIP DA ŞÎA TARAFINDAN SÜNNÎLER ALEYHİNE KULLANILAN RİVAYETLER

Saygıdeğer okuyucu! Şîa alimleri maalesef, kendi ilim adamlarınca kaleme alınan bu cendereden bir çıkış yolu bulamamış, tek çıkış yolunun küfür içerikli bu eylemi ehl-i sünnete yamamak olduğunu görmüşlerdir. Ancak Sünnîler içerisinde tahrif görüşünü benimseyip dile getiren tek bir ilim adamı, ilim talebesi ya da cahil bulamazlar, bulamayacaklar. Sünnî kaynaklarda tilavet neshi, kıraat farklılıkları ile ilgili rivayetlere, hadislere ya da Sünnî eserlerde hadis şeklinde zikredilen bir takım şaz rivayetlere sarılmış ve bunları bir bühtan eseri olarak Kitabullah'a dil uzatmak şeklinde yorumlamışlardır. Rivayetleri ve bunlara dair reddiyeleri tek tek zikretmeden önce ileri sürülen şüpheye dair genel bir reddiyede bulunmak istiyoruz:

A- Tilavetin Neshedilmesi:

Ehl-i sünnete göre Kur'ân ahkamından biri de *nesh*tir. Sözlük anlam bakımından *nesh*, izale, gidermek, nakletmek, taşımak anlamına gelir. *Nesahati'ş-şemsu ez-zılle* denir. Bu cümle, "güneş, gölgeyi izale etti, yok etti" manasına gelir. *Nesahtu'l-kitâbe* cümlesi de "kitabı naklettim, içeriğini taşıdım, yani kopyaladım" anlamına gelir. Nesh üç kısma ayrılmaktadır:

a- Tilavet ve hükmün birlikte neshedilmesi,

b- Tilavetin kalıp hükmün neshedilmesi,

c- Hükmün kalıp tilavetin neshedilmesi.[227]

227 Mennâ'u'l-Kattân, *Mebâhis fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, s.236, bk. Suyûtî, *el-İtkân*, s.700

Neshin aklen mümkün olduğuna; şer'an da vuku bulduğuna dair şu delilleri zikretmek mümkündür:

1- Allah celle celâluhû'nun fiilleri bir takım amaçlara bağlı olarak gerekçelendirilemez. Allah celle celâluhû'nun bir zaman bir şeyi emretme hakkı olduğu gibi bir başka zaman o emri kaldırma, neshetme hakkı da bulunmaktadır. O, kullarının maslahatlarını en iyi bilendir.

2- Kitap ve sünnet nasları neshin mümkün ve vaki olduğuna delalet etmektedir:

"Biz bir âyetin yerine başka bir âyeti getirdiğimiz zaman …" (Nahl, 16/101), "Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz." (Bakara, 2/106), "Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır." (Ra'd, 13/39), "Hakikaten, biz dilersek sana vahyettiğimizi ortadan kaldırırız." (İsrâ, 17/86) Bu ayetler tilavet neshi, hüküm neshi ve hüküm-tilavet neshi olmak üzere neshin türlerine delalet etmektedir.

Sahih kaynaklarda rivayet edildiğine göre İbn Abbas *radıyallâhu anh* şöyle anlatmaktadır: "Ömer *radıyallâhu anh* 'Bizim en iyi kurramız ve en iyi kadımız Ubey'dir. Onun hiçbir sözünü terk etmeyiz. Çünkü Ubey Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den duyduğum hiçbirşeyi terk etmem. Allah celle celâluhû "Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturursak (ertelersek) mutlaka daha iyisini veya benzerini getiririz." buyuruyor." demektedir."

Şîa'nın önde gelen ilim adamları tilavet neshinin de aralarında bulunduğu nesh türlerini kabul etmektedirler. Neshi kabul eden bazı ilim adamlarını burada zikredeceğiz. İleride de gelecek rivayetlerde Allah celle celâluhû'nun izniyle daha deytaylı olarak açıklanacaktır. Neshi kabul eden bazı Şiî alimler şunlardır:

1- Şeyh Ebû Ali el-Fadl et-Tabersî: *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı eserin yazarı olan Tebersî, nesh ayeti olan Bakara, 106. ayeti açıklarken neshin türlerini sıralamaktadır.

2- Şia tarafından Şeyhu't-Tâife lakabıyla anılan Ebû Cafer Muhammed et-Tûsî: Müellif *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c.1, s.13'teki mukaddimesinde ve Kum'da Settâra Yayınları tarafından basılmış olan *el-'Udde fî Usûli'l-Fıkh* adlı eserinin 2. cilt, 516. sayfasında neshin türlerini zikretmektedir.

3- Kemâluddîn Abdurrahmân el-'Atâikî el-Hillî: *en-Nâsih ve'l-Mensûh* adlı eserinin 35. sayfasında.

4- Muhammed Ali: *Lemehât min Târîhi'l-Kur'ân*, s.222'de

5- el-Feyd el-Kâşânî lakabıyla anılan Allâme Muhsin: Bakara Sûresi 106. ayet-i kerimeyi açıklarken tilavet neshinin varlığını ikrar etmektedir. "Hükmünü kaldırmak suretiyle bir ayeti neshedersek, yada resmini kaldırmak suretiyle de unutturursak" demektedir. Ayetin resminin kaldırılması yazısının kaldırılması demektir. Bu da tilavetinin kaldırılması anlamına gelmektedir. Bk. *Tefsîru'-Sâfî*, Bakara Sûresi 106 ayetin tefsiri.

6- Allâme Muhammed Bâkır el-Meclisî: *el-Kâfî*'de yer alan recm ayeti ile ilgili rivayeti tashih etmektedir. Ayrıca "bu ayeti hükmü değil yalnızca tilaveti mensuh ayetlerden saymaktayım" der.[228]

7- Fakîh Hamza b. Ali b. Zühra el-Halebî: Kum'da yayınlanan eseri *Ğunyetu'n-Nuzû' ilâ 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Furû'*, c.2, s.343, 344'te tilavet neshinin de aralarında yer aldığı nesh türlerini caiz görmektedir.

8- 'Alemu'l-Hudâ lakaplı Seyyid Murtaza: Tahran'da yayınlanan *ez-Zerî'a ilâ Usûli'ş-Şerî'a* adlı eserinin 1. cilt, 428. sayfasında tilavet neshinin de aralarında yer aldığı nesh türlerini caiz saymaktadır.

Müslüman kardeşim! Şîa'nın önde gelen ilim adamlarınca tilavet neshinin kabul edilmesine rağmen ayetullah el-'Uzmâ Ebu'l-Kâsim el-Hûî'nin bizi Kur'ân'ı tahrif etmekle suçlaması şaşılacak bir durumdur.

el-Hûî şöyle demektedir:

> "Tilavet neshi görüşü tam anlamıyla tahrif ve eksiltmeye gidildiğini ifade etmektedir."

Bir başka yerde de şöyle demektedir:

> "Tahrif görüşü birçok Sünnî alim tarafından benimsenmektedir. Çünkü tilavet neshinin caiz olduğunu söylemektedirler."[229]

Şîa mensuplarına şunları söylemek isteriz: Ya el-Hûî ile aynı görüşü paylaşırsınız ki bu, tilavet neshini kabul eden kendi büyük ilim adamlarınızı Kur'ân'ı tahrif etmekle suçlamak anlamına gelir.

Yada el-Hûî'nin görüşünün aksini savunarak tilavet neshi görüşüne sahip olduklarından dolayı Sünnileri tahrifle ilgili ithamlarınızdan uzak tutarsınız. İstediğinizi seçiniz!

B- Kıraat Farklılıkları:

Bazı Şiî alimler Sünnîlerin de tahrif görüşünü benimsediklerini; çünkü farklı kıraatler bulunduğunu söylediklerini ifade ederek avamdan olan Şiîleri yanlış bilgilendirmekteler. Bu da kendi cehaletlerini ortaya koymaktadır. Çünkü yedi kıraat mütevatir olarak sabit-

228 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.23, s.267
229 *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, s.205

tir. Bu kıraatleri inkar eden açıkça küfre düşmüş olur. Dahası bizzat şiî alimleri kendileri de bu kıraatleri kabul etmektedirler.

el-Hurr el-'Âmilî *Vesâilu'ş-Şî'a* adlı ansiklopedisinde bir bab açmış ve şu başlığı vermiştir: "Namazda Şaz ve Uydurma Kıraatler Dışındaki Bir Kıraatle ve Diğer Yedi Kıraatten Biriyle Okumanın Gerekliliği"[230]

Ebû Cafer b. Bâbeveyh el-Kummî de *el-Hisâl* adlı eserinde bir bab açarak şu başlığı koymuştur: "Kur'ân Yedi Harf Üzere İnmiştir". Kummî bu bab altında örnek olarak şu tür hadisler zikretmektedir:

1-Hammâd b. Osmân'dan rivayete göre şöyle demektedir: Ebû Abdillah aleyhisselâm'a "sizden farklı farklı rivayetler geliyor" dedim. "Kur'ân yedi harf üzere inmiştir. İmamın yapabileceği minimum şey yedi vecih üzere fetva vermektir." dedi ve şu ayeti okudu: "İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır." (Sâd, 38/39)[231]

2- Abdullah el-Hâşimî'nin babalarından (aleyhimusselâm) yaptığı rivayete göre Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurmuştur: "Allah celle celâluhû'dan bana biri geldi ve 'Allah sana Kur'ân'ı tek harf üzere okumanı emrediyor' dedi. Ben de 'Ya rabbi! Ümmetime genişlet!' dedim… Daha sonra Allah celle celâluhû senin Kur'ân'ı yedi harf üzere okumanı emrediyor, dedi.[232]

Humeynî, "İhtiyata en uygun olan yedi kıraatin hiçbirinden geri durulmamasıdır. Aynı şekilde şu anda Müslümanların ellerindeki Mushaflarda bulunanlardan geri durulmaması da ihtiyata en uygun olandır. (Mâliki) yerine *meliki yevmi'd-dîn* ve *küfüven ehad* gibi bazı kelimelerdeki kıraatlerden geri durulması herhangi bir sakınca doğurmamaktadır. Kıraatlerden herhangi birisinin uygulanması caizdir." der.[233]

Hûî de şöyle demektedir: "*Mâliki yevmi'd-dîn*'in *meliki* şeklinde; *es-Sırât* kelimesinin hem sâd, hem de sîn harfi ile; *küfüven* kelimesinin *küfüven* ya da *küfven* şeklinde ve ayrıca vâv veya hemzeli olarak okunması caizdir." Devamla şunları kaydeder: "Her ne kadar imamlar zamanında tedavülde bulunan tüm kıraatlerin okunması en kuvvetli görüş olsa da yedi kıraatten herhangi birinin okunması da caizdir."[234]

---

230 *Vesâilu'ş-Şî'a*, c.4, s.812
231 *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, c.1, s.24; *Bihâru'l-Envâr*, c.92, s.49; *Mustedreku'l-Vesâil*, c.17, s.305
232 *Bihâru'l-Envâr*, c.92, s.49; *Vesâilu'ş-Şî'a*, c.4, s.822, 7635.hadis.
233 *Tahrîru'l-Vesîle*, c.1, s.167, 168; Sistânî, *Minhâcu's-Sâlihîn*, c.1, s.209
234 el-Hûî, *Minhâcu's-Sâlihîn*, c.1, s.163, Sistânî, *Minhâcu's-Sâlihîn*, c.1, s.209

C- Besmele Meselesi:

Şîa'nın avamı yanlış bilgilendirdikleri bir konu da besmele meselesidir. Sünnîlerin Kur'ân'ı tahrif ettiklerinden dolayı namaz kılarken Fatiha Sûresi'nde besmeleyi okumadıklarını söylerler. Bu asılsız ve temelsiz bir iddiadır. Besmele mushafta sabit olarak bulunmaktadır. Besmele konusunda Sünniler arasında bulunan ihtilaf kıraatlerdeki ihtilaftan kaynaklanmaktadır. Besmele bir kıraatte ayet olarak kabul edilirken, bir diğerinde kabul edilmemektedir. Bu durum şu an basılı olarak bulunan Mushaflarda da görülmektedir. Meselâ Verş ve Kâlûn kıraatine göre matbu olan Mushaflarda besmele Fâtiha Sûresi'nden sayılmamaktadır. Nâfi' kıraatine göre matbu olan Mushaflarda ise besmele, Fâtiha'dan bir ayet kabul edilmektedir. Bu durum *"Altından ırmaklar akar"* anlamındaki *tecrî min tahtiha'l-enhâr* ayetindeki *min* harf-i cerrinin bir kıraatte bulunup, diğer kıraatte bulunmamasına; *"Allah ğanî (zengin, hiçbir şeye muhtaç olmayan) ve hamîd(övülen)dir."* anlamındaki *fe innellâhe huve'l-Ğaniyyu'l-Hamîd* ayet-i kerimesinde bir kıraatte *huve* zamirinin bulunması, bir diğer kıraatte ise hazfedilmesine benzemektedir. Şîa kaynaklarında imamlardan gelen rivayetler de ehl-i sünnetin uygulamasını ispat etmektedir. Şöyle ki;

1- Musmi' el-Basrî'den rivayet edildiğine göre şöyle anlatmaktadır: Abdullah aleyhisselâm ile birlikte namaz kıldım. Besmele çekti ve Fâtiha Sûresi'ni okudu. Fâtiha'dan sonra besmele çekmeden bir sûre okudu. İkinci rekate kalkınca Fâtiha Sûresi'ni besmele çekmeden okudu."[235]

2- Muhammed b. Ali el-Halebî'den gelen rivayete göre; Ebû Abdillah'a Fâtiha Sûresi'ni okuyacağı zaman besmele çeken kimse hakkında soru soruldu. Cevaben şöyle dedi: "Evet, besmeleyi isterse, gizli olarak; isterse aşikare olarak okur." 'Diğer sûrelerle birlikte besmeleyi okuyabilir mi?' diye sorulduğunda, "Hayır" demiştir.[236]

Rivayetler ve Reddiye

Müslüman kardeşim, Şîa'nın ehl-i sünnete yönelik Kur'ân'ın eksiltildiği yolundaki ithamnlarına genel olarak yanıt verdikten sonra sünnî kaynaklarda yer alan rivayetleri zikrederek reddiyede bulunacağız. Bu rivayetler ya tilavet neshi, ya şaz kıraat ya da kıraat farklılıkları ile alakalıdır. Yahut da bunlar zayıf rivayetlerdir. Veya sahih ri-

---

235 Tûsî, *et-Tehzîb*, c.2, s.288, 10. rivayet; *Vesâilu'ş-Şî'a*, c.4, s.748
236 Tûsî, *el-İstibsâr*, c.1, s.312, 8. rivayet; *Vesâilu'ş-Şî'a*, c.4, s.748

vayetler olmakla birlikte hatalı olarak açıklanmış ve Şîa tarafından ehl-i sünnet aleyhine kullanmışlardır.

1. Rivayet:

İbn Abbâs *radıyallâhu anh* Ömer *radıyallâhu anh*'tan şöyle rivayet etmektedir: "Allah celle celâluhû Muhammed'i hak ile göndermiştir. Onunla birlikte kitabı indirmiştir. Kendisine indirilenlerden biri de recm ayetidir. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* recmi uygulamıştır. Ondan sonra biz de uyguladık." Bu sözlerin ardından Ömer *radıyallâhu anh* şöyle dedi: " *"Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Çünkü bu sizin hakkınızda küfürdür."* anlamında *"Ve lâ terğabû 'an âbâikum fe innehû küfrun bikum"* ya da *"İnne küfran biküm en terğabû 'an âbâikum"* şeklide ayet okurduk."

Bu rivayete el-Hûî, *el-Beyân* adlı eserinde Sünnileri recm ayetini mushaftan çıkarmakla suçlayarak yer vermektedir.[237]

Aynı rivayete Suyûtî, *el-İtkân* adlı eserinde "Hükmü Kalıp Yalnızca Tilaveti Neshedilenler" başlığı altında yer vermiştir.[238]

Aralarında Suyûtî'nin de bulunduğu Müslüman ilim adamları gibi biz de şunu dile getirmek isteriz: " *"İhtiyar erkek ve kadın zina ettikleri zaman…"* şeklindeki recm ayeti tilaveti mensuh bir ayettir. Şîa'nın önde gelen ilim adamları bu tür neshi kabul etmektedirler. Bu ilim adamları arasında şu isimleri zikretmek mümkündür:

1- Şeyh Ebû Ali el-Fadl et-Tabersî: "Kur'ân'da neshin değişik türleri bulunmaktadır. Recm ayetinde olduğu gibi lafzın kaldırılıp da hükmün baki kalması da neshin türlerinden biridir."[239]

2- Şeyhu't-Tâife lakaplı Ebû Cafer Muhammed et-Tûsî: "Kur'ân'da neshin üç kısmı bulunmaktadır: Bunlardan biri de *"İhtiyar erkek ve kadın zina ettikleri zaman…"* şeklindeki recm ayetinde olduğu gibi hükmün değil de lafzın neshedilmesidir."[240]

3- Sekizinci yüzyıl alimlerinden Kemâluddîn Abdurrahmân el-'Atâikî el-Hıllî: "Mensuh olanlar üç çeşittir. Bunlardan biri de hükmü kalıp hattı mensuh olandır. *"İhtiyar (muhsan) erkek ve kadın zina ettiklerinde Allah'tan bir ceza olarak mutlaka recmedin!"* ayeti örnek olarak gösterilebilir."[241]

---

237 *el-Beyân*, s.203
238 *el-İtkân*, c.2, s.718
239 *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c.1, s.406, Bakara Sûresi 106. ayetin açıklaması.
240 *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, c.1, s.13, müellifin mukaddimesi; ayrıca s.394'te Bakara Sûresi 106. ayetin açıklaması
241 *en-Nâsih ve'l-Mensûh*, s.35, Muessesetu Ehl-i Beyt, Beyrut

4- Muhammed Ali: "Mensuhlar üç kısma ayrılmaktadır. Recm ayeti örneğinde olduğu gibi hükmü kalıp hattı neshedilenler de bunlardan biridir."[242]

5- el-Küleynî, *el-Kâfî*'de recm ayetini zikretmektedir. *El-Kâfî* muhakkıkı Ali Ekber el-Ğifârî bu ayetin tilavetinin mensuh olduğunu ifade etmektedir.[243]

6- Muhammed Bâkır el-Meclisî: *el-Kâfî*'de yer alan recm ayeti ile ilgili rivayeti tashih etmekte ve 'Bu ayeti tilaveti neshedilip hükmü baki kalan ayetlerden addetmekteyim' demektedir.[244]

7- Alemu'l-Hudâ es-Seyyid el-Murtazâ: *ez-Zerî'a ilâ Usûli'ş-Şerî'a* adlı eserinin 2. cilt, 429. sayfasında recm ayetini zikretmektedir.

8- Fakih Hazma b. Ali b. Zühra: *Ğunyetu'n-Nuzû' ilâ 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Furû'* adlı eserinin 2. cilt, 343. sayfasında recm ayetine yer vermektedir.

Rivayetin ikinci kısmında yer alan *"Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Çünkü bu sizin hakkınızda küfürdür."* anlamındaki ayetin tilaveti mensuhtur. Suyûtî *el-İtkân*'da "Hükmü Kalıp Tiaveti Mensuh Olanlar" başlığı altında ter vermektedir.[245]

Şîa'nın önde gelen ilim adamları da neshin bu türünü kabul etmektedirler. Bu ilim adamlarından olarak şu isimleri zikredebiliriz:

1- Şeyh Ebû Ali el-Fadl et-Tabersî: "Kur'ân'da neshin değişik türleri bulunmaktadır. Nitekim Ebû Bekr'den "Biz *"Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Çünkü bu sizin hakkınızda küfürdür."* ayetini okurduk" şeklinde bir rivayet aktarılmıştır.[246]

2- Şeyhu't-Tâife lakaplı Ebû Cafer et-Tûsî: Kur'ân'da bazı ayetler bulunmaktaydı; tilavetleri neshedildi. Bunlardan biri de *"Babalarınızdan yüz çevirmeyin! Çünkü bu sizin hakkınızda küfürdür."* ayetidir." demektedir.[247]

2. Rivayet:

'Amra'nın Âişe'den rivayetine göre şöyle demiştir: "Nazil olan Kur'ân ayetlerinde şöyle bir ayet bulunmaktaydı: *"Bilinen on emzir-*

242 *Lemehât min Târîhi'l-Kur'ân*, s.222, el-A'lemî Yayınları
243 *el-Kâfî*, c.7, s.176 (dipnot), Dâru'l-Advâ', Beyrut
244 *Mir'âtu'l-'Ukûl*, c.23, s.267
245 *el-İtkân*, c.2, s.720
246 *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Bakara Sûresi 106. ayetin açıklaması.
247 *et-Tibyân*, c.1, s.394, Bakara Sûresi 106. ayetin açıklaması.

me haram kılar" Bu ayet daha sonra *"bilinen beş emzirme"* ayeti ile neshedildi. Bu ayet, okunmakta olan Kur'ân ayetleri arasında iken Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* vefat etti."

Hûî, ehl-i sünneti Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederek bu rivayeti zikretmektedir.[248]

Suyûtî, *el-İtkân*'da "Hükmü ile Birlikte Tilaveti de Neshedilenler" başlığı altında bu rivayete yer vermektedir.[249] Müslüman ilim adamlarının da dediği gibi biz de bu beş emzirmenin hem tilavet, hem de hüküm olarak neshedilenler arasında yer aldığını ifade etmekteyiz.

Neshin bu türünü önde gelen Şiî alimleri de kabul etmektedirler. Meselâ;

1- Ebû Cafer et-Tûsî: "Tilavet ve hüküm birlikte neshedilmiş olabilir. Meselâ; Âişe'den Allah celle celâluhû'nun inzal buyurduğu ayetler arasında on emzirmenin bulunduğu ve bunun daha sonra neshedildiği rivayet edilmektedir."[250]

2- Alemu'l-Hudâ es-Seyyid el-Murtaza: *ez-Zerî'a ilâ Usûli'ş-Şerî'a* adlı eserinin 1. cilt, 429. sayfasında emzirmelerle alakalı hadise yer vermektedir.

3- Fakih Hamza b. Ali b. Zühra: *Ğunyetu'n-Nuzû' ilâ 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Furû'* adlı eserinin 2. cilt, 344. sayfasında emzirmelerle alakalı hadisi zikretmektedir.

3. Rivayet:

"Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Basra kurrasına haber gönderdi. Kurra olan 300 kişi yanına geldi. Onlara "Siz Basra halkının seçkinleri ve kurrasısınız. Kur'ân'ı okuyunuz! Kur'ân okumadan fazla uzun zaman geçirmeyiniz! Aksi halde sizden önce kalpleri katılaşan Araplarınki gibi sizin de kalpleriniz katılaşır. Biz uzunluk ve zorluk bakımından Berae Sûresi'ne benzettiğimiz bir sûre okurduk. Fakat bu sûre bana unutturuldu. O sûreden sadece ezberimde kalan: *"Ademoğlunun iki vadi dolusu malı olsa, bir üçüncüsünü ister. Fakat Ademoğlunun karnını topraktan başkası dolduramaz."* kısmıdır. Musebbihât sûrelerinden birine benzettiğimiz bir sûre okurduk; fakat o da unutturuldu. *"Ey iman edenler, yapmayacağınız şeyleri neden söylersiniz? Boyunlarınıza şahitlik yazılacaktır. Ve kıyamet gününde bundan sorulacaksınız."*

---

248 *el-Beyân*, s.204

249 *el-İtkân*, c.1, s.715

250 *et-Tibyân*, c.1, s.13, müellifin mukaddimesi; *el-'Udde fî Usûli'l-Fıkh*, c.2, s.517, Kum

Hûî, *el-Beyân*'da ehl-i sünneti Kur'ân'a ta'n etmekle itham ederek bu rivayeti zikretmektedir.[251]

Suyûtî de *el-İtkân*'da iki ayrı rivayet olarak "Hükmü Kalıp Tilaveti Mensuh Olanlar" başlığı altında zikretmektedir.[252]

Şîa'nın önde gelen ilim adamları da bu tür neshi kabul etmektedirler. Bu ilim adamlarından bazıları şunlardır:

1- Ebû Ali et-Tabersî: "Kur'ân'da bazı ayetlerin önceden var olup daha sonra tilavetlerinin neshedildiğine dair çok sayıda rivayet bulunmaktadır. Bunlardan biri de Ebû Mûsâ'dan rivayet edilmektedir. Bu rivayete göre Ebû Mûsâ, *"Ademoğlu iki vadi dolusu mala sahip olsa, bir üçüncüsünün daha eklenmesini ister. Ancak Ademoğlunun karnını topraktan başkası dolduramaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."* anlamında bir ayet okuduklarını ve bunun daha sonra kaldırıldığını ifade etmektedir."[253]

2- Kemâluddîn el-'Atâikî el-Hıllî: "Hattı ve hükmü nesholunan ayetlerden biri şudur: *"Ademoğlunun iki vadi dolusu gümüşü olsa bir üçüncüsünü daha ister. Üç vadi dolusu olsa, dördüncüsünü ister. Ama Ademoğlunun karnını topraktan başkası doldurmaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."*[254]

3- Ebû Cafer et-Tûsî: "Kur'ân'da bazı ayetler bulunmaktaydı, daha sonra nesholundu. Bunlardan biri de şudur: *"Ademoğlunun karnını topraktan başkası doldurmaz. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder."*[255]

4. Rivayet:

Misver b. Muhrime şöyle rivayet etmektedir: "Ömer, Abdurrahmân b. 'Avf'a: 'Bize inzal edilenler içerisinde *"İlk sefer cihad ettiğiniz gibi cihad ediniz"* ayetini bulamadın mı? Biz bu ayeti bulamıyoruz.' dedi. 'Kur'ân'dan iskat edilenlerle birlikte o da çıkarıldı." dedi.

Hûî, Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla suçlarken bu rivayete *el-Beyân* adlı eserinde yer vermektedir.[256]

Suyûtî de *el-İtkân*'da "Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler" başlığı altında bu rivayete yer vermektedir.[257] Müslüman alimlerin ifade

---

251 *el-Beyân*, s.204
252 *el-İtkân*, c.2, s.719
253 *Mecma'u'l-Beyân*, Bakara Sûresi 106. ayet açıklaması.
254 *en-Nâsih ve'l-Mensûh*, s.34
255 *et-Tibyân*, c.1, s.394, Bakara, 106 açıklaması.
256 *el-Beyân*, s.204
257 *el-İtkân*, c.2, s.720

ettikleri gibi biz de ravinin 'Kur'ân'dan iskat edilenlerle birlikte o ayet de çıkarıldı' cümlesinin Kur'ân'da tilaveti neshedilenlerle birlikte bu ayetin de tilavetinin neshedildiği anlamına geldiğini ifade etmekteyiz.

5. Rivayet:

Ebû Süfyân el-Kilâ'î şöyle rivayet etmektedir: "Mesleme b. Muhalled el-Ensârî, birgün kendilerine "Kur'ân'da mushafa yazılmamış olan iki ayeti bana bildirin!" dedi. Bir şey söylemediler. Yanlarında Ebu'l-Kenûd Sa'd b. Mâlik de bulunmaktaydı. İbn Mesleme şöyle dedi: "İman edenler, hicret edenler ve mallarıyla, canlarıyla Allah yolunda cihad edenler sizin felaha erdiğinize sevinmiyorlar mı? Onları barındıranlar, destekleyenler ve Allah'ın kendilerine gazab ettiği kavme karşı onları savunanlar.. hiçbir nefis onların yaptıklarına mükafat olarak nasıl bir göz sevinci gizlendiğini bilemez."

el-Hûî, *el-Beyân* adlı eserinde Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederek bu rivayete yer vermektedir.[258]

Suyûtî de aynı rivayeti *el-İtkân* adlı eserinde "Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler" başlığı altında zikretmektedir.[259]

Görüşümüze göre bu rivayet şayet sahih ise, tilaveti neshedilenler kapsamında addedilir.

6. Rivayet:

Zerr'in rivayetine göre Ubey b. Ka'b "Ey Zerr" dedi, "Ahzâb Sûresi nasıl bir şekilde okunuyor?" 'Yetmiş üç ayet olarak' dedim. "(Eksiksiz) olsaydı, Bakara Sûresi kadar ya da daha uzun olurdu." dedi.

el-Hûî, bu rivayeti *el-Beyân* adlı eserinde Ehl-i sünneti Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederek zikretmektedir.[260]

Suyûtî aynı rivayete "Hükmü Kalıp Tilaveti Mensuh Olanlar" başlığı altında yer vermektedir.[261]

Şîa'nın önde gelen alimleri neshin bu türünü kabul etmektedirler. Bu ilim adamlarından olarak şu isimleri zikredebiliriz:

1- Şeyh Ebû Ali et-Tabersî: "… Üçüncü olarak; tehir (geciktirme) anlamında olmasıdır. Kur'ân-ı Kerim'in inmesi, bir süre okunup uygulamada kalması ve daha sonra neshedilmek suretiyle tilavetinin

---

258 *el-Beyân*, s.205
259 *el-İtkân*, c.2, s.721
260 *el-Beyân*, s.204
261 *el-İtkân*, c.2, s.718

tamamen silinerek kaldırılmasıdır. Tevili ile amel edilmez. Buna misal olarak Zer b. Hubeyş'ten yapılan şu rivayet gösterilebilir: "Ubey kendisine 'Ahzab Sûresi'ni kaç ayet olarak okuyorsunuz?' diye sorduğunda 'Yetmiş küsür ayet' demiştir. Bunun üzerine Ubey, 'Biz Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile birlikte iken Bakara Sûresi'nden daha uzun olarak okumuştum.' demiştir."[262]

2- Ebû Cafer et-Tûsî: "Kur'ân'da bazı şeylerin (farklı ayetlerin -çev.-) de var olduğu ve bunların adetleri hakkında çok sayıda rivayet nakledilmiştir. Bunlardan biri de Ahzab Sûresi'nin Bakara Sûresi'ne denk uzunlukta olduğunu bildiren rivayettir.[263]

7. Rivayet:

Bi'r Ma'ûne'de şehit edilen ashab ile alakalı olarak Enes *radıyallâhu anh*'tan aktarılan rivayete göre Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* böylesine çirkin bir cinayeti işleyen katillere beddua ederek kunutta bulunmuştur. Enes "Şehit edilenler hakkında kıraat ettiğimiz bir ayet nazil olmuş, daha sonra kaldırılmıştır." deyip bu ayetin şöyle olduğunu bildirmiştir: *"Bizim Rabbimizle buluştuğumuzu; O'nun bizden, bizim de O'ndan razı olduğumuzu kavmimize bildirin!"*

Şiî ulemadan Rasûl Caferyân *Ukzûbetu't-Tahrîf* adlı eserinde Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla suçlayarak bu rivayete yer vermektedir.[264]

Aynı rivayeti Suyûtî de *el-İtkân*'da "Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler" başlığı altında zikretmektedir.[265] Müslüman alimlerin ifade ettikleri gibi bizim de görüşümüz "daha sonra kaldırılmıştır" ifadesi 'daha sonra neshedilmiştir' anlamına gelmektedir.

Burada nesh bulunduğunu önde gelen şia alimleri de ifade etmektedirler. Bu alimlerden bazıları şunlardır:

1- Ebû Ali et-Tabersî: Kur'ân'da bazı ayetlerin bulunup daha sonra tilavetlerinin neshedildiğine dair birçok rivayet varid olmuştur. Bu rivayetlerden biri Enes'ten aktarılmıştır. Buna göre Enes şöyle anlatır: Bi'r Ma'ûne'de öldürülen Ensar'dan yetmiş kişi hakkında şöyle kıraat etmiştik: *"Bizim Rabbimizle buluştuğumuzu; O'nun bizden, bizim de O'ndan razı olduğumuzu kavmimize bildirin!"* Bu (ayet) daha sonra kaldırılmıştır.[266]

---

262 *Mecma'u'l-Beyân*, c.1, s.409, Bakara Sûresi 106. ayet açıklaması.
263 *et-Tibyân*, c.1, s.394, Bakara Sûresi 106. ayet açıklaması.
264 *Ukzûbetu't-Tahrîf*, s.47
265 *el-İtkân*, c.2, s.720
266 *Mecma'u'l-Beyân*, c.1, s.406, Bakara Sûresi 106. ayet açıklaması.

2- Ebû Cafer et-Tûsî: Kur'ân'da bazı ayetler vardı daha sonra tilavetleri neshedildi. Bu rivayetlerden biri Enes b. Mâlik'ten aktarılmıştır. Bu rivayette Enes şöyle anlatır: Bi'r Ma'ûne'de öldürülen Ensar'dan yetmiş kişi hakkında şöyle kıraat etmiştik: *"Bizim Rabbimizle buluştuğumuzu; O'nun bizden, bizim de O'ndan razı olduğumuzu kavmimize bildirin!"* Bu (ayet) daha sonra kaldırılmıştır.[267]

8. Rivayet:

Rivayete göre Humeyde bnt. Ebî Yunus şöyle anlatmaktadır: "Seksen yaşında iken babam bana Âişe mushafında bulunan şu ayeti okumuştu: *"Allah ve melekleri peygambere salât ederler. Ey iman edenler siz de ona ve ilk saflarda namaz kılanlara salât ve selâm edin!"* Humeyde "Bu Osman'ın mushafı değiştirmesinden önceydi" der.

el-Hûî bu rivayete *el-Beyân* adlı eserinde Sünnîleri Kur'ân'a ta'n etmekle suçlayarak yer vermektedir.[268]

Aynı rivayeti Suyûtî *el-İtkân*'da "Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler" başlığı altında zikretmektedir.[269]

"…ve ilk saflarda namaz kılanlara" şeklindeki fazlalık kısmın tilaveti neshedilmiştir. Osman *radıyallâhu anh* insanları tek bir Mushaf etrafında toplamadan önce bu fazlalık kısım mevcut bulunmaktaydı. Hz. Osmân *radıyallâhu anh* tilaveti mensuh olanları Kur'ân'dan çıkarmıştır. Ayrıca bu kısım mütevatir olmadığından şaz kıraat olarak değerlendirilmektedir.

9. Rivayet:

İbn Abbas ve Ubey b. Ka'b Mushaflarında bulunan Hal' ve Hafd Sûreleri[270] hakkında zikredilen rivayetler. Bahsedilen sûreler şu şekildedir: *"Allahım, senin yardımını dileriz. Bağışlanma ve mağfiret isteriz. Seni övgüyle anar; nankörlük etmeyiz. Sana karşı günah işleyenleri, facirlik yapanları terk eder, onlarla ilişki kurmayız. Allahım, yalnızca sana ibadet ederiz. Sırf senin için namaz kılarız. Yalnızca sana secde ederiz. Senin yolunda çalışıp çabalar, yardımımızı esirgemeyiz. Rahmetini umarız. Azabından korkarız. Çünkü senin azabın ya Rabbi, kafirlerin peşini bırakmaz."*

267 *et-Tibyân*, c.1, s.394, Bakara Sûresi 106. ayet açıklaması.
268 *el-Beyân*, s.204
269 *el-İtkân*, c.2, s.718
270 Bunlar olarak kunut duası olarak bilinen dualardır. (çev.)

el-Hûî bu rivayeti Sünnîleri itham ederek *el-Beyân* adlı eserinde zikretmektedir.[271]

Suyûtî de aynı rivayeti *el-İtkân* adlı eserinde “Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler” başlığı altında zikretmektedir.[272]

Suyûtî şöyle der: “el-Huseyn b. el-Munâdî *en-Nâsih ve’l-Mensûh* adlı eserinde Kur’ân’dan resminin kaldırıldığı, fakat gönüllerden ezberinin kaldırılmadığı ayetlerden biri de vitirde okunan kunut sûreleridir. Bunlar Hal’ ve Hafd Sûreleri olarak adlandırılır.” demektedir. (Yani bu iki sûrenin tilavetleri neshedilmiştir.)

10. Rivayet:

Ebû Ubeyd şöyle der: İsmail b. İbrahim bize Eyyub > Nâfi’ > İbn Ömer yoluyla şunu tahdis etmiştir: “Hiçbiriniz Kur’ân’ın tümünü aldım, demesin! Birçoğu gitmiş olduğu halde Kur’ân’ın tümünü nereden bilecek? Buna mukabil Kur’ân’ın zahir olan kadarını aldım, desin!

el-Hûî bu rivayeti Sünnîleri Kur’ân’a dil uzatmakla itham ederken *el-Beyân* adlı eserinde zikreder.[273]

Aynı rivayete Suyûtî *el-İtkân*’da “Hükmü Kalıp Tilaveti Nesholunanlar” başlığı altında yer vermektedir.[274] Müslüman alimlerin ifade etmiş oldukları görüşe iştirak ederek “(Kur’ân’ın) biçoğu gitmiş olduğu halde” sözü ile kastedilenin tilaveti neshedilenler olduğunu belirtmek isteriz.

11. Rivayet:

‘Urve b. Zubeyr Hz. Âişe’nin şöyle dediğini rivayet eder: “Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* döneminde Ahzâb Sûresi 200 ayet olarak okunurdu. Osman Mushafları yazdığında bu Mushaflar konusunda şimdi olduğundan fazlasına muktedir olamadık.”

Bu rivayeti Hûî *el-Beyân* adlı eserinde Sünnileri Kur’ân’a ta’n etmekle itham ederek zikretmektedir.[275]

Aynı rivayeti Suyûtî, *el-İtkân*’da “Hükmü Kalıp Tilaveti Neshedilenler” başlığı altında zikreder.[276] Şunu ifade etmek isteriz ki, Ahzâb

---

271 *el-Beyân*, s.203
272 *el-İtkân*, c.2, s.721
273 *el-Beyân*, s.203
274 *el-İtkân*, c.2, s.718
275 *el-Beyân*, s.203
276 *el-İtkân*, c.2, s.718

Sûresi şu ankinden daha uzuncaydı. Tûsî ve Tabersî gibi iki büyük şii alimin de kabul ettiği gibi bu sûrenin birçok ayeti neshedilmiştir. Konuyla ilgili olarak 6. rivayete bakılabilir.

"Osman Mushafları yazdığında bu Mushaflar konusunda şimdi olduğundan fazlasına muktedir olamadık." ifadesiyle kastedilen şudur: Osman insanları tek bir Mushaf etrafında topladığında tilaveti mensuh olan ayetleri yazmadı. Tabiatıyla Ahzâb Sûresi mensuh ayetlerle birlikte daha uzundu. Neshedilmiş olan ayetler çıkarılınca sûre kısaldı. Ve şu anki uzunluğunda kaldı. Kur'ân'ın mütevatir oluşu gibi bu da mütevatirdir.

12. Rivayet:

Hûî şöyle der: Taberânî'nin Ömer b. Hattab yoluyla merfu ve muvassak olarak tahric ettiği rivayete göre "Kur'ân bir milyon on yedi bin harftir."

Hûî bu rivayete *el-Beyân* adlı eserinde Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederken yer vermektedir.[277]

Bu rivayet Ömer *radıyallâhu anh* hakkında uydurulmuş yalandan başka bir şey değildir.[278]

13. Rivayet:

Abdurrâzık, İbn Cureyc > 'Amr b. Dînâr yoluyla haber verdiğine göre şöyle demiştir: "Bucâle et-Temîmî'nin şöyle anlattığını duydum: Ömer b. Hattâb mescidde bir gencin kucağında bir mushaf gördü. Bu mushafta şöyle bir ayet bulunmaktaydı: *"Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha evladır. Onların babasıdır."*

Bu rivayeti şii ilim adamı Rasûl Caferyân *Ukzûbetu Tahrîfi'l-Kur'ân* adlı eserinde zikretmektedir. Bu kitabın ismi daha sonra *el-Kur'ân ve De'âvi't-Tahrîf* olarak değiştirilmiştir. Müellif Sünnileri Kur'ân'a ta'n etmekle itham eder.[279]

"Onların babasıdır" sözünün tilaveti mensuhtur. Şaz kıraatlerden sayılmaktadır. Şîa'nın önde gelen ilim adamları da bu tür neshi kabul etmektedirler:

1- el-Feyz el-Kâşânî lakaplı Muhsin: *Tefsîru's-Sâfî* adlı eserinde şunları kaydetmektedir: "Bâkır ve Sadık aleyhimâsselâm'dan riva-

---

277 *el-Beyân*, s.202

278 el-Elbânî, *Da'îfu'l-Câmi'*, 4133. rivayet

279 *Ukzûbetu't-Tahrîf*, s.49

yete göre *"(Peygamberin) Hanımları anaları, kendisi de babalarıdır."* anlamında ayeti okumuşlardır.[280]

2- Sultan Ali Şah lakaplı Şii alim Muhammed el-Cenâbezî: "Peygamber müminlere kendi nefislerinden daha evladır. Hanımları da anneleridir." anlamındaki Ahzâb Sûresi 6. ayeti açıklarken Sadık *"kendisi de onların babalarıdır"* şeklinde okumuştur.[281]

3- Büyük müfessir Ali b. İbrahim el-Kummî: Aynı ayeti tefsir ederken *"Kendisi müminlerin babası, hanımları da anneleridir"* şeklinde inmiştir, der.[282]

14. Rivayet:

'Urve'den gelen rivayete göre şöyle demiştir: "'Âişe mushafında *"Namazları, orta namazı ve ikindi namazını muhafaza edin!"* yazılıydı.

Bu rivayeti şii alim Rasûl Caferyân *Ukzûbetu't-Tahrîf* adlı eserinde Sünnileri itham ederek zikretmektedir.[283]

"İkindi namazını" kısmı tilaveti mensuh olan ayetlerdendir. Ayrıca mütevatir olmayan şaz kıraatlerden sayılır. Bu şaz kıraatleri Şîa'nın büyük alimleri de dile getirmektedir. Bu alimlerden bazıları şunlardır:

1- Ali b. İbrahim el-Kummî: Tefsirinde şöyle demektedir: "Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan rivayete göre şöyle kıraatte bulunmuştu: *"Namazları, orta namazı ve ikindi namazını muhafaza edin! Allah için adalet sahibi olun!"*[284]

2- Büyük müfessir Hâşim el-Bahrânî: Tefsirinde şöyle demektedir: "Bazı kıraatlerde (anlam olarak) *"Namazları, orta namazı ve ikindi namazını muhafaza edin! Allah için adalet sahibi olun!"* olarak geçer."[285]

3- el-Feyz el-Kâşânî lakaplı Muhsin: Tefsirinde Kummî > Sadık aleyhisselâm kanalıyla gelen şu rivayete yer vermektedir: "(Sadık) *"Namazları, orta namazı ve ikindi namazını muhafaza edin! Allah için adalet sahibi olun!"* şeklinde okumuştur."[286]

4- Müfessir Muhammed b. Mes'ûd el-'Ayyâşî: Tefsirinde Muhammed b. Muslim > Ebû Cafer yoluyla gelen şöyle bir rivayet nak-

280 *Tefsîru's-Sâfî*, c.4, s.164, Ahzâb Sûresi 6. ayetin açıklaması.
281 *Beyânu's-Se'âde fî Makâmâti'l-'İbâde*, c.3, s.230.
282 *Tefsîru'l-Kummî*, c.2, s.176.
283 *Ukzûbetu't-Tahrîf*, s.43.
284 *Tefsîru'l-Kummî*, c.1, s.106, Bakara Sûresi 238. ayet tefsiri.
285 *Tefsîru'l-Burhân*, c.1, s.230, Bakara, 238. ayet tefsiri.
286 *Tefsîru's-Sâfî*, c.1, s.269, Bakara, 238. ayet tefsiri.

leder: "Kendisine *'orta namaz'*, dediğimde *"Namazları, orta namazı ve ikindi namazını muhafaza edin! Allah için adalet sahibi olun!"* dedi."[287]

15. Rivayet:

Kabsa b. 'Ukbe … > İbrahim b. 'Alkame yoluyla bize şunu tahdis etti: "Abdullah'ın ashabından bir grupla Şam'a girdim. Ebû'd-Derdâ bizim orada olduğumuzu duyunca yanımıza geldi. 'İçinizde Kur'ân hafızı var mı?' dedi. 'Evet' dedik. 'Hanginiz?' diye sordu. Beni gösterdiler. 'Oku!' dedi. *"Bürüdüğü zaman geceye, açıldığı zaman gündüze, erkeğe ve dişiye yemin olsun ki"* şeklinde okudum. 'Sen bunun arkadaşının ağzından mı duydun?' dedi. 'Evet' dedim. 'Ben de Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ağzından duydum, ama bunlar (bu şekilde okunmasını) engelliyorlar.' dedi.

Rasûl Caferyân, *Ukzûbetu't-Tahrîf* adlı eserinde Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederken bu rivayete yer vermektedir.[288]

Bu kıraat mütevatir olmayan şaz bir kıraat sayılmaktadır. Mütevatir olan kıraat ise (*erkeğe ve dişiye yemin olsun ki* değil) "Erkeği ve dişiyi yaratana"[289] şeklindedir. Bu kıraate âhâd yolundan gelen kıraat denilmektedir.[290]

Büyük Şiî müfessir Ebû Ali et-Tabersî *Mecma'u'l-Beyân* adlı eserinde Leyl Sûresi tefsirinde şunları dile getirmektedir: "Şaz kıraatler arasında Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in kıraati, Ali b. Ebî Tâlib aleyhisselâm'ın, İbn Mes'ûd'un, Ebu'd-Derdâ'nın ve İbn Abbas'ın kıraati olan ve *mâ* edatı zikredilmeyen *"Açıldığı zaman gündüze yemin olsun! Erkeği ve dişiyi yaratmıştır"* kıraati de yer almaktadır. Bu rivayet Ebû Abdillah aleyhisselâm'dan rivayet edilmiştir.

Bu itiraf, büyük bir şii müfessirin *mâ* edatının yer almadığı şaz bir kıraatin varlığını kabul ettiğini; bunun akabinde de bir kıraat şaz ise bir iki harf ya da bir iki kelimenin değiştirilmiş olmasının önemsenmediğini göstermektedir. Çünkü böyle bir kıraat, artık mütevatir değil şazdır. Osman *radıyallâhu anh* tarafından cem edilip de ashab-ı kiram tarafından üzerinde icma edilmiş olan Kur'ân'dan olamaz.

---

287 *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, c.1, Bakara Sûresi 238. ayetin tefsiri.
288 *Ukzûbetu't-Tahrîf*, s.46
289 bk. Ebû Tâhir Abdulkayyûm es-Sindî, *Safahât fî 'Ulûmi'l-Kırâât*, s.90, el-Mektebetu'l-İm dâdiyye
290 bk. Suyûtî, *el-İtkân*, c.1, s.240

16. Rivayet:

Ebbân b. 'İmrân bize şöyle tahdis etmiştir: "Abdurrahman b. Esved'e 'Sen *"Sırâta men en'amte 'aleyhim ğayri'l-mağdûbi 'aleyhim ve ğari'd-dâllîn"* şeklinde okuyorsun dedim."

Rasûl Caferyân bu rivayete *Ukzûbetu't-Tahrîf* adlı eserinde Sünnileri Kur'ân'a dil uzatmakla itham ederken yer verir.[291]

Bu kıraat da şaz sayılmaktadır.

İki şii müfessir bu kıraatin şaz olduğunu kabul etmektedir:

1- Muhammed b. Mes'ûd el-'Ayyâşî: Tefsirinde İbn Ebî Rif'a'dan rivayetle *"ğayri'l-mağdûbi 'aleyhim ve ğayri'd-dâllîn"* ayeti ile ilgili olarak böyle nazil olmuştur, der. Bu esere talik yazmış olan Hâşim el-Mahallâtî *"ğayri'd-dâllîn"*in kıraat farklılığı olduğunu belirtmektedir.[292]

2- Ali b. İbrahim el-Kummî: Tefsirinde bu görüşü dile getirmektedir.[293]

17. Rivayet:

Garanik Hadisi

Ebû Bekr b. el-'Arabî[294], Kurtubî[295] ve Şeyh el-Elbânî *rahimehullâh* bu kıssayı zayıf kabul etmektedirler. Şeyh el-Elbânî şöyle demektedir: "Kıssa ile ilgili rivayetler … irsal, zayıflık ve cehalet illetleri taşımaktadır. Delil olarak kullanılmaya imkan sağlayan herhangi bir unsur barındırmamaktadır. İçeriğindeki nübüvvet ve risalet makamına layık olmayacak derecedeki tutarsızlık ve nekaret de zayıf olduğunu ve hatta batıl olduğunu pekiştirmektedir." Şeyh el-Elbânî'nin söz konusu kıssanın sened ve metin yönünden batıl olduğuna dair kaleme aldığı özel bir tasnif eseri bulunmaktadır. Beyrut, el-Mektebu'l-İslâmî tarafından neşredilen eserin adı *Nasbu'l-Mecânîk li Nesfi Kıssati'l-Ğarânîk* şeklindedir.

18. Rivayet:

Ebû Bekr b. Ebî Dâvûd *el-Mesâhif* adlı eserinde şunu kaydetmektedir: "İbn Vehb yoluyla Ebu't-Tâhir bize şöyle tahdis etmiştir:

---

291 *Ukzûbetu't-Tahrîf,* s.38.

292 *Tefsîru'l-'Ayyâşî,* c.1, s.38.

293 *Tefsîru'l-Kummî,* c.1, s58.

294 *Ahkâmu'l-Kur'ân,* Hac Sûresi 52. ayet tefsiri.

295 *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'âni'l-Kerîm,* c.12, s.81-82.

Mâlik'e Osman *radıyallâhu anh* mushafı hakkında sordum 'gitti' dedi."[296]

İmam Mâlik rahimehullâh'ın şu an iki kapak arasında mevcut bulunan Kur'ân'ın Osman *radıyallâhu anh* tarafından derlenen ve diğer ülkelere de yayılan mushaf olmadığı; bunun başka bir Mushaf olduğunu ifade ettiğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır.

Bu eserle kastedilen *İmam Mushaf* olarak adlandırılan mushaftır. Bu Mushaf müminlerin emiri Osman *radıyallâhu anh* yanında bulunan ve bizzat kendisinin okuduğu Mushaf idi. Onu sırf kendisi için bulunduruyordu. Osman *radıyallâhu anh* tarafından yazılmış olan Mushaflar sahih olan görüşe göre altı tanedir:

İmam mushafı: Özel Medine mushafı olarak da adlandırılmaktadır. Osman *radıyallâhu anh* onu yalnız kendisi için yanında bulunduruyordu.

Genel Medine Mushafı: Medine halkında bulunan Mushaf.

Mekke Mushafı,

Şam Mushafı,

Kûfe Mushafı,

Basra Mushafı.

19. Rivayet:

Bu rivayet Osman Mushafı'nda Haccac b. Yusuf tarafından yazılan ve değiştirilenler hakkındadır. *el-Mesâhif*'te şöyle anlatılır:

"Abbâd b. Suhayb > 'Avf b. Ebî Cemîle yoluyla Ebû Hâtim es-Sicistânî bize şöyle tahdis etmiştir: Haccac b. Yusuf, Osman mushafındaki on bir harfi değiştirdi. Devamla şöyle der:

Bakara Sûresi'nde[297] "lem yetesenne ve'nzur" ayetinde *hâ* harfi yokken harf eklemiş "lem yetesenneh" yapmıştır.

Mâide Sûresi'nde[298] yer alan ayet "şerî'aten ve minhâcen" şeklinde iken bunu da değiştirip "şir'aten ve minhâcen" yapmıştır.

Yunus Sûresi'nde[299] "huvellezî yunşiruküm" ayetini değiştirmiş "yuseyyiruküm" yapmıştır.

Yusuf Sûresi'nde[300] yer alan "ene âtîküm bi te'vîlih" ayetini "ene unebbiuküm bi te'vîlih" olarak değiştirmiştir.

---

296 İbn Ebî Dâvûd, *el-Mesâhif,* s.44
297 Bakara, 2/259
298 Mâide, 5/48
299 Yunus, 10/22
300 Yusuf, 12/45

Muminûn sûresi'nde[301] üçü bir arada "yekûlûne lillâli lillâli lillâli" şeklinde yer alan ayeti değiştirmiş ve üçünü ayrı ayrı zikretmiştir.

Şu'arâ Sûresi'nde Nuh kıssasında[302] "mine'l-muhracîn" şeklindeki ayeti "mine'l-mercûmîn" olarak; Lut kıssasında[303] "mine'l-mercûmîn" şeklinde yer alan ayeti de "mine'l-muhracîn" olarak değiştirmiştir.

Zuhruf Sûresi'ndeki[304] "Nahnu kasemnâ beynehumâ me'âyişehum" ayetini "ma'îşetehum" olarak değiştirmiştir.

"Min mâin ğayri yâsin" ayetini "min mâin ğayri âsin"[305] olarak değiştirmiştir.

Hadid Sûresi'nde[306] yer alan "fellezîne âmenû vettekav lehum ecrun kebîr" ayetini "ve enfekû" şeklinde değiştirmiştir.

Tekvir Sûresi'nde[307] bulunan "Ve mâ huve 'ala'l-ğaybi bi zanîn" ayetini "bi danîn" olarak değiştirmiştir.

Bu rivayet oldukça zayıftır. Senedinde yer alan ravilerden 'Abbâd b. Suhayb *da'îfu'l-hadîs* ve *munkeru'l-hadîs*tir. Konuya ilişkin olarak Sicistânî tarafından kaleme alınıp Mektebetu'd-Dıyâ tarafından Tanta'da neşredilen ve Muhammed Abduh tarafından tahkiki yapılan *Kitâbu'l-Mesâhif* adlı eserin 157-272 sayfalarına bakılabilir.

20. Rivayet:

İbn Abbas *"Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip (izin alıp) ev halkına selam vermedikçe girmeyin." (Nûr, 24/27)* ayeti hakkında "Katip "hattâ teste'zinû" yazacağına hata ile "hattâ teste'nisû" yazmıştır." demektedir. Hâkim bu rivayetin Buhârî ve Müslim şartına göre sahih olduğunu; fakat tahric etmediklerini ifade eder. Zehebî de *et-Telhîs*'te Buhârî ve Müslim'in şartına uygun olduğunu söyler.[308]

a- Bu rivayet İbn Abbas'tan sabit değildir; münkerdir. Çünkü Cafer b. İyâs > Mücahid yoluyla gelen bir rivayettir. İmam Ahmed şöyle demektedir: "Şu'be Ebû Bişr'in Mücahid'den aktardığı rivayeti zayıf sayardı." Yahyâ b. Ma'în şöyle demektedir: "Şu'be Mücahid kana-

301 Müminûn, 23/85, 87, 89
302 Şu'arâ, 26/116
303 Şu'arâ, 26/167
304 Zuhruf, 43/32
305 Muhammed, 47/15
306 Hadid, 57/7
307 Tekvîr, 81/24
308 *el-Müstedrek 'alâ's-Sahîhayn*, c.2, s.430, 3496. hadis, Dâru'l-Kütubi'l-İlmiyye

lıyla gelen tefsiri konusunda olumsuz değerlendirmelerde bulunmuştur." İbn Hacer *et-Takrîb*'de şöyle demektedir: "Sa'îd b. Cubeyr tarikinde sikadır. Hubeyb b. Sâlim ve Mücahid'in bulunduğu senedde Şu'be kendisini zayıf saymaktadır."

b- Ebû Hayyân şöyle demektedir: "İbn Abbas'tan "teste'nisû" ifadesinin hatayla söylendiğini ya da katibin yanılgısı olduğunu; halbuki İbn Abbas'ın "hattâ teste'zinû" şeklinde okumuş olduğunu rivayet eden İslam'a dil uzatmış ve dinde ilhada sapmış demektir. İbn Abbas bu gibi söylemlerden uzaktır. "Teste'nisû" ifadesinin manası tam olarak oturmakta ve Arap dili açısından da açık seçik anlaşılmaktadır."[309]

c- İbn Abbas'ın "teste'nisû" şeklinde okuduğu ve bunu istizan, yani izin istemek olarak tefsir ettiği sabittir. İbn Abbas'tan *"Ey iman edenler! Kendi evinizden başka evlere, geldiğinizi farkettirip (izin alıp) ev halkına selam vermedikçe girmeyin." (Nûr, 24/27)* ayeti hakkında rivayet edildiğine göre "İsti'nâs, istizan (izin istemek) anlamına gelir" demiştir.[310]

21. Rivayet:

Suyûtî şöyle demektedir: "…İbn Eşte ve İbn Ebî Hâtim'in İbn Abbas yoluyla tahric ettiklerine göre *"Onun nurunun temsili bir kandillik gibidir" (Nur, 24/35)* ayeti hakkında şöyle demiştir: "Bu ayette katibin bir yanılgısı söz konusudur. Çünkü Allah celle celâluhû'nun nuru kandillik gibi olmaktan daha yücedir. Bu (ayet) aslında *"Müminin nurunun temsili kandillik gibidir."* şeklindedir.[311] Ebû 'Ubeyd *Fedâilu'l-Kur'ân*'da şöyle der: "İbn Cureyc > Mücahid yoluyla Haccâc'ın bize tahdis ettiğine göre Mücahid, bu ayeti "Müminlerin nurunun temsili içinde lamba bulunan kandillik gibidir" anlamında kıraat etmiştir.[312]

a- Kıraat ravilerinden hiçbirisi İbn Abbas'ın "Müminin nurunun temsili" anlamında okuduğunu rivayet etmiş değildir. Bu da kendisi hakkında yapılan rivayetin sahih olmadığının delilidir. Nasıl olur da doğru olduğuna inandığını bırakıp da hata olduğuna inandığı kıraati uygular.

b- İbnu'l-Enbârî ve başka alimler bu rivayetlerin zayıf olduğunu ifade etmektedirler. Kıraatte bu harflerin sabit olduğuna dair İbn Ab-

309 *Tefsîru'l-Bahri'l-Muhît*, c.6, s.410; ayrıca bk. *El-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, c.2, s.276
310 *Tefsîru't-Taberî*, c.18, s.110
311 *el-İtkân*, c.1, s.393
312 *Fedâilu'l-Kur'ân*, c.2, s.129, 646.hadis

bas ve diğerlerinden nakledilen başka rivayetlere istinad ederek burada zikredilen rivayetlere muhalefet göstermektedirler.[313]

c- Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle demektedir: "(Vahyi yazan) katibin yanıldığını söyleyen kimse daha çirkin bir yanlış yapmış demektir. Çünkü Mushaf tevatür yoluyla nakledilmiştir. Birçok Mushaf (kopye edilerek) yazılmıştır. Bu durumda yanılgı bulunması nasıl düşünülebilir?"[314]

d- İbn Abbas *radıyallâhu anhumâ* Kur'ân'ı Zeyd b. Sâbit ve Ubey b. Ka'b *radıyallâhu anhumâ*'dan almıştır. Bu iki sahabi Osman *radıyallâhu anh* zamanında Kur'ân'ı cem etmiş olan sahabilerdir. Zeyd aynı zamanda Kur'ân'ı Ebû Bekr'in emriyle cem etmiş olan sahabidir. Vahiy katibidir. Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in emri ve ikrarı ile vahyi yazıya dökerdi. İbn Abbas, Zeyd'in bu durumunu çok iyi bir şekilde bilmekteydi. (İbn Abbas'ın) bu iki sahabiden Kur'ân'ı alıp da Mushaflara yazdıklarına dil uzatması akla uygun değildir.[315]

e- Abdullah b. Abbas'ın yaşı küçük sahabilerden olması, Kur'ân'ı Ubey b. Ka'b *radıyallâhu anh* ile Zeyd b. Sâbit *radıyallâhu anh*'tan okuyarak öğrenmiş olması da bu rivayette bildirilenin aksine delalet eder.[316] Abdullah b. Abbas'tan Ebû Cafer, Nâfi', İbn Kesîr, Ebû 'Amr gibi kıraat imamları, kıraat rivayetinde bulunmuşlardır. Bu ilim adamlarının kıraatlerinde yukarıdaki ile alakalı hiçbir husus bulunmamaktadır. Aksine İbn Abbas'ın kıraati çoğunluğun kıraatine uygundur.

f- Buna rağmen Ubey *radıyallâhu anh*'ın "müminin nurunun temsili" şeklinde okuduğu rivayet edilmektedir. Bu şaz ve Mushaflardakine muhalif olan bir kıraattir. Bu rivayetin şu şekilde yorumlanması gerekir: Ubey *radıyallâhu anh "meselu nûrihi"* mütevatir kıraatindeki zamiri böyle tefsir etmektedir. Yahut da bu kıraat mensuh bir kıraattir.[317]

22. Rivayet:

Rivayete göre Âişe şöyle demiştir: "Recmle ilgili ve büyük yaşta olan kimsenin on kez emzirilmesi hakkında ayet nazil olmuştu. (Bu ayetler) benim yatağımın altındaki bir sahifede yazılı bulunmaktaydı. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* vefat edince cenaze işlemleri ile

313 *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, c.2, s.276
314 *Mecmû'u Fetâvâ Şeyhilislam İbn Teymiyye*, c.15, s.255
315 *Menâhilu'l-'İrfân*, c.1, s.392
316 bk. *en-Neşr fi'l-Kırââti'l-'Aşr*, c.1, s.178, 122; *Ma'rifetu'l-Kurrâi'l-Kibâr*, c.1, s.57, 45
317 *el-Bahru'l-Muhît*, c.6, s.418; *Menâhilu'l-'İrfân*, c.1, s.391

meşgul olduğumuz sırada evcil bir hayvan içeri girerek bu sahifeyi yemiş."[318]

a- Hadisin senedinde Muhammed b. İshak bulunmaktadır. Müdellis bir ravidir. An'ane de yapmaktadır. İbn Hacer kendisini müdellislerin üçüncü mertebesinde zikreder. Bu mertebe bol tedlis yapanların tabakasıdır. Bu tabakada yer alan ravilerin semâî yolla alındığı açıkça ifade edilmeyenler dışındaki rivayetlerini, ilim adamları delil olarak kullanmazlar. Aralarında hadisleri mutlak olarak reddedilmiş bulunanlar da vardır. İbn Hacer rahimehullâh bu ravi hakkında şu değerlendirmede bulunur: "Saduktur. Zayıf ve mechul ravilerden ve bunlardan daha da kötülerinden tedliste bulunmakla ünlenmiştir. Ahmed, Dârekutnî ve daha başka alimlerin yaptığı niteleme bu şekildedir."[319]

b- Rivayetin sahih olduğunu varsaysak bile ne olacak? Çünkü Kur'ân'ın naklinde muteber olan yazılı olan değil ezberde bulunanlardır. Sabit olduğuna göre vahyi Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem* için yazıya döken sahabe-i kiram aynı zamanda kendileri için de yazmaktaydılar. Bu yazılanlardan tek bir yaprağın üzerinde yazılı olanlarla birlikte kaybolması Kur'ân-ı Kerim'in korunmuşluğu hususunda hiçbir şeyi değiştirmez. Özellikle de birer kopyası başkaları yanında da bulunuyorsa…

23. Rivayet:

Ebû 'Ubeyd *Fedâilu'l-Kur'ân*'da şunları kaydetmektedir: "Harun b. Mûsa yoluyla Haccâc bize şunu tahdis etti: Zubeyr b. Hırrît > İkrime yoluyla bize şöyle bildirdi: Mushaflar yazılınca Osman'a sunuldu. Lahn içeren bazı harfler tespit etti. 'Bunları değiştirme! Çünkü Araplar bunları değiştirecekler' dedi ya da 'Araplar bunları kendi dilleri ile Arapçalaştıracaklar. Katip Sakif kabilesinden, imla ettiren de Huzeyl kabilesinden olsaydı, mushafta bu harfler olmazdı.' dedi."[320]

Rivayet zayıftır. Hz. Osman'dan nakledilmiş olduğu sahih değildir. İsnadı zayıf, muzdarip ve munkatıdır. Osman'dan, Katâde mürsel olarak; Nasr b. 'Âsım müsned olarak rivayet etmiştir. Senedinde meçhul bir ravi olan Abdullah b. Futayma bulunmaktadır.[321]

---

318 *İbn Mâce*, c.1, s.625-526, 1944. hadis
319 *Tabakâtu'l-Müdellisîn*, s.51, el-Menâr baskısı
320 *Fedâilu'l-Kur'ân*, c.2, s.171, 738. hadis.
321 *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, c.2, s.270

24. Rivayet:

İbn Mes'ûd'un muavvizeteynin varlığını kabul etmemesi.

a- Nevevî *el-Muhezzeb*'in şerhinde şunları kaydetmektedir: "Müslümanlar Muavvizeteyn'in ve Fâtiha'nın Kur'ân'dan olduğu konusunda icma etmişlerdir. Bu konuda herhangi bir şeyi inkar eden küfre girmiş olur. Konuya ilişkin olarak İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayet asılsızdır. Sahih değildir." (*el-Mecmû'*, c.3, s.396)

Kadı Ebû Bekir de şöyle demektedir: "İbn Mes'ûd'dan Muavvizeyteyn'in Kur'ân'dan olmadığına dair sahih bir nakil gelmiş değildir. Ayrıca bir takım illet ve tevillere dayanarak bunları kendi mushafından silip çıkarttığına dair mahfuz bir rivayet de bulunmamaktadır."[322]

İbn Hazm *el-Muhallâ* adlı eserinin baş kısımlarında şunları dile getirmektedir: "Bu söylenenler İbn Mes'ûd hakkında uydurulmuş bir yalandan ibarettir. İbn Mes'ûd'dan sahih olarak gelen kıraat 'Âsım > Zerr b. Hubeyş tariki ile nakledilmektedir ki, bu kıraatte Muavvizeteyn de, Fatiha da bulunmaktadır.

b- Bu rivayetin sahih olduğunu var sayacak olursak, İbn Mes'ûd Fatiha'nın Kur'ân'dan olduğunu inkar ediyor değildir. Onun inkarı Muavvizeteyn'in ve Fatiha'nın mushafta isbat edilmesine yöneliktir. Kadı Ebû Bekr b. et-Tıyb *et-Takrîb* adlı eserde şunu dile getirmektedir: "Abdullah b. Mes'ûd Muavvizeteyn ve Fatiha'nın Kur'ân'dan olduğunu inkar etmemiştir. O yalnızca Muavvizeteyn ve Fatiha'nın mushafta sabit kılınmasını inkar etmiştir. Çünkü ona göre sünnet olan, yalnızca Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in emri ile sabit kılınıp yazılmasıdır. (İbn Mes'ûd'un) bu hususla ilgili bir şey yazdığı ya da ilgili emri duyduğu hakkında bir bilgi bulamadık. Bu İbn Mes'ûd'un kendi yorumudur; yoksa bahsedilen sûrelerin Kur'ân'dan olduğunun inkarı değildir."

c- İlgili naklî ve aklî veriler nedeniyle Abdullah İbn Mes'ûd'un Muavvizeteyn'in Kur'ân'dan oluşunu inkar etmediğinde kuşku yoktur. Bunları mushaftan sildiğine dair rivayetler ise, bir işkaldir ya da raviye arız olan vehim sonucudur. "Muavvizeteyn" yerine "teavvuz"u sildiğinden bahsedilmiş olabilir. Bu ifade de ravi tarafından yanlış anlaşılıp bizlere kadar yanlış nakledilmiş olabilir.[323]

d- Asım, Hamza, Kisâî ve Halef kıraatleri sahih senedlerle İbn Mes'ûd'a ulaşmaktadır. Ve bu kıraatlerin tümünde Muavvizeteyn ve

---

322 *el-İntisâr li'l-Kur'ân*, c.1, s.61

323 Abdussettâr eş-Şeyh, *Abdullah b. Mes'ûd*, s.137 ve sonrası

Fatiha Sûreleri Kur'ân'dan birer bölüm olarak yer almaktadır. Hal böyle iken İbn Mes'ûd bu sûreleri nasıl inkar edebilir? Bu sûrelerin Kur'ân'dan olduğunu inkar ettiği konusunda İbn Mes'ûd'a yapılan isnadlar fahiş birer yanlıştır.

e- İbn Mes'ûd'un Muavvizeteyn'i inkar etmemiş olduğuna dair aklî ve naklî deliller oldukça fazladır. Bu delillerden bazısını şöyle sıralayabiliriz:

İbn Mes'ûd bu iki sûrenin de yer aldığı son arzda hazır bulunmuştur.

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ashaba ve daha sonra gelenlere Kur'ân'ı Abdullah b. Mes'ûd'dan almalarını emretmiştir. Hz. Peygamber hevadan konuşmaz. Allah celle celâluhû peygamberine, sonucu ancak hak ve hayır olan şeyleri söyletir. Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Muavvizeteyn'i inkar eden birinden Kur'ân'ı almayı teşvik etmesi düşünülebilir mi hiç?

Kur'ân-ı Kerîm Ebû Bekr Sıddîk zamanında cem edilmiştir. Bu iki sûre de ihtilafsız olarak bu derlemede mevcut bulunmaktadır. Kur'ân'ın cem edilme işlemi ashabın, özellikle de kurra sahabîlerin gözleri önünde gerçekleşmiştir. Bu sahabîlerin önde gelenlerinden biri de İbn Mes'ûd'dur. Şayet bu iki sûre ile ilgili olarak bildiği bir şey olsaydı, açıklamada bulunurdu. Bundan daha basit konularda dahi munazarada bulunan ashab, böylesine önemli bir mevzuyu da munazara konusu yaparlardı. Şayet böyle bir şey meydana gelmiş olsaydı bilinir ve yayılırdı.

25 Rivayet:

"Sizin kendinizden olan bir peygamber size geldi…"[324] ayeti, yalnızca Huzeyme b. Sâbir *radıyallâhu anh*'ta yazılıydı. Başka hiçbir sahabide yazılı olarak bulunmuyordu. Yani iddiaya göre sonuç olarak bu ayet mütevatir değildir.

Cevap olarak şunu ifade etmek isteriz; bu ayet-i kerime ashabın Mushaflarında her ne kadar yazılı olarak bulunmasa da hafızalarına nakşetmiş oldukları ezberlerinden mütevatir olarak sabit olmuştur. Tevatüren sabit olabilmesi için yazılı olarak bulunması şart değildir. Yazı, tevatürün de ötesinde bir güven sağlanması içindir.

Bu sebeple İbn Hacer *rahimehullâh* şöyle demektedir[325]: "Ayetin mahfuz (ezberlenmiş) olarak bulunduğu değil, yazılı olarak var olduğu reddedilmektedir."[326]

---

324 Tevbe, 9/128

325 *Fethu'l-Bârî,* c.8, s.631

326 Sicistânî, *Kitâbu'l-Mesâhif,* s.52, Thk. Muhammed b. Abduh, el-Fârûk el-Hadîse, Kahire

Beşinci Bölüm
BAZI ŞİÎ İLİM ADAMLARININ BİYOGRAFİSİ

Müslüman kardeşim! Bu bölümde ilim adamlarının biyografileri-ni kaleme alan saygın Şiî müellifler nazarında bazı Şiî alimlerin ve eserlerinin ne derece önemsendiğini ve yüksek konumda görüldüklerini açıklayacağız. Kitabullah'a ve Ashâb-ı kirâma dil uzatanların önde gelen büyük şii alimleri olduklarını beyan edeceğiz. Bu ilim adamlarının hem Şîa mezhebi mensuplarınca, hem de alimlerince yüceltilip ihtiram edildiklerini açıklayacağız.

A-Bazı Şii Alimlerin Dört Kitap Hakkındaki Görüşleri:

1- İmam Abdülhüseyin Şerefuddin el-Mûsevî şöyle demektedir:

> "İmâmiyye'nin ilk asırdan günümüze kadar usul ve furûu konusunda başvuru kaynağı (mercii) olan *dört kitap* şunlardır: *el-Kâfî, et-Tehzîb, el-İstibsâr* ve *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*. Bu dört kitap mütevatirdir. İçeriğinin sıhhati kesindir. En eski, en üstün, en güzel ve en sağlam olanları *el-Kâfî*'dir."!?[327]

2- Ayetullah Muhammed Sâdık es-Sadr:

> "Şîa *dört kitab*ın muteber olduğu konusunda icma etmiş olsa ve içeriğindeki tüm rivayetlerin sahih olduğunu söylese de…"!?[328]

B-İşaret Edilen İlim Adamlarının Şia Nezdindeki Konumu:

1-Muhammed Bâkır el-Meclisî (ö. 1111h.)

Eserlerinden Bazısı:

Mir'âtu'l-'Ukûl fî Şerhi Ahbâri'r-Rasûl (*el-Kâfî* şerhi), *Bihâru'l-En-*

327 *el-Murâca'ât*, 110. müracaat
328 *eş-Şî'a*, s.127-128

vâri'l-Câmi'a li Dureri Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr, *Cilâu'l-'Uyûn*, *el-Erba'în*, *Hakku'l-Yakîn* ve diğerleri.

el-Erdebîlî şöyle demektedir:

> "Muhammed Bâkır b. Muhammed Takıy b. el-Maksûd Ali. Lakabı el-Meclisî'dir. Allah celle celâluhû makamını yüceltsin! Üstadımız, bizim ve tüm Müslümanların hocası, müctehidlerin sonuncusu, imam, allâme, muhakkık, mudakkık, yüksek değere ve üstün makama sahip, çağının ve zamanının eşsiz şahsiyeti, sika, sebt, ilmi derecesi yüksek, güzel tasnifleri bulunan bir zattır. Kadri yüksek, mevkisi yüce, üstün dereceye sahip, aklî ve naklî ilimlerde bir derya olması bakımından, dikkatli bir gözleme, isabetli bir görüşe sahiptir. Güvenilir, sika, imamet ve adalet sahibi bir zat olması bakımından kelimelerle ifade edilmeyecek kadar meşhurdur. Enfes kitapları bulunmaktadır. Bunların tümünü rivayet edebilmem için bana icazet vermiştir. Eselerinden biri de *Bihâru'l-Envâr*'dır. Bu eser pak imamların önemli haberlerini içermektedir. Şerhini yaptığı bir diğer eserinde de bir milyon beyit bulunmaktadır."!?[329]

el-Hurr el-'Âmilî de şunları kaydetmektedir:

> "Yüce mevlamız Muhammed b. Bâkır b. Muhammed Takıy el-Meclisî alim, fazıl, mahir, muhakkık, mudakkık, allame, yüksek anlayış kapasitesine sahip, fakih, kelamcı, muhaddis, sika, birçok güzellikleri ve erdemleri bünyesinde barındıran, büyük değere sahip bir ilim adamıdır. Allah celle celâluhû kendisine uzun süre baki kalmayı nasip eylesin! Birçok faydalı eser kaleme almıştır: Bu eserlerden biri *Bihâru'l-Envâr fî Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr*'dır. *Kütüb-i Erba'a* ve *Nehcu'l-Belâğa* dışında diğer tüm hadis kaynaklarının rivayetlerini bir araya derlemektedir. Bu iki eserden de çok az sayıda rivayet nakletmektedir. Hadisleri güzel bir tertip içinde müşkilleri açıklayarak vermektedir. Eser 25 cilt tutmaktadır. *Cilâu'l-'Uyûn* ve *Hayâtu'l-Kulûb* da aynı müellifin eserlerindendir."!?[330]

Yusuf el-Bahrânî, el-Meclisî'yi tevsîk ederek şöyle demektedir:

> "Bu ilim adamı kendi zamanında hadis ilmi alanında ve diğer ilimlerde imam idi. Saltanat diyarı Asfahan'da şeyhulislamdı. Dinî ve dünyevî konularda başkan idi. Cuma ve cemaat imamıydı. Hadisin özellikle acem diyarında revaç bulmasını ve yaygınlık kazanmasını sağlamıştır. Adı geçen ilim adamımızın kaleme aldığı eserlerinden biri *Bihâru'l-Envâr*'dır. Bu eserinde bütün ilimleri bir araya derlemiştir. Eser birçok cilt ve kitaptan müteşekkildir."!?[331]

2-Nimetullâh b. Abdillah el-Cezâirî, el-Envâru'n-Nu'mâniyye müellifi:

el-Hurr el-'Âmilî şunları kaydetmektedir:

> "Seyyid Nimet b. Abdillah el-Huseynî el-Cezâirî, erdemli, ilim sahibi, muhakkık, üstün değeri olan, çağdaş müderrislerden bir zattır. *Şerhu't-Tehzîb* ve *Havâşi'l-İstibsâr* eserlerinden bazısıdır."!?[332]

---

329 *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2, s.78-79; Mâmkânî, *Tankîhu'l-Makâl*, c.2, s.85

330 *Emelu'l-Âmâl*, c.2, s.248

331 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.55-56

332 *Emelu'l-Âmâl*, c.2, s.336

Yusuf el-Bahrânî şunları söylemektedir:

> "Seyyid muhaddis Nimetullah Abdullah el-Mûsevî eş-Şoşterî, fazilet sahibi, muhaddis, mudakkık, imamiyenin rivayetleri ile ilgili geniş mutalaaları olan, masumiyet eserleri üzerinde incelemelerde bulunan bir zat idi. Önde gelen ilim ve otorite sahipleri ile sık sık beraber olurdu. Onlar nezdinde belli bir şeref ve makamı bulunmaktaydı. Bu sebepten ötürü kendisinden sonra gelen bazı fazilet sahiplerinin eleştirilerine maruz kalmıştır. Geniş araştırma ürünü olan *Şerhu't-Tehzîb*, birçok ilim ve tahkiki içeren *el-Envâru'n-Nu'mâniyye* eserlerinden bazısıdır."!?[333]

el-Huvansârî şunları diler getirmektedir:

> "Muteahhir alimlerimizin önde gelenlerinden, derya gibi ilme sahip ulemamızın büyüklerindendir. Arapça, edebiyat, fıkıh ve hadis ilimlerinde çağının eşsiz ilim adamlarındandır. Selim bir kalbe, temiz bir yüze, üstün bir karaktere ve değerli eserlere sahiptir. Eserlerinin özelliklerini ve birçok faydayı bir arada barındıran eseri *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*'dir."!?[334]

Abbas el-Kummî şöyle demektedir:

> "Muhaddis, Arapça, edebiyat, fıkıh, hadis ve tefsir ilimlerinde çağının eşsiz ilim adamlarından olan izzetli bir şahsiyettir. Alim, fazıl, muhakkık, üstün değere sahip, yaygın birçok eseri bulunan bir ilim adamıdır."!?[335]

Aynı yazar bir diğer eserinde de şu satırlara yer vermektedir:

> "Temiz insanların soyundan gelmektedir. Değişik bölgelerde nesilden nesile aktarılan şeref, değer, kerem ve hayra sahip kimselerin de alim, hoşnut olunan ilim sahibi rabbani atasıdır."!?[336]

3-Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Ferrûh (es-Saffâr):

İmam el-Hasen el-'Askerî'nin ashabındandır. Hicrî 290 yılında ölmüştür. *Basâiru'd-Deracâti'l-Kübrâ fî Fadâili Âli Muhammed aleyhisselâm* adlı eserin müellifidir.

et-Tûsî şöyle demektedir:

> "Muhammed b. el-Hasen es-Saffâr Kum kentindendir. *el-Huseyn b. Sa'îd*, *Basâiru'd-Deracât* vb. eserleri bulunmaktadır."[337]

el-Meclisî, en-Necâşî'den es-Saffâr'ın biyografisi hakkında şu satırları aktarmaktadır:

> "Kum kentinden ashabımız içerisinde önemli bir mevkiye sahiptir. Yüksek değere sahip sika bir zattır. Rivayette tercih edilen, eksikliği çok az bulunan bir ilim adamıdır."!?[338]

Allâme Kocabağı *Basâiru'd-Deracât* için yazdığı takdim yazısında şunları dile getirmektedir:

---

333 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.111
334 *Ravdâtu'l-Cennât*, c.8, s.138, ed-Dâru'l-İslâmiyye Yayınları, Beyrut
335 *el-Künâ ve'l-Elkâb*, c.3, s.298
336 *el-Fevâidu'r-Radaviyye*, c.2, s.294
337 *el-Fihrist*, s.174; *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2, s.93
338 *Mukaddimetu'l-Bihâr*, s.89

> "Daha sonra şu da bilinmeli ki bu eser, *el-Vesâil* müellifi ve *Bihâru'l-Envâr*'da el-Meclisî gibi önde gelen ilim adamlarınca itimad edilen bir eserdir. el-Meclisî bu eser için (YR) simgesini kullanır. *el-Bihâr*'ın mukaddimelerinden birinci fasılda faydalandığı kaynakları zikrederken 'Şeyh, sika, değer sahibi Muhammed b. el-Hasen es-Saffâr'a ait olan *Basâiru'd-Deracât...*' der. Huccetulislam lakaplı büyük alim Muhammed Bâkır el-Cîlânî el-Asfahânî *el-'Udde*'deki risalesinde Fazıl el-Esterâbâdî'nin sözünün şerhi sırasında şunları söylemektedir: "es-Saffâr büyük ilim adamı ve muhaddislerdendir. *Basâiru'd-Deracât* benzeri eseleri bilinmektedir."!?[339]

Daha sonra da şunları dile getirmektedir:

> "Tüm bunlardan çıkan sonuca göre söz konusu eser, ashabımız nezdinde muteber ve mutemet kaynaklardandır."!?[40]

4-Ebû Mansûr Ahmed b. Ali b. Ebî Tâlib et-Tabersî:

el-İhticâc adlı eserin müellifidir. Yaklaşık olarak hicrî 620 yılında ölmüştür.

el-Meclisî şunları kaydetmektedir:

> "Büyük ilim adamı Ebû Mansûr Ahmed b. Ali b. Ebî Tâlib et-Tabersî *el-İhticâc* adlı eserin müellifidir. Alim, fazıl, muhaddis, sika, mutekaddim alimlerimizin önde gelenlerindendir."!?[341]

el-Hurr el-'Âmilî şöyle demektedir:

> "Şeyh Ebû Mansûr Ahmed b. Ali b. Ebî Tâlib et-Tabersî alim, fazıl, fakih, muhaddis, sika bir şahsiyettir. *el-İhticâc 'alâ Ehli'l-Licâc* adlı oldukça yararlı bir eseri bulunmaktadır."!?[342]

el-Huvansârî şöyle demektedir:

> "*el-İhticâc* mezheb mensupları arasında bilinen muteber bir kaynaktır. Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in, imamların, birçok ashabının ve hatta muhalif eşkıyanın dahi çoğu ihticacını içermektedir."!?[343]

Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle demektedir:

> "Bu eserde Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in, imamların (aleyhimusselâm), bazı sahabilerin, alimlerin ve pak nesillerin ihticacları bulunmaktadır. Eserin giriş yazısından sonra açıkladığı üzere el-'Askerî aleyhisselâm'ın tefsirinden rivayet ettiklerinin dışında hadislerinin çoğu mürseldir. Allâme el-Meclisî, muhaddis el-Hurr gibi önde gelen alimlerin itimat ettikleri bir eserdir."!?[344]

---

339 *Mukaddimetu Basâiri'd-Deracât*, Kocabağı, s.6
340 age
341 *Mukaddimetu Bihâri'l-Envâr*, s.140
342 *Emelu'l-Âmil*, c.2, s.17; el-Mâmkânî, *Tenkîhu'l-Makâl*, c.1, s.69
343 *Ravdâtu'l-Cennât*, c.1, s.72, ed-Dâru'l-İslâmiyye Yayınları, Beyrut
344 *ez-Zerî'a*, c.1, s.281, Dâru'l-Advâ', Beyrut

5- el-Müfîd olarak meşhur Ebû Abdillâh Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân:

Hicri 413 yılında ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır:

el-İrşâd, Emâli'l-Mufîd, Evâilu'l-Makâlât, el-İhtisâs, el-Mesâilu's-Seraviyye, Tashîhu'l-İ'tikâd bi Savâbi'l-İntikâd ya da *Şerhu 'Akâidi's-Sadûk.*

et-Tûsî şunları kaydetmektedir:

> "İbnu'l-Muallim adıyla tanınan ve Ebû Abdillah künyeli Muhammed b. Muhammed b. en-Nu'mân el-Mufîd, İmâmiyye'nin kelamcılarındandır. Kendi zamanında İmamiyye reisliğinde bulunmuştur. İlim ve kelam sanatında öncü sayılmaktadır. Önde gelen bir fakih idi. Fıkıh konusunda ince bir zekaya sahipti. Ezberi güçlü ve sorulana anında cevap verebilecek kapasitedeydi. Büyüklü küçüklü iki yüze yakın tasnif eseri bulunmaktadır. *el-İrşâd* ve *el-Îdâh fi'l-İmâme* eserlerinden ikisidir."!?[345]

Yusuf el-Bahrânî şunları dile getirmektedir:

> "Hocamız *el-Hulâsa*'da şunları kaydetmektedir: Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân. Künyesi Ebû Abdillah; lakabı da el-Müfîd'dir. Şia'nın önde gelen ilim adamlarından, öncü ve üstadlarındandır. Daha sonra gelen her ilim adamı kendisinden istifade etmiştir. Kelimelerle ifade edilemeyecek kadar ünlü bir fazilete sahiptir."!?[346]

el-Meclisî şöyle demektedir:

> "*el-İhtisâs* adlı eseri Hz. Peygamber *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının ve imamların hallerini ihtiva eden hoş bir kitaptır. İçerisinde ilginç haberler bulunmaktadır. Bunları eski bir nüshadan aktardım. Başlığında 'Ebû Ali Ahmed b. el-Huseyn b. Ahmed b. 'İmrân rahimehullâh tarafından tasnif edilmiş olan *el-İhtisâs* kitabından tahric edilmiştir' yazılıdır. Giriş yazısından sonra Muhammed b. Muhammed en-Nu'mân, 'Ebû Ğâlib Ahmed bana şöyle tahdis etti..' der ve senedi zikreder. Kitabın sonuna kadar bu sistem üzere hareket etmiştir. Şeyh el-Müfîd'in hocalarından başlayarak devam eder. Görüldüğü kadarıyla bu eser el-Mufîd rahimehullâh'ın eseridir. Diğer kitapları ise meşhur olduğu için açıklamaya gerek bulunmamaktadır."!?[347]

Abbâs el-Kummî şu satırlara yer vermektedir:

> "Birçok ilim adamının hocasıdır. Dinin önderlerindendir. Şia'nın iftiharıdır. Şeriatın ihya edicisi, hakk kılavuzu ve ilham kaynağıdır. Dini ve din yolunu aydınlatan bir fenerdir. Tüm erdemler kendisinde toplanmıştır. Genel başkanlıkta bulunmuştur. İlmi, erdemi, fıkıh bilgisi, adil ve sika oluşu ve üstünlüğü konusunda herkes tarafından icma edilmiştir. Sözünü ettiğimiz ilim adamının birçok güzellikleri, menkıbeleri bulunmaktadır. Hazır cevap olmakla, geniş rivayet yelpazesi bulunmakla, haber, rical ve şiirler bakımından rivayetler üzerinde uzman olmakla tanınır. Kendi dö-

---

345 *el-Fihrist*, s.190-191; el-Hurr el-'Âmilî, *Emelu'l-Âmil*, c.2, s.304
346 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.356-357
347 *Bihâru'l-Envâr*, c.1, s.27

neminde yaşayanlar arasında hadis konusunda en sika, fıkıh ve kelam hususunda en bilgili kimse olarak bilinir. Daha sonra gelenler kendisinden istifade etmişlerdir."!?[348]

6- es-Sadûk olarak bilinen Ebû Cafer Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî:

Hicrî 381 yılında ölmüştür. Bazı eserleri şunlardır: *Men lâ Yahduruhu'l-Fakîh, el-Hisâl, Sevâbu'l-A'mâl ve 'İkâbi'l-A'mâl, Emâli's-Sadûk, 'İlelu'ş-Şerâi, İkmâlu'd-Dîn ve Temâmu'n-Ni'me, 'Uyûnu Ahbâri'r-Rıdâ, Me'âni'l-Ahbâr, Sıfâtu'ş-Şî'a ve Fadâilu'ş-Şî'a*

et-Tûsî şöyle demektedir:

> "Muhammed b. Ali b. el-Hüseyin b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî, Ebû Cafer künyesi ile bilinen üstün değere sahip bir ilim adamıdır. Hadis hafızı, rical ilmine vakıf, metin tenkidi yapabilen bir alimdir. Hıfzı ve ilmî genişlik bakımından Kum alimleri içinde bir benzeri görülmemiştir. Üç yüz civarında eseri bulunmaktadır. *Da'âimu'l-İslâm, el-Mukni', el-Murşid, el-Fadâil, 'İlelu'ş-Şerâi, Men lâ Yahduruhu'l-Fakîh, 'İkâbu'l-A'mâl, Me'âni'l-Ahbâr* eserlerinden bazısıdır."!?[349]

el-Meclisî şunları kaydetmektedir:

> "Muhammed b. Ali b. el-Huseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî Ebû Cafer es-Sadûk. İlim, anlayış, kültür, fıkıh, üstünlük, güvenirlik, telif bolluğu ve kalitesi yazı ve dille ifade edilemeyecek kadar yüksek derecededir. Kendisinden sonra gelen herkes tarafından takdir ve övgü ile anılmıştır. Bunların başında da en-Necâşî gelir. Necâşî *Fihris*'inde şunları ifade eder: Muhammed b. Ali b. el-Huseyn b. Mûsâ b. Bâbeveyh el-Kummî Ebû Cafer, Rey şehrine yerleşmiştir. Hocamız, fakihimiz ve Horasan'da mezhebimizin yüz akıdır. 355 yılında Bağdat'a gelmiş ve henüz genç yaşta olmasına rağmen mezheb alimlerine ders vermiştir."!?[350]

el-Meclisî, aralarında es-Sadûk'un kitaplarının da bulunduğu *Mevsû'atu Bihâri'l-Envâr*'ın kaynaklarını tevsîk ederken şunları dile getirir:

> "Nakil sırasında faydalandığımız kitaplar es-Sadûk rahimehullâh'ın kitaplarında olduğu gibi müelliflerine nispet bakımından meşhur ve malumdur. Bu kitaplar *el-Hidâye, Sıfâtû'ş-Şî'a, Fadâilu'ş-Şî'a, Musâdakatu'l-İhvân, Fadâilu'l-Eşhur* adlı eserlerin haricindedir. Bu çağlarda üzerine odaklanılan *Kütüb-i Erba'a*'dan daha aşağı bir şöhrete sahip değildir. Bunlar da bizim icazet alanımıza dahildir. es-Sadûk'tan sonra gelen fazilet erbabı bu eserlerden nakilde bulunmuştur."!?[351]

348 *el-Künâ ve'l-Elkâb*, c.3, s.164

349 *el-Fihrist*, s.188-189; Yusuf el-Bahrânî, *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.375; Erdebîlî, *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2, s.154

350 *Mukaddimetu Bihâri'l-Envâr*, s.68

351 *Bihâru'-Envâr*, c.1, s.26

7-Ebu'l-Kâsim el-Mûsevî el-Hûî:

el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân adlı eserin müellifidir. Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle demektedir:

> "es-Seyyid Ebu'l-Kâsim b. es-Seyyid Ali Ekber b. (el-Mîr) Hâşim el-Mûsevî el-Hûî en-Necefî. Yaşadığı çağın Necef mercilerindendir.
>
> Hicrî 15 Receb 1317 yılında Azerbeycan topraklarındaki Hoy şehrinde dünyaya geldi. İleride zikredilecek olan babası eliyle güzel bir eğitimden geçti. 1330 yılı içerisinde babası ile birlikte Necef-i Eşraf'a göç etti. Orada eğitimine devam etti. Yetenek ve zekası ile diğerlerinden ayrılıyordu. İlk eğitim merhalelerini geçip bitirdikten sonra çağının üstadlarından dersler aldı… Tefsir konusunda ve diğer alanlarda eserleri bulunmaktadır. Bu eserlerden biri *Nefehâtu'l-İ'câz*'dır."!?[352]

8-Muhammed Sâdık es-Sadr:

Hicrî 1320 yılında dünyaya gelmiştir. Ağa Bezrek et-Tahrânî şunları kaydetmektedir:

> "es-Seyyid Muhammed Sâdık b. es-Seyyid Muhammed Huseyn b. es-Seyyid Muhammed Hâdî b. es-Seyyid Muhammed Ali. (Âlu's-Sadr) el-Mûsevî el-'Âmilî el-Kâzımî'nin dedesi es-Seyyid Sadruddîn ile öz kardeştir. Alim ve ediptir… Hicrî 1320 yılı içinde dünyaya gelmiştir. Kâzımiyye'de amcası elinde yetişmiştir. Temel eğitimini bitirdikten sonra ilim ve fazilet ehli birçok kimseden fıkıh ve usul ilimleri üzerine dersler aldı. Edebiyat alanında parladı. Telifatla meşgul oldu. Değerli eserler kaleme aldı. *ez-Zerî'a*'da yeri geldiğinde bu eserlerden söz etmiştik. Şu an aklımıza gelen eserleri *Hayâtu Emîri'l-Mü'minîn* ve *eş-Şî'a*'dır."!?[353]

9- Zeynuddîn Ali b. Yunus el-'Âmilî en-Nabâtî:

es-Sırâtu'l-Mustakîm ilâ Mustahıkkı't-Takdîm adlı eserin müellifidir. Hicrî 877 yılında ölmüştür.

el-Hurr el-'Âmilî şöyle der:

> "Şeyh Zeynuddîn Ali b. Yunus el-'Âmilî en-Nabâtî el-Beyâdî, alim, fazıl, muhakkık, mudakkık, sika, kelamcı, şair, edip, ilim deryası bir şahsiyettir. Çeşitli eserleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de *es-Sırâtu'l-Mustakîm ilâ Mustahıkkı't-Takdîm*'dir."!?[354]

Şihâbuddîn el-Huseynî el-Mar'aşî şöyle demektedir:

> "Bu ilim adamının hayatını ele alan her biyografi yazarı övgüyle anarak fazilet, fıkıh, hadis ve edebiyat nitelikleri ile vasfetmekte ve önde gelen büyük ilim adamlarından olduğunu ziklretmektedir."!?[355]

---

352 *Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar*, c.1, s.71-72
353 age, c.2, s.869
354 *Emelu'l-Âmil*, c.1, s.135; *Mukaddimetu Bihâri'l-Envâr*, s.139
355 Şihâbuddîn el-Huseynî el-Mer'aşî, *Mukaddimetu's-Sirâti'l-Mustakîm*, s.3

es-Sırâtu'l-Mustakîm adlı eseri tevsîk erken de şu satırlara yer verir:

> "Bu eser konu bakımından oldukça ilgi çekicidir. *er-Ravdât* yazarı allâme şöyle der: Murtaza 'Alemu'l-Hudâ'nın *eş-Şâfî* adlı eserinden sonra bu kitap gibisini görmedim. Hatta birçok yönden bu eserden de üstündür."!?[356]

10-Ebû 'Amr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz el-Keşşî:

Ricâlu'l-Keşşî adıyla meşhur *Ma'rifetu Ahbâri'r-Ricâl* adlı eserin yazarıdır. Hicrî 340 yılında ölmüştür.

et-Tûsî şöyle der:

> "Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz el-Keşşî. Künyesi Ebû 'Amr'dır. Sikadır. Rivayetler ve rical konusunda oldukça derin görüşlüdür. *er-Ricâl* adlı eseri, müellif hakkında olumlu bir fikir vermeye yeterlidir."!?[357]

el-Meclisî şöyle der:

> "Rical ilminde ileri derece bilgi sahibi büyük alim Ebû 'Amr Muhammed b. Ömer b. Abdilazîz el-Keşşî. Sika ve sebttir. Alimdir. Rical ve rivayet ilminde derin bilgi sahibidir. Necâşî şöyle der: Bizzat sikadır. Zayıf ravilerden çokça rivayette bulunmuştur. el-'Ayyâşî ile beraberliği olmuştur. Kendisinden rivayetler almış, şianın ve ilim ehlinin merkezi haline gelen evinde bu hocasından mezun olmuştur."!?[358]

Eseri hakkında şunları dile getirmektedir:

> "Müellifin rical ilmi ile alakalı bir eseri bulunmaktadır. İbn Şehr Âşûb, *el-Me'âlim*'de bu eserin adını *Ma'rifetu'n-Nâkılîn 'ani'l-Eimmeti's-Sâdikîn* olarak bildirmektedir. Bu eser rical ilmine dair dört temel kaynaktan biridir."!?[359]

11- Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî:

Hicrî 1104 yılında ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır: *el-Îkâz mine'l-Hece'at fî İsbâti'r-Ric'at, Vesâilu'ş-Şî'a, Emelu'l-Âmil, İsbâtu'l-Hudât.*

Yusuf el-Bahrânî şöyle demektedir:

> "Şeyh Muhammed b. el-Hasen b. Ali b. el-Huseyn el-Hurr el-'Âmilî el-Meşğarî. Alim, fazıl, muhaddis ve rivayet ehli bir zattır. Çeşitli eserleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de *el-Cevâhiru's-Seniyye fi'l-Ehâdîsi'l-Kudsiyye*'dir. Böyle eseri ilk defa telif eden odur. Ondan önce hiç kimse böyle bir eser meydana getirmiş değildir. Diğer bazı eserleri de şunlardır: *es-Sahîfetu's-Sâniye min Ehâdîsi Ed'iyeti Ali b. el-Huseyn aleyhisselâm el-Hâ-*

---

356 age, s.9
357 *el-Fihrist*, s.171-172; el-Erdebîlî, *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2- s.164
358 *Mukaddimetu Bihâri'l-Envâr*, s.205
359 age

rice mine's-Sahîfeti'l-Kâmile, altı ciltlik *Tafsîlu Vesâili'ş-Şî'a ilâ Tahsîli Mesâili'ş-Şerî'a*, muteahhir alimlerimizin isimlerinin zikredildiği *Emelu'l-Âmil fî 'Ulemâi Cebel 'Âmil*, ricat hakkında *el-Îkâz mine'l-Hece'at bi'l-Burhân 'ala'r-Ric'at* adlı risale."!?[360]

el-Erdebîlî şöyle demektedir:

"Muhammed b. el-Hurr el-'Âmilî Meşhed sakinlerindendir. İmam, allame, muhakkık, mudakkık, kıymetli, makamı yüksek, alim, fazıl, mükemmel, ilim deryası bir şahsiyettir. Fazilet ve menkıbeleri saymakla bitmez. Birçok eseri bulunmaktadır. Bir şaheser olan *Vesâilu'ş-Şî'a* ona aittir. *Hidâyetu'l-Umme, Bidâyetu'l-Hidâye, Fevâidu't-Tûsiyye* gibi daha başka eserleri de mevcuttur."!?[361]

12-Hâşim b. Süleyman el-Bahrânî:

Hicrî 1107 yılında ölmüştür. *El-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'ân* kaleme aldığı eserlerinden biridir.

el-Hurr el-'Âmilî şunları kaydetmektedir:

"es-Seyyid Hâşim b. Süleymân b. İsmail b. Abdilcevvâd el-Huseynî el-Bahrânî et-Tevbelî, fazıl, alim, mahir, mudakkık ve fahik bir zattır. Tefsir, Arap Dili ve rical ilminde oldukça bilgilidir. Büyük bir Kur'ân tefsiri bulunmaktadır. Bu tefsiri bizzat gördüm ve kendisinden rivayet ettim."!?[362]

Yusuf el-Bahrânî şöyle demektedir:

"Merhum es-Seyyid Süleymân b. es-Seyyid İsmail'in oğlu olarak tanınan es-Seyyid Hâşim, fazıl, muhaddis, ilimleri bünyesinde toplayan, el-Meclisî dışında kendisinden önce hiç kimsenin araştırmadığı rivayetleri araştıran bir şahsiyettir. Kaleme aldığı eserler ne kadar çok araştırmacı olduğunu göstermektedir. Eserlerinden biri de altı ciltlik *el-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'ân*'dır. Bu eserinde Kur'ân tefsiri ile alakalı klasik ve diğer kaynaklarda yer alan rivayetleri bir araya derlemiştir."!?[363]

13-Allâme Şeyh Yusuf b. Ahmed el-Bahrânî:

Hicrî 1186 yılında ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır: *el-Keşkûl, Lü'lüetu'l-Bahreyn, ed-Dureru'n-Necefiyye, el-Hadâiku'n-Nâdira.*

Muhsin el-Emîn şunları dile getirmektedir:

"Şeyh Yusuf b. Ahmed b. İbrahim b. Ahmed b. Sâlih b. Ahmed b. Ahmed b. Mansûr ed-Drâzî el-Bahrânî. Son dönem ilim adamlarımızdandır. Üstün zekalı, mutedil karakterli, fıkıh ve hadiste parlak bir şahsiyettir. Rivayetçiler (ihbâriyyûn) metodunu izlemektedir. *er-Ricâl* müellifi Ebû Ali onun hakkında şunları ifade etmektedir: Alim, fazıl, ilim deryası, mahir, mu-

360 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.76-78
361 *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2, s.90
362 *Emelu'l-Âmil*, c.2, s.341
363 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.63-64

haddis, vera sahibi, abid, sadûk, dindar bir zattır. Derin bilgiye sahip çağdaş ilim adamlarımızdan biridir. Birçok faydalı eser kaleme almıştır. Bu eserlerinden biri İbn Ahaviyye'nin *İcâzet Kebîr*'idir. *Lü'lüetu'l-Bahreyn* adını vermiştir. Eser Sadûklar zamanına kadar yaşamış olan tüm alimlerimizin hal tercemelerini içermektedir."!?[364]

14- Ebu'l-Hasen Ali b. İbrahim el-Kummî:

Hicrî 307 yılında ölmüştür. Telifâtı arasında *Tefsîru'l-Kummî* adlı bir eseri de bulunmaktadır.

el-Meclisî şöyle der:

"Ali b. İbrahim b. Hâşim Ebu'l-Hasen el-Kummî. İmâmiyye'nin önemli ravilerinden biridir. Üstün ve sika bir şahsiyet olduğu konusunda biyografilerin görüş birliği ettiği önde gelen ilim adamlarımızdandır.

en-Necâşî *el-Fihrist*'te şunları dile getirmektedir: Hadiste sikadır. Sebt ve mutemeddir. Mezhebde sahihtir. Birçok kimse kendisinden hadis dinlemiştir. Çeşitli eserler kaleme almıştır. Ömrünün ortalşarında gözlerini kaybetti. el-Meclisî telif ettiği eserler arasında bir de tefsir de zikretmektedir."!?[365]

Ağa Bezrek et-Tahrânî şunları dile getirir:

"Ali b. İbrahim b. Hâşim el-Kummî Ebu'l-Hasen. Tefsir müellifidir. Küleynî'nin önde gelen hocalarından biridir. Küleynî dışındaki kimseler de kendisinden rivayette bulunmuşlardır."!?[366]

Şeyh Tayyib el-Mûsevî el-Cezâirî tefsirin mukaddimesinde şunları kaydeder:

"Elimizde mevcut bulunan bu tefsirin bize kadar ulaşabilmiş en klasik tefsirlerden biri olduğu konusunda kuşku bulunmamaktadır. Böyle olmasaydı alanında sağlam bir metne sahip eser olarak var olmaz ve zamanın önde gelen ilim adamlarınca rahatlıkla kabul göremezdi. Bu eserdeki rivayetlerden faydalanan, ışığından istifade eden nice kıymetli tefsir bulunmaktadır. *es-Sâfî, Mecma'u'l-Beyân, el-Burhân* bu tefsirlerden bir kaçıdır… Kısacası bu eser rabbânî bir tefsirdir. Derin manaları, güçlü ifadeleri, ilginç halleri ve erişilmez derinliği bulunan bir eserdir. Böylesi bir eser ancak ilim sahibi biri tarafından kaleme alınabilir ve değeri ancak alimlerce kavranabilir."!?[367]

Ağa Bezrek et-Tahrânî sözü edilen tefsir hakkında şunları ifade etmektedir:

"Bu eser gerçekte iki sadık imamın tefsiridir. Eserin girişinde müellif 'İki imamdan nakledilmiş olan ölümsüz, enfes bir eserdir' der."!?[368]

---

364 *A'yânu'ş-Şî'a*, c.10, s.317
365 *Mukaddimetu'l-Bihâr*, s.128
366 *Tabakâtu A'lâmi'ş-Şî'a* (4.yy), s.167
367 Tayyib el-Mûsevî el-Cezâirî, *Mukaddimetu Tefsîri'l-Kummî*, s.14-16
368 *ez-Zerî'a*, c.4, s.302

15-Ayetullahu'l-Uzmâ Humeynî:

Hicrî 1320 yılında doğmuştur. Eserlerinden bazısı şunlardır: *Tahrîru'l-Vesîle, el-Hukûmetu'l-İslâmiyye, Keşfu'l-Esrâr, Misbâhu'l-Hidâye ilâ'l-Hilâfe ve'l-Velâye, Şerhu du'âi's-Sihr.*

Ağa Bezrek et-Tahrânî şunları dile getirmektedir:

> "es-Seyyid Ağa Ruhullah b. es-Seyyid Mustafa el-Humeynî. Alim ve fazıldır. Hicrî 1320 yılında dünyaya gelmiştir. İlim aşkı ile yetişmiş ve ilim talebinde azimle gayret göstermiştir. Fazilet ehli birçok ilim adamının derslerine katılmıştır. Şeyh Abdulkerim el-Yezdî el-Hâirî'nin Kum'daki verdiği derslere ve diğer ulemanın derslerine iştirak etmiştir. İrfan kokusu saçan *Sirru's-Salât* gibi eserleri bulunmaktadır."!?[369]

Ahmed el-Fihr, *Misbâhu'l-Hidâye* adlı esere yazdığı takdim yazısında şunları ifade eder:

> "Çağın karanlıklarını yırtan büyük devrimci İmam Humeynî. Geceleri tevbekâr, ağırbaşlı bir kılavuz; gündüzleri eşi görülmemiş bir arslan.. Dilinden kurtuluş ayetleri eksik olmayan, elinde insanlığı kulluk ve kölelikten kurtaracak özgürlük sancağını taşıyan, evrensel istikbara karşı çekilmiş bir kılıç.
>
> İşte bu imam.. İmam Humeynî kayıp imamın özelliklerini ve aydınlık simasından saçılan işaretleri bünyesinde barındırarak yeryüzünde var olan Ali aleyhisselâm'ın bir örneğidir. Mehdi hükümetinin bir öncülü ve hazırlayıcısı olduğunu görürsünüz. Canımız ona feda olsun! Ümmetin kalbinden bir örnek olarak, örnek bir insan örneği olarak kıyam etti. Ümmetin acılarını gönlünde hisseden, arzularını düşüncesinde barındıran bir şahsiyet olarak kurtuluş için ortaya çıktı."!?[370]

Ağa Bezrek et-Tahrânî şunları ifade etmektedir:

> "Hacı Ağa Ruhullah b. Seyyid Mustafa el-Humeynî'ye ait olan *Keşfu'l-Esrâr* adlı eser, Tahran'da h.1363 yılında Farsça olarak yayınlanmıştır. 428 sayfadır."[371]

16-el-Mevlâ Muhsin el-Kâşânî olarak da bilinen Şeyh Muhammed b. el-Murtaza:

Hicrî 1091 yılında ölmüştür. *es-Sâfî, el-Vâfî, 'İlmu'l-Yakîn fî Usûli'd-Dîn* eserlerinden bazısıdır.

el-Hurr el-'Âmilî şunları kaydetmektedir:

> "Muhsin el-Kâşânî olarak da bilinen büyük ilim adamı Muhammed b. Murtaza, fazıl, alim, mahir, hikmetli, kelamcı, muhaddis, fakih, şair, edip, değerli eserleri bulunan çağdaş bir zattır. Eserlerinden bazısı şunlardır: *el-Vâfî*, bu eserde müellif *el-Kütübü'l-Erba'a*'nın hadislerini müşkil olanla-

---

369 *Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar*, c.2, s.789

370 Ahmed el-Fihrî, *Mıkaddimetu Misbâhi'l-Hidâye ilâ'l-Hilâfe*

371 *ez-Zerî'â*, c.18, s.13

rını açıklayarak bir araya toplamıştır. *Sefînetu'n-Necât fî Tarîkı'l-'Amel,* büyük, küçük ve orta olarak üç tefsir, *'Aynu'l-Yakîn, Hakku'l-Yakîn, 'İlmu'l-Yakîn.*"!?[372]

el-Erdebîlî şunları kaydetmektedir:

"Muhsin b. el-Murtaza el-Kâşânî rahimehullâh alim, muhakkık, mudakkık, değerli ve yüksek makama sahip bir ilim adamıdır. Fazıl, kamil, edip, her ilim dalında bilgisi olan bir şahsiyettir. Yüze yakın telif eseri bulunmaktadır. *Tefsîru's-Sâfî* ve *'İlmu'l-Yakîn* eserlerinden bazısıdır."!?[373]

Huvansârî şöyle demektedir:

"Erdem, anlayış, furû ve usul konusundaki kavrayış gücü, aklî ve naklî meselelerdeki kuşatıcılığı, çok sayıda telif ve tasnif eseri, güçlü ifade kabiliyeti bulunan bir şahsiyettir. Sonsuza dek bu taife nezdinde şöhretini koruyacak kimselerdendir. Seksen yaşından fazla yaşamış ve hicrî 1000 yılından sonra ölmüştür."!?[374]

17-Ebu'l-Hasen el-'Âmilî:

el-Huvansârî şunları zikretmektedir:

"Ebu'l-Hasen el-'Âmilî, el-Mevlâ Muhammed Tâhir el-Fettûnî'nin oğludur. Önde gelen muteahhir fıkıhçılarımızdan ve derin bilgisi olan ilim adamlarımızdandır."!?[375]

Ağa Bezrek et-Tahrânî onun hakkında şu satırlara yer verir:

"*Mişkâtu'l-Envâr* da denilen *Mir'âtu'l-Envâr Mişkâtu'l-Esrâr fî Tefsîri'l-Kur'ân* adlı eser şerefli, adalet sahibi Mevlâ Ebu'l-Hasen b. eş-Şeyh Muhammed Tâhir b. eş-Şeyh Abdilhamid b. Mûsâ b. Ali b. Ma'tûk b. Abdilhamid el-Fettûnî en-Nabâtî el-'Âmilî el-Asfahânî el-'Azevî'ye aittir… Kıymetli ve kadri yüce bir tefsirdir… Baş kısmındaki ilk giriş yazısında üç makale yer alır. Her bir makalede birkaç fasıl bulunmaktadır. İkinci giriş yazısı dört fasılda Kur'ân'ın eksiltilmiş olduğu konusunu ele almaktadır."!?[376]

Muhsin el-Emîn bu ilim adamı hakkında şunları dile getirmektedir:

"Ebu'l-Hasen el-'Âmilî adıyla da anılabilir. Ebu'l-Hasen künyesidir. İsmi eş-Şerîf'tir. Sâdetu'l-eşraftan değildir. Bazı biyografilerde adil olmakla nitelenmektedir… Allame muhaddis en-Nûrî onun hakkında şöyle der: Muhaddisler içinde en fakih ve en mükemmel anlamda rabbani olanı eş-Şerîfu'l-Adl'dir… İlim deryası Tabâtabâî Şeyh Muhammed el-Lâhîcî'ye verdiği icazette: 'Büyük ilim adamı, kendi zamanındaki muhaddislerin reisi, fıkıhçıların önderi el-Mevlâ Ebu'l-Hasen el-Fettûnî' dedikten sonra *Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr* adlı eserini zikretmektedir."!?[377]

372 *Emelu'l-Âmil,* c.2, s.305
373 *Câmi'u'r-Ruvât,* c.2, s.42
374 *Ravdâtu'l-Cennât,* c.6, s.73, ed-Dâru'l-İslâmiyye, Beyrut
375 age, Ebu'l-Hasen el-'Âmilî biyografisi
376 *ez-Zerî'a,* c.20, s.264, Dâru'l-Advâ, Beyrut
377 *A'yânu'ş-Şî'a,* c.4, s.342, 343, Dâru't-Te'âruf, Beyrut

Yusuf el-Bahrânî, *Lü'lüetu'l-Bahreyn* adlı eserinde el-'Âmilî'yi övgüyle anmaktadır![378]

18-Muhammed Rıza el-Muzaffer:

Hicrî 1383 yılında ölmüştür. Eserlerinden biri *'Akâidu'l-İmâmiyye* adını taşımaktadır.

Ağa Bezrek et-Tahrânî şunları keydetmektedir:

> "eş-Şeyh Muhammed Rıza b. eş-Şeyh Muhammed b. eş-Şeyh Abdillah Âl Muzaffer en-Necefî, büyük bir alim, tanınmış bir ediptir. Babasının vefatından altı ay sonra hicrî 5 Şaban 1323 yılında Necef'te dünyaya gelmiştir. Kardeşleri Şeyh Abdunnebî ve Şeyh Muhammed Hasen bakımını üstlenmişlerdir. İlk eğitimini onlardan almıştır… Hayat hikayesini sunduğumuz zat fazilet sahibi alimlerden biridir. Erdemli ve edebiyat alanında ehil, şeref sahibi şahsiyetlerdendir. Güzel ve övgüye değer bir yaşantısı vardır. Bu nedenle de fazilet ariflerince sevilmektedir. Necef düşünce hareketinde payı olan kimselerdendir. Kamuyu ilgilendiren birçok dinî mesele ile alakadar olmuştur… Birçok değerli ilmî çalışması bulunmaktadır. Eserlerinden *es-Sekîfe* hicrî 1352 yılında telif edilmiş ve iki kez yayınlanmıştır. *el-Mantık* adlı eseri de üç cilt olup yayınlanmıştır. *'Akâidu'ş-Şî'a* adlı eseri hicrî 1373 yılında yayınlanmıştır."!?[379]

19-Allâme Ağa Bezrek et-Tahrânî:

Hicrî 1389 yılında ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır: *ez-Zerî'a ilâ Tasânîfi'ş-Şî'a, Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar, Tabakâtu A'lâmi'ş-Şî'a (4.yy).*

Muhammed el-Huseyn Âl Kâşifu'l-Ğıtâ, *Nukabâu'l-Beşer* için kaleme aldığı takdim yazısında şunları dile getirmektedir:

> "Allah celle celâluhû "Görmedin mi Allah nasıl bir misal getirdi: Güzel bir sözü, kökü (yerde) sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca (benzetti). (O ağaç), Rabbinin izniyle her zaman yemişini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara misaller getirir." (İbrahim, 14/24, 25) buyurmaktadır. Yararlı meyvelerini vermeye devam eden, sürekli olarak güzelim çiçekler açan ve iştah açıcı gıdalar sunan bu güzel ağaçlardan biri de rabbani alim huccetulislam şeyh Muhammed Hasen'dir. Ağa Bezrek et-Tahrânî adıyla meşhurdur. *ez-Zerî'a ilâ Tasânîfi'ş-Şî'a* adlı eserin müellifidir. Bu eser birçok güzellikleri barındıran ve *Keşfu'z-Zunûn*'un seviyesizliğini ispatlayan en büyük şia ansiklopedisidir. Üç veya daha fazla asrın ilim adamlarının biyografilerini ihtiva eden bu muhteşem eser adı geçen mübarek ağacın meyve ve eserlerinden biridir."!?[380]

---

378 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.107, Dâru'l-Advâ, Beyrut

379 *Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar*, c.2, s.772, 773

380 Muhammed el-Huseyn Âl Kâşifu'l-Ğıtâ, *Mukaddimetu Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar*, s.(c-d)

20-Muhammed el-Huseyn Kâşifu'l-Ğıtâ:

Aslu'ş-Şî'a ve Usûluhâ adlı eserin müellifidir. Hicrî 1373 yılında ölmüştür.

Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle demektedir:

> "Şeyh Muhammed el-Huseyn b. Şeyhu'l-'Irâkıyyîn eş-Şeyh Ali b. el-Hucce eş-Şeyh Muhammed Rıza b. el-Muslih Beyne'd-Devleteyn eş-Şeyh Mûsâ b. Şeyhu't-Tâife eş-Şeyhu'l-Ekber Cafer b. Allâme eş-Şeyh Hızır Yahyâ b. Seyfuddîn el-Mâlikî el-Cenâhî en-Necefî, İslam'ın çağdaş erlerindendir. Şia'nın en meşhur alimleri arasında yer alır. İlim ve ulema yuvası olan bir evde yetişmiştir. Üstün, şerefli, izzetli insanlar elinde eğitim görmüştür. Sahip olduğu idrak ve düşünce gücü ile en derin hakikatlere, ilim ve erdemlerin esrarına vakıf olabiliyordu. Söz ve yazılarında bu özelliğinin görülmesi mümkündür. Hitabet, edebiyat, belağat ve fesahat açısından o derece yüksek bir makamdadır ki, şia hatipleri içinde en güçlü hitabete sahip olan budur desek abartmış olmayız."!?[381]

21-Abdulhuseyn Şerefuddîn el-Mûsevî:

el-Murâca'ât ve *Ecvibetu Mesâili Cârillâh* adlı eserlerin müellifi olan el-Mûsevî hicrî 1377 yılında ölmüştür.

Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle demektedir:

> "es-Seyyid Abdulhuseyn b. es-Seyyid Yusuf b. es-Seyyid Cevvad b. es-Seyyid İsmail b. es-Seyyid Muhammed b. es-Seyyid İbrahim. Lakabı Şerefuddîn el-Mûsevî el-'Âmilî'dir. Çağımız Müslümanlarının önde gelen ilim adamlarından ve Şîa'nın da önemli şahsiyetlerindendir. Aralarından böyle yüksek derecede bir şahsiyetin çıkmış olması bu çağın insanı için övünç kaynağıdır. el-Mûsevî'nin çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri *el-Murâca'ât*'tır. Eser Sayda'da hicrî 1355 yılında yayınlanmıştır. Diğer eserleri *el-Fusûlu'l-Muhimme fî Te'lîfi'l-Umme*, Sayda, h.1330 ve h.1347; *Ecvibetu Mûsâ Cârullah*, Sayda, h.1355"!?[382]

Muhsin el-Emîn şunları kaydetmektedir:

> "Necef ve Samerra'da Tabâtabâî, Horasânî, Şeyhu'ş-Şerî'a, Şeyh Muhammed Tâhâ Necef gibi önde gelen ilim adamlarından dersler aldı… *el-Murâca'ât* ve *Ebû Hureyre* eserlerinden bazısıdır."[383]

22-Huseyn Muhammed Takıyyuddîn en-Nûrî et-Tabersî:

Hicrî 1320 senesinde ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır: *Mustedreku'l-Vesâil, Faslu'l-Hitâb fî İsbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb.*

Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle demektedir:

> "Şeyh Mirza Huseyn b. el-Mizra Muhammed Takıy b. el-Mizra Ali Muham-

---

381 *Nukabâu'l-Beşer*, c.2, s.612, 616
382 age, c.3, s.1080-1086
383 *A'yânu'ş-Şî'a*, c.7, s.457

med Takıy en-Nûrî et-Tabersî, son asırların hadis ve rical imamlarının imamıdır. Çağımızın büyük İslam erlerinden ve Şia'nın önde gelen ilim adamlarındandır… Şeyh en-Nûrî bu asırda ender rastlanan selef-i salih numunelerinden biridir. Eşsiz bir dehaya sahiptir. Allah celle celâluhû'nun ayetlerinden biridir. Kendisine üstün mevhibe ve melekeler bahşedilmiştir. Bu sayede et-Tabersî, ömürlerini dine ve mezhebe hizmetle geçirmiş şianın öncü alimleri arasına girmiştir. Yaşamı salih amellerle donatılmış aydınlık bir sayfadır. Eserlerinden bazısı: *Faslu'l-Hitâb fî Meseleti Tahrîfi'l-Kitâb.*"!?[384]

Muhsin el-Emîn onun hakkında şöyle demektedir:

"Alim, fazıl, muhaddis, hadis ve rical ilimlerinde derya, siyer ve tarih bilgisi yüksek, araştırmacı, zahid, abid bir şahsiyettir. Hiçbir gün gece namazını kaçırmamıştır. Rivayetler, eserler ve kitaplar konusundaki mutalaaları ve kuşatıcılığıyla çağının bir numarası haline gelmiştir."!?[385]

Humeynî şöyle demektedir:

"Mevlâ, alim, zahid, abid, fakih, muhaddis Mirza Huseyn en-Nûrî Nurullah, eş-Şerîf'te medfundur."!?[386]

Ali el-Huseynî el-Mîlânî şunları kaydetmektedir:

"Şeyh el-Mizra Huseyn b. el-Mizra Muhammed Takıy en-Nûrî et-Tabersî, Şia'nın önde gelen alimlerinden, İslam'ın büyük erlerinden biridir. Fakih, muhaddis, rabbanî, birçok ilmi bünyesinde toplayıp başkalarının yararına sunan bir şahsiyettir."!?[387]

Abbas el-Kummî et-Tabersî'nin biyografi ile alakalı olarak şunları ifade eder:

"İslam'ın ve Müslümanların ilim adamıdır. Nebi ve peygamberlerin ilimlerine değer kazandıran, sika, alim, uzman, eleştirmen muhaddis, çeşitli eserlerin müellifi, ileri görüşlü bir şahsiyettir. Birçok meşhur eserde imzası bulunmaktadır. Hem rivayet, hem de dirayet konusunda yüksek dereceye sahip, üstün ahlakî özellikleri olan bir ilim adamıdır. Söz ve yazı ile ifade edilmeyecek kadar büyük bir şöhrete sahiptir."!?[388]

En-Nûrî et-Tabersî'nin *Mustedreku'l-Vesâil* adlı eseri, Şîa tarafından itibar edilen sekiz kaynak eserden biridir. Şîa tarafından kendisine verilmiş olan 'Son Muhaddis' lakabı Şîa'da ne derece büyük bir mevkiye sahip olduğunu göstermesi bakımından yeterlidir.

23-el-'Ayyâşî olarak tanınan büyük muhaddis Ebu'n-Nadr Muhammed b. Mes'ûd b. 'Ayyâş es-Sülemî es-Semerkandî:

Tefsîru'l-'Ayyâşî eserlerinden biridir.

---

384 *Nukabâu'l-Beşer*, c.2, s.543, 545, 549, 550
385 *A'yânu'ş-Şî'a*, c.6, s.143
386 *el-Erba'ûne Hadîsen*, s.24, Dâru't-Te'âruf
387 en-Nûrî, *Keşfu'l-Estâr 'an Vechi'l-Ğâib 'ani'l-Ebsâr* mukaddimesi, s.22, Mektebetu Ninovî, Tahran
388 Abbas el-Kummî, *el-Künâ ve'l-Elkâb*, en-Nûrî biyografisi

Şeyh Tûsî şunları kaydetmektedir:

> "Muhammed b. Mes'ûd b. Muhammed b. 'Ayyâş es-Semerkandî. Künyesi Ebu'n-Nadr'dır. Doğu halkı içinde kendi zamanında ilim, erdem, edebiyat, anlayış ve zeka bakımından en önde gelen şahsiyettir. İki yüzden fazla tasnif eseri bulunmaktadır."!?[389]

el-Meclisî şunları ifade etmektedir:

> "Muhammed b. Mes'ûd b. Muhammed b. 'Ayyâş es-Sülemî es-Semerkandî, Ebu'n-Nadr. el-'Ayyâşî olarak tanınmaktadır. Şia taifesinin önde gelenlerinden, reislerinden ve büyüklerindendir. Değerli ve hatırı sayılır bir ilim adamıdır. Geniş bir rivayet yelpazesine sahiptir. Hem metin, hem de rical eleştirmenidir. Ashabımız eserlerinde bu zatı övgüyle anarak biyografisine yer vermiştir."!?[390]

Muhammed Huseyn et-Tabâtabâî *Tefsîru'l-'Ayyâşî* mukaddimesinde şunları kaydeder:

> "Bu konuda (yani tefsir ilmi alanında) bizlere nakledilen eserlerin en güzellerinden biri hocamız el-'Ayyâşî'ye nispet edilen tefsirdir. Günümüzün değerli okuyucularına sunulan kıymetli bir eserdir. Alanında telif edilmiş en değerli klasik eser olduğunu iddia edebilirim. Rivayet tefsiri alanında geçmiş ilim adamlarımızdan bize nakledilen en güvenilir kaynaktır. Tefsir ulemasınca on-on bir asırdır hüsnü kabulle karşılanan ve hiçbir olumsuz eleştiride bulunulmadan istifade edilen bir eserdir."!?[391]

en-Necâşî de şunları dile getirmektedir:

> "el-'Ayyâşî, sika, sadûk ve şia taifesinin önde gelen ilim erbabındandır."!?[3921]

24-Muhammed b. Ali b. Şehr Âşûb:

Menâkıbu Âl Ebî Tâlib adlı eseri kaleme almış olan yazar hicrî 588 yılında ölmüştür.

el-Erdebîlî şöyle der:

> "Muhammed b. Ali b. Şehr Âşûb el-Mâzindrânî Reşîduddîn. Şia'nın ilim adamlarından ve fakihlerindendir. Edip ve şair bir şahsiyettir. Eserlerinden bazısı şunlardır: *er-Ricâl, Ensâbu Âl Ebî Tâlib aleyhimusselâm.*"!?[393]

Yusuf el-Bahrânî şunları kaydetmektedir:

> "Zeynuddîn Muhammed b. Ali b. Şehr Âşûb el-Mâzindrânî es-Seravî, alim, fazıl, sika, muhaddis, muhakkık, rical ve rivayet bilgisi güçlü, edip, şair ve birçok güzelliği bünyesinde barındıran bir şahsiyettir. Eserlerinden bazısı şunlardır: *Menâkıb Âl Ebî Tâlib, Mesâlibu'n-Nevâsıb.*"!?[394]

---

389 *Ricâlu't-Tûsî,* s.497

390 *Mukaddimetu Bihâru'l-Envâr,* s.130. Bk. Allâme el-Hıllî, *er-Ricâl,* s.145

391 Muhammed Huseyn et-Tabâtabâî, *Mukaddimetu Tefsîri'l-'Ayyâşî,* c.1, s.4

392 *Ricâlu'n-Necâşî,* c.2, s.247, Dâru'l-Advâ, Beyrut

393 *Câmi'u'r-Ruvât,* c.2, s.155

394 *Lü'lüetu'l-Bahreyn,* s.340-341

25-Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî:

Hicrî 460 yılında ölmüştür. Eserlerinden bazısı şunlardır: *et-Tehzîb, el-İstibsâr, et-Tibyân, el-Ğaybet, Emâli't-Tûsî, el-Fihrist, Ricâlu't-Tûsî.*

Allâme el-Hıllî şöyle demektedir:

> "Muhammed b. el-Hasen b. Ali et-Tûsi Ebû Cafer İmamiyye'nin şeyhi, Şia mezhebinin öncüsüdür. Yüksek değer ve makama sahiptir. Sika, sadûk, rivayet ve rical bilgisi yüksek, fıkıh, usul, kelam ve edebiyatta ileri derecede bilgi sahibi olan bir zattır. Birçok erdemlere sahiptir. İslam ile alakalı her hususta eserleri bulunmaktadır. Usul ve furû alanında tehzib çalışmaları vardır. İlim ve amel bakımından mükemmel özelliklere sahiptir."!?[395]

el-Meclisî şöyle demektedir:

> "Şeyh et-Tûsî'nin adı Ebû Cafer Muhammed b. el-Hasen b. Ali et-Tûsî'dir. Şia taifesinin şeyhi, ümmetin fıkıh alimidir. Sika ve birçok ilim alanında derin bilgi sahibi olduğu konusunda icma bulunmaktadır."!?[396]

el-Meclisî, Tûsî'nin eserlerini tevsîk ederek şöyle demektedir:

> "Muhakkık Ruhullah et-Tûsî'nin eserleri de, kendisi de gündüzün ortasında görülen güneşten daha da meşhurdur."!?[397]

26-Ebû Cafer Muhammed b. Yakub b. İshak el-Küleynî:

el-Kâfî adlı eserin müellifidir. Hicrî 328 yılında vefat etmiştir. et-Tûsî onun hakkında şöyle demektedir:

> "Muhammed b. Yakub el-Küleynî. Künyesi Ebû Cafer el-A'ver'dir. Yüksek değere sahip ve rivayetler konusunda bilgili bir ilim adamıdır. Çeşitli eserleri bulunmaktadır. Bunlardan biri de *el-Kâfî*'dir."!?[398]

el-Erdebîlî şöyle der:

> "Muhammed b. Yakub b. İshak Ebû Cafer el-Küleynî. Dayısı 'Allân el-Küleynî er-Râzî'dir. Yaşadığı devirde ashabımızın Rey'deki hocası ve yüzakıdır. Hadis konusunda en üst derecede sika ve sebt idi. *el-Kâfî* adlı eserini yirmi yılda telif etmiştir."!?[399]

Ağa Bezrek et-Tahrânî *el-Kâfî*'yi tevsîk ederek şunları dile getirmektedir:

> "*el-Kâfî,* hadis alanında kaynak olarak itimat edilen *Kütüb-i Erba'a*'nın en önemlisidir. Ehl-i Beyt'ten nakledilen rivayetlerle ilgili olarak böylesi bir eser kaleme alınmış değildir. Çünkü 'Allân el-Küleynî'nin kızkardeşinin oğlu olan ve hicrî 328 yılında vefat eden Sikatulislam Muhammed b. Yakub b. İshak el-Küleynî üstün ve değerli bir şahsiyettir."!?[400]

---

395 Allame el-Hıllî, *er-Ricâl*, s.148
396 *Mukaddimetu Bihâri'l-Envâr*, s.91
397 *Bihâru'l-Envâr*, c.1, s.40
398 *Ricâlu't-Tûsî*, s.495
399 *Câmi'u'r-Ruvât*, c.2, s.218, *el-Hıllî*, s.145
400 *ez-Zerî'a*, c.17, s.245

27-Kemaleddîn Meysem el-Bahrânî:

Eserlerinden biri *Şerhu Nehci'l-Belâğa*'dır. el-Huvansârî, al-Bahrânî hakkında şunları ifade etmektedir:

> "Erdemli, mudakkık kelamcı, mahir bir ilim adamıdır. Aralarında *Şerhu Nehci'l-Belâğa*'nın da yer aldığı bir çok eseri bulunmaktadır."!?[401]

Yusuf el-Bahrânî de şunları kaydetmektedir:

> "Meşhur bir allame ve filozoftur. Allame Şeyh Süleyman b. Abdillah el-Bahrânî, *es-Silâfetu'l-Behiyye fî Tercemeti'l-Meysiye* adlı eserde şöyle der: Filozof, muhakkık, hakim, mudakkık, kelamcıların öncüsü, fakih ve muhaddislerin özü, rabbani alim Kemaleddîn Meysem b. Ali b. Meysem el-Bahrânî."!?[402]

28-Adnân el-Bahrânî:

eş-Şumûsu'd-Durriyye adlı eserin müellifidir. Ağa Bezrek et-Tahrânî şöyle der:

> "es-Seyyid Adnân b. es-Seyyid Alyevî b. es-Seyyid Ali b. es-Seyyid Abdilcebbâr el-Mûsevî el-Kârûnî el-Bahrânî, erdemli ve parlak bir ilim adamıdır.
>
> Parlak ilim adamlarından ve mükemmel faziletleri olan biridir. Çağının ilim adamlarından ve meşhur şahsiyetlerinden ders almıştır. Geniş bir bilgi birikimine sahiptir. Ülkesinde belli bir üne sahiptir. İnsanlar tarafından sevilen, itibar edilen bir zattır. Yargı, evkaf ve benzeri görevlerde bulunmuştur. Cuma ve cemaat imamlığı yapmıştır. Hicrî 1347 yılında ölene dek birçok kişiyi irşad etmiştir. Oğlu es-Seyyid Muhammed Salih Bahreyn'in tanınmış hatiplerindendir."!?[403]

29-Abdullah Şebber:

Tesliyetu'l-Fuâd adlı eserinin mukaddimesinde kendisi hakkında yazılanları burada aktarmak istiyoruz. Büyük alim Şeyh Abdunnebî el-Kâzımî *Tekmiletu'r-Ricâl* adlı eserinde şöyle demektedir:

> "es-Seyyid Abdullah tüm şer'î ilimleri öğrenmiştir. Birçok ilim alanında eser tasnif etmiştir. Sika, müctehid, fakih, fazıl, vera sahibi, övgüye değer özellikleri olan bir şahsiyettir."!?

Araştırmacı allame el-Hibr Şeyh Abbas el-Kummî *Sefînetu'l-Bihâr* adlı eserde şunları dile getirmektedir:

> "Mevla es-Seyyid Abdullah eş-Şebberî el-Kâzımî, üstün fazilet sahibi, zeki alim, ilim deryası, uzman, dikkatli bir fakih, rabbani bir alim, çağında 'İkinci Meclisî' olarak şöhret olmuş bir zattır. Şöyle dediği anlatılmaktadır: Telif eserlerimin çokluğu himmetli imam Mûsâ b. Cafer aleyhisse-

---

401 *Ravdâtu'l-Cennât*, c.7, s.204
402 *Lü'lüetu'l-Bahreyn*, s.253, Dâru'l-Advâ, Beyrut
403 *Nukabâu'l-Beşer*, c.2, s.1265

> lâm'dan kaynaklanmaktadır. Kendisini rüyamda gördüm. Bana bir kalem verdi. 'Yaz!' dedi. O zamandan itibaren telifat konusuna muvaffak oldum. Benim elimden sadır olanların tümü bu kalemin bereketi sayesindedir.
>
> Analtılan bu kıssa nedeniyle 54 yaşına kadar aralarında bir ansiklopedi ve bir risalenin de yer aldığı yetmişten fazla eser veren bu alimin yaşamına hayret duyulamaz. Telif ve tasnif dünyasında böylesine bir bereket ve bolluk çok görülmez."!?

Allame el-A'lemî *Dâiratu'l-Me'ârif eş-Şî'iyye* adlı eserinde şöyle demektedir:

> "es-Seyyid Abdullah Şebber el-Kâzımî birçok önemli eserin müellifidir. İmâmî ve sikadır. Sözcüklerle ifade edilemeyecek üstün özellikleri bulunmaktadır."!?

es-Seyyid el-Huvansârî tarafından *Ravdâtu'l-Cennât*'ta; Şeyh Ali Kâşifu'l-Ğıtâ tarafından *el-Husûnu'l-Menî'a*'da; es-Seyyid Hasen es-Sadr tarafından *Tekmiletu Emeli'l-Âmil*'de ve es-Seyyid Muhsin el-Emîn tarafından *el-A'yân*'da ve diğer eserlerde biyografisine yer verilmiştir.[404]

30-Muhammed Salih el-Mâzindrânî:

Muhakkık Ali Ekber el-Ğifârî şöyle demektedir:

> "el-Mevlâ Muhammed Salih es-Seravî el-Mâzindrânî rahimehullâh önde gelen ilim adamlarından ve hadis eleştirmenlerindendir. Geniş bir irfana sahiptir. Aklî ve naklî ilimleri bir arada barındırmaktadır. Usul ve furû konusunda mahirdir. Kendi zamanının en zahidi, en abidi ve en vera sahibidir. Çağdaşları içerisinde kendisi ile aynı seviyede bulunanların sayısı oldukça azdır. Muhakkık, salih, zahid ve mücahidlerin övüncü olarak nitelenmektedir.
>
> Asbahan'a gelip yerleşmiş ve Mevlâ Abdullah et-Tüsterî, oğlu Mevlâ Hasen Ali, Mevlâ Muhammed Takıy el-Meclisî gibi kentin önde gelen alimlerinden ders almıştır. el-Meclisî'nin fazilet, ilim ve dindarlıkla tanınan en büyük kızı Âmine Beykem ile evlenmiştir. Allah celle celâluhû kendilerine kızlı-erkekli birçok evlat nasip etmiştir. Büyük üstad Mevlâ Muhammed Bâkır el-Behbehânî'nin annesi Melanâ Muhammed Ekmel el-Asbahânî'nin hanımı kızlarından biridir.
>
> el-Mâzindrânî hocası allame el-Meclisî kabristanındaki büyük caminin yanında el-Meclisî'nin ayak ucuna defnedilmiştir. Burası tanınan ve ziyaret edilen bir mezarlıktır.
>
> e-Mâzindrânî'nin bu şerhi benzerine az rastlanan ilmi bir eserdir. *el-Kâfî*'yi çok güzel bir biçimde şerh etmiş, garip rivayetlerini tefsir etmiştir. Müşkil kısımlarını açmış, kapalı yerlerini şerh etmiştir. Eser birkaç büyük ciltten oluşmaktadır. *el-Kâfî* üzerine yapılan şerhler içerisinde en güzeli ve en faydalısıdır. İfrat ve tefritten uzaktır. Diğer şerhlerden ifade ve

---

404 *Tesliyetu'l-Fuâd fî Beyâni'l-Mevti ve'l-Me'âd*, s.7, Müessesetu'l-A'lemî, 1995

anlatım kalitesi bakımından ayrılmaktadır. Eser, müellifinin tahkik ve mutalaa genişliğini göstermektedir. Hadis ilmi ile ilgilenen hiç kimse, içeriğindeki bilgiler sebebiyle bu eserden vaz geçemez."!?[405]

31-el-Kef'amî olarak da tanınan Takıyyuddîn İbrahim b. Ali:

Eserlerinden biri *Kitâbu'l-Misbâh li'l-Ed'iye*'dir. Abbas el-Kummî şöyle der:

"Sika, fazıl, edip, abid, zahid, vera sahibi bir insandı. Birçok eseri bulunmaktadır. Bunlardan biri de *el-Misbâh* adlı eseridir. Bu eser kalıcı ve koruyucu bir kalkandır. Birçok faydalar barındırmaktadır."!?[406]

32-Muhakkık el-Mizra Habibullah el-Hâşimî el-Hûî:

Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa adlı eserin sahibidir. Ali Asğar el-Huseynî el-Hûî onun hakkında şöyle der:

"Seyyid sened, hibr, mutemed, ehl-i beyt fakihi, betûl evladının şerefi, aklî ve naklî ilimleri bünyesinde barındıran, muhakkıkların övünç kaynağı, müctehidlerin özü Hacı Habibullah el-Hâşimî el-Mûsevî el-Hûî rahimehullâh."!?[407]

***

405 Mâzindrânî, *Mukaddimetu Şerhi Usûli'l-Kâfî*, s.5, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut
406 *el-Künâ ve'l-Elkâb*, c.3, s.95, el-Kef'amî biyografisi
407 *Mukaddimetu Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, c.1, s.7, İhyâu't-Turâs, Beyrut

SON SÖZ

Saygıdeğer okuyucu Allah celle celâluhû'nun bana kolaylaştırdığı kadarıyla Şîa'nın İsnâ 'Aşeriyye koluna göre Kur'ân'ın tahrifi ile alakalı konuları bir araya derleyip, başlıklara ayırdım ve bazı yorumlarda bulundum.

İsnâ 'Aşere kolu mensubu Şiîlere itikatlarıyla alakalı olan şu eserleri okumalarını öğütlerim:

1- Usûlu Mezhebi'ş-Şî'a el-İsnâ 'Aşeriyye, Sunuş ve Eleştiri: Dr. Nâsır el-Kaffârî, er-Ruşd baskısı, Suudi Arabistan,

2- Mes'eletu't-Takrîb beyne Ehli's-Sünne ve'ş-Şî', Dr. Nâsır el-Kaffârî, er-Ruşd baskısı, Suudi Arabistan,

3- Hakîkatu'ş-Şî'a, Abdullah el-Mavsılî, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

4- el-Beyyinât fi'r-Raddi 'alâ Ebâtîli'l-Murâca'ât, Mahmûd ez-Za'bî,

5- Keşfu'l-Cânî Muhammed et-Tîcânî, Osmân el-Hamîs, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

6- Ebû Hureyre ve Aklâmu'l-Hâkıdîn, Abdurrahman ez-Zer'î,

7- Ricâlu'ş-Şî'a fi'l-Mîzân, Abdurrahman ez-Zer'î,

8- Kırâa Râşide li Kitâbi Nehci'l-Belâğa, Abdurrahman el-Cumay'ân, Dâru's-Sünne, Kuveyt,

9- 'Akîdetu Ehli Beyt, Abdullah b. Cevzân el-Hudayr, Dâru'l-Îmân, İskenderiye; Dâru's-Sünne, Kuveyt,

10- Men Katele'l-Huseyn radıyallâhu anh, Abdullah b. Abdilaziz, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

11- el-Humus beyne'l-Farîdati'ş-Şer'iyye ve'd-Darîbeti'l-Mâliyye, 'Alâ Abbas el-Mûsevî, İskenderiye, Dâru'l-Îmân,

12- Âyetu't-Tathîr ve 'Alâkatuhâ bi 'Ismeti'l-Eimme, Dr. Abdulhâdî el-Huseynî, Dâru's-Sünne, Kuveyt,

13- el-Ismet, Dr. Abdu'l-Hâdî el-Huseynî, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

14- Sümme Ebsartu'l-Hakîka, Muhammed Sâlim el-Hıdr, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

15- Hukbe mine't-Târîh, Osman el-Hamîs, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

16- "Bel Dallel" radden 'alâ Kitâb "Sümme ihtedeyt", Halid el-'Askalânî,

17- el-Burhân fî Tebrieti Ebî Hureyre mine'l-Buhtân, Abdullah en-Nâsır,

18- Zevâcu Ömer b. Hattâb radıyallâhu anh min Ummi Külsûm bnt. Ali b. Ebî Tâlib radıyallâhu anhumâ Hakîka ve leyse İftirâ, Ebû Mu'âz el-İsmâîlî, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

19- el-Esmâ ve'l-Musâharât beyne Ehli'l-Beyt ve's-Sahâbe radıyallâhu anhum, Ebû Mu'âz el-İsmâîlî, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

20- Zeyneb ve Rukıyye ve Ümmü Külsûm Benâtu Rasûlillâh sallallâhu aleyhi ve sellem lâ Rabâibuh Radden 'alâ Cafer el-'Âmilî, Ebû Mu'âz el-İsmâîlî, Dâru'l-Îmân, İskenderiye,

Allah celle celâluhû'nun izni ile bu kitaplar Şîa mensuplarının hak yol olan Kitap ve Sünnet yolunu bulmalarına sebep olacaktır.

Allah'ım ben tebliğ ettim, şahit ol!

Araştırma Sırasında Yararlanılan Kaynaklar

Sünnî Kaynaklar

1- *eş-Şifâ*, Kadı 'Iyâd
2- *Lum'atu'l-i'tikâd*, İbn Kudâme, ed-Dâru's-Selefiyye
3- *el-Fark beyne'l-Firak*, el-Bağdâdî, Dâru'l-Âfâkı'l-Cedîde, Beyrut
4- *el-Fasl beyne'l-Milel ve'n-Nihal*
5- *el-Mu'temed fî Usûli'd-Dîn*, Kadı Ebû Ya'lâ
6- *Mefâtîhu'l-Ğayb*, el-Fahru'r-Râzî
7- *es-Sârimu'l-Meslûl*, İbn Teymiyye
8- *el-İtkân fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Suyûtî
9- *Safahât fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Ebû Tâhir Abdulkayyûm es-Sindî, el-Mektebetu'l-İmdâdiyye, Mekketu'l-Mukerreme
10- *Mebâhis fî 'Ulûmi'l-Kur'ân*, Dr. Mennâ el-Kattân, Müessesetu'r-Risâle
11- *eş-Şî'a ve's-Sünne*, İhsan İlâhî Zahîr
12- *Usûlu Mezhebi'ş-Şî'a*, Dr. Nâsır el-Ğifârî
13- *Mes'eletu't-Takrîb beyne'ş-Şî'a ve's-Sünne*, Dr. Nâsır el-Ğifârî
14- *Mâ Yecib en Ya'rifehu'l-Muslim 'an 'Akâid*, el-Emâmiyye, Ahmed el-Hamedân
15- *Bezlu'l-Mechûd fî İsbâti Teşâbuhi'r-Râfida bi'l-Yehûd*, Abdullah el-Cumeylî
16- *eş-Şî'a ve Tahrîfu'l-Kur'ân*, Muhammed Mâlullah

Şîa Kaynakları

1- *Usûlu'l-Kâfî*, Sikatulislam Muhammed b. Yakub el-Küleynî, Dâru't-Te'âruf, Beyrut
2- *Furû'u'l-Kâfî*, Sikatulislam Muhammed b. Yakub el-Küleynî, Dâru'l-Advâ, Beyrut
3- *Vesâilu'ş-Şî'a ilâ Tahsîli Mesâili'ş-Şerî'a*, Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî
4- *Men lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, Muhammed b. Ali el-Huseyn İbn Bâbeveyh el-Kummî (es-Sadûk)
5- *Bihâru'l-Envâr el-Câmi'a li Dürer Ahbâri'l-Eimmeti'l-Athâr*, Muhammed Bâkır el-Meclisî, Dâru İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî; Müessesetu't-Târîhi'l-'Arabî; Dâru'l-Vefâ, Beyrut
6- *Mustedreku'l-Vesâil*, Huseyn en-Nûrî et-Tabersî
7- *el-Vâfî*, Muhsin el-Feyd el-Kâşânî
8- *Basâiru'd-Deracâti'l-Kübrâ fî Fadli Âl Muhammed aleyhisselâm*, Muhammed b. el-Hasen es-Saffâr
9- *Tefsîru's-Sâfî*, Muhammed b. el-Feyd el-Kâşânî, el-A'lemî, Beyrut
10- *Tefsîru'l-'Ayyâşî*, Muhammed b. Mes'ûd el-'Ayyâşî, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut
11- *Tefsîru'l-Kummî*, Ali b. İbrahim el-Kummî, Dâru's-Surûr, Beyrut
12- *Tefsîru Beyâni's-Se'âde fî Makâmâti'l-'İbâde*, Hacı Sultan Muhammed el-Cenâbezî, el-A'lemî, Beyrut
13- *el-Burhân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Hâşim el-Bahrânî, el-A'lemî, Beyrut; Dâru't-Tefsîr, Kum

14- *et-Tibyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Ebû Cafer et-Tûsî, Mektebu'l-İ'lâmi'l-İslâmî, İran
15- *Mecma'u'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Ebû Ali el-Fadl et-Tabersî, Mektebetu'l-Hayat, Beyrut
16- *Mir'âtu'l-Envâr ve Mişkâtu'l-Esrâr (Mukaddimetu'l-Burhân fî tefsîri'l-Kur'ân)*, Ebû'l-Hasen eş-Şerîf en-Nabâtî el-Fetûnî, el-A'lemî, Beyrut; Dâru't-Tefsîr, Kum
17- *el-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân*, Ebu'l-Kâsim el-Hûî, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut
18- *Ricâlu'l-Keşşî*, Ebû 'Amr Muhammed el-Keşşî, Takdim: Ahmed el-Huseynî
19- *Ricâlu'n-Necâşî*, Ebû'l-Abbas Ahmed b. Ali en-Necâşî, Dâru'l-Advâ, Beyrut
20- *Lü'lüetü'l-Bahreyn fi'l-İcâzât ve Terâcim Ricâli'l-Hadîs*, Yusuf el-Bahrânî, el-Advâ, Beyrut
21- *Ricâlu'l-'Allâme el-Hıllî*, el-Hasen b. Yusuf b. el-Mutahhir el-Hıllî, Dâru'z-Zehâir, Kum/İran
22- *Ravdâtu'l-Cennât fî Ahvâli'l-'Ulemâ ve's-Sâdât*, Muhammed Bâkır el-Huvansârî, ed-Dâru'l-İslâmiyye, Beyrut
23- *Tankîhu'l-Makâl*, Mâmkânî
24- *Câmi'u'r-Ruvât*, Muhammed b. Ali el-Erdebîlî, Dâru'l-Advâ, Beyrut
25- *Ricâlu't-Tûsî*, Muhammed b. el-Hasen et-Tûsî, Dâru'z-Zehâir, Kum/İran
26- *el-Künâ ve'l-Elkâb*, Abbas el-Kummî
27- *el-Fihrist*, et-Tûsî
28- *Nukabâu'l-Beşer fi'l-Karni'r-Râbi'a 'Aşar*, Ağa Bezrek et-Tahrânî
29- *A'yânu'ş-Şî'a*, Muhsin el-Emîn
30- *Tabakâtu A'lâmi'ş-Şî'a*, Ağa Bezrek et-Tahrânî
31- *ez-Zerî'a ilâ Tasânîfi'ş-Şî'a*, Ağa Bezrek et-Tahrânî
32- *Emelu'l-Âmil*, Muhammed b. el-Hasen el-Hurr el-'Âmilî, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Kum/İran
33- *Minhâcu'l-Berâ'a fî Şerhi Nehci'l-Belâğa*, Mirza Habibullah el-Hâşimî el-Hûî, Müessesetu'l-Vefâ, Beyrut; İhyâu't-Turâs, Beyrut
34- *Şerhu Nehci'l-Belâğa*, Meysem el-Bahrânî, İran
35- *Ukzûbetu't-Tahrîf evi'l-Kur'ân ve Da'âvi't-Tahrîf*- Rasûl Caferyân, Kum/İran
36- *Ârâ Havle'l-Kur'ân*, Ali el-Fânî el-Asfahânî, Dâru'l-Hâdî, Beyrut
37- *Lemahât fî Târîhi'l-Kur'ân*, Muhammed Ali, el-A'lemî Yayınları
38- *'Akâidu'l-İmâmiyye*, Muhammed Rıza Muzaffer, Dâru's-Safve, Beyrut
39- *'Akâidu'l-İsnâ 'Aşeriyye*, İbrahim el-Mûsevî ez-Zencânî, el-A'lemî, Beyrut
40- *es-Sırâtu'l-Mustakîm ilâ Mustahıkki't-Takdîm*, Zeynuddîn Ebû Muhammed Ali en-Nabâtî el-Beyâdî, el-Mektebetu'l-Murtadaviyye, İran
41- *el-Envâru'n-Nu'mâniyye*, Nimetullah el-Cezâirî, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut
42- *Evâilu'l-Makâlât fi'l-Mezâhibi'l-Muhtârât*, Muhammed b. en-Nu'mân (el-Mufîd), Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmî, Beyrut
43- *el-İhtisâs*, el-Mufîd
44- *'İlelu'ş-Şerâi*, Ebû Cafer Muhammed b. Ali (es-Sadûk), el-A'lemî, Beyrut
45- *el-Murâca'ât*, Abdulhuseyn Şerefuddîn el-Mûsevî, ed-Dâru'l-İslâmiyye, Beyrut
46- *el-İhticâc*, Ebû Mansûr Ahmed b. Ali et-Tabersî, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut
47- *Mir'âtu'l-'Ukûl fî Şerhi Ahbâri Âli'r-Rasûl*, Muhammed Bâkır el-Meclisî, İran
48- *en-Necmu's-Sâkıb fî Ahvâli'l-İmâm el-Hucce el-Ğâib*, Huseyn en-Nûrî et-Tabersî, Envâru'l-Hedy, İran
49- *Tezkiratu'l-Eimme*, Muhammed Bâkır el-Meclisî, Mevlânâ Yayınları, İran (Farsça)
50- *eş-Şî'a*, Muhammed Sadık es-Sadr
51- *Tuhfetu'l-'Avâm Makbûl*, Manzûr Huseyn (Urduca)

52- Aslu'ş-Şî'a ve Usûluhâ, Muhammed Huseyn Âl Kâşifu'l-Ğıtâ, el-A'lemî, Beyrut
53- el-Elfeyn, İbn Mutahhir el-Hıllî, el-A'lemî, Beyrut
54- el-Hukûmetu'l-İslâmiyye, Humeynî, el-Mektebetu'l-İslâmiyyetu'l-Kübrâ
55- Keşfu'l-Esrâr, Humeynî
56- Misbâhu'l-Hidâye ila'l-Hilâfeti ve'l-Velâye, Humeynî
57- Faslu'l-Hitâb fî isbâti Tahrîfi Kitâbi Rabbi'l-Erbâb, Huseyn en-Nûrî et-Tabersî
58- Meşâriku'ş-Şumûs ed-Durriyye, Adnan el-Bahrânî, el-Mektebetu'l-Adnâniyye, Bahreyn
59- ed-Dureru'n-Necefiyye, Yusuf el-Bahrânî, Müessesetu Âli'l-Beyt, İran; Dâru'l-Mustafa, Beyrut
60- el-Misbâh, Takıyyuddîn İbrahim el-Kef'amî, Müessesetu'l-A'lemî, Beyrut
61- el-Mesâilu's-Seraviyye, el-Mufîd, el-Mu'temeru'l-'Âlemî li Elfiyye'ti'ş-Şeyh el-Mufîd
62- es-Seb'a mine's-Selef, Murtaza Seyyid Muhammed el-huseynî, el-Mektebetu's-Sekâfiyye, Dâru'l-Hicre, Kum
63- en-Nâsih ve'l-Mensûh, Kemâluddîn el-'Atâikî el-Hıllî, Müessesetu Âlu'l-Beyt, Beyrut
64- Du'âu's-Sihr, Humeynî, Muessesetu Tanzîm ve Neşri Âsâri'l-İmâm el-Humeynî, İran
65- el-Envâru'l-Vadıyye fi'l-'Akâidi'l-Radaviyye, Huseyn b. eş-Şeyh Muhammed el-'Usfûr, Bahreyn
66- el-Usûlu'l-Asliyye ve'l-Kavâ'idu'ş-Şer'iyye, Abdullah Şebber, Mektebetu'l-Mufîd, Kum
67- İsbâtu'l-Hudât bi'n-Nusûs ve'l-Mu'cizât- el-Hurr el-'Âmilî, el-Mektebetu'l-'İlmiyye, Kum
68- Şerhu Usûli'l-Kâfî, Muhammed Salih el-Mâzindrânî, İhyâu't-Turâsi'l-'Arabî, Beyrut
69- Mesâbîhu'l-Cinân, Dâru'l-Fıkh, Kum
70- Mefâtîhu'l-Cinân, es-Sekaleyn, Beyrut
71- el-Erba'ûne Hadîs, Humeynî, Dâru't-Te'âruf, Beyrut
72- Misbâhu'l-Fekâha fi'l-Mu'âmelât, Hûî, Dâru'l-Hâdî, Beyrut
73- el-'Udde fî Usûli'l-Fıkh, et-Tûsî, Dâr Stâra, Kum
74- Ğunyetu'n-Nuzû' ilâ 'İlmeyi'l-Usûl ve'l-Furû', Hazma b. Zahra, Müessesetu'l-İmâm es-Sâdık, Kum
75- ez-Zerî'a ilâ Usûli'ş-Şerî'a, el-Murtaza ('Alemu'l-Hudâ), Dâru İntişârât, Tahran
76- Tahrîru'l-Vesîle, Humeynî
77- Minhâcu's-Sâlihîn, Hûî
78- Minhâcu's-Sâlihîn, Sistânî
79- Mesâbîhu'l-Envâr, Abdullah Bişr, el-A'lemî, Beyrut
80- Hadîkatu'ş-Şî'a, Erdebîlî, Tahran (Farsça)
81- Nûru'l-Berâhîn, Nimetullah el-Cezâirî, Müessesetu'n-Neşri'l-İslâmî, Kum
82- Keşfu'l-Estâr, en-Nûrî et-Tabersî, Mektebetu Nînovî, Tahran